

Razvojne mogućnosti zadarskog turizma u Zadarskoj županiji s posebnim osvrtom na Ninsko blato

---

Miletić, Josip

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:270427>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-24**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za turizam i komunikacijske znanosti
Diplomski sveučilišni studij Kulturne i prirodne baštine u turizmu

Josip Miletić

**Razvojne mogućnosti zdravstvenog turizma u
Zadarskoj županiji s posebnim osvrtom na Ninsko
blato**

Diplomski rad

Zadar, 2018.

Sveučilište u Zadru

Odjel za turizam i komunikacijske znanosti
Diplomski sveučilišni studij Kulturne i prirodne baštine u turizmu

Razvojne mogućnosti zdravstvenog turizma u Zadarskoj
županiji s posebnim osvrtom na Ninsko blato

Diplomski rad

Student:

Josip Miletić

Mentor:

Dr. sc. Anđelko Vrsaljko

Zadar, 2018.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Josip Miletić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Razvojne mogućnosti zdravstvenog turizma u Zadarskoj županiji s posebnim osvrtom na Ninsko blato** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 19. veljače 2018.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1 Metodologija rada.....	2
1.2 Predmet istraživanja	3
1.3 Ciljevi istraživanja i istraživačka pitanja.....	3
1.4 Korištene znanstvene metode	4
2. GEOGRAFSKI POLOŽAJ ZADARSKE ŽUPANIJE, GRADA ZADRA I GRADA NINA.....	5
2.1 Zadarska županija	5
2.2 Grad Zadar	10
2.3 Grad Nin.....	14
3. POVIJEST ZDRAVSTVENOG TURIZMA	16
3.1 Povijest zdravstvenog turizma u svijetu	16
3.2 Povijest zdravstvenog turizma na području Republike Hrvatske	18
4. ZDRAVSTVENI TURIZAM	20
4.1 Pojam i obilježja zdravstvenog turizma	20
4.2 Klasifikacije zdravstvenog turizma	24
4.3 Trendovi razvoja turizma u svijetu	27
4.4 Trendovi razvoja zdravstvenog turizma	30
4.5 Ekonomski utjecaj	33
4.6 Predispozicije za razvoj zdravstvenog turizma	34
4.7 Trenutačno stanje zdravstvenog turizma u Hrvatskoj	40
5. EKOLOŠKI ČIMBENICI KAO PRETPOSTAVKA ZDRAVSTVENOG RAZVOJA ZADARSKE ŽUPANIJE	43
5.1 Klima.....	43
5.2 Reljef	46
5.3 Vode	47

6. POTENCIJALI ZA RAZVOJ NINSKOG BLATA.....	49
6.1 Povijest lječilišta	49
6.2 Klimatske i geološke značajke prostora	52
6.3 Vode područja grada Nina.....	52
6.4 Prirodni botanički vrt i ptičji svijet Ninske lagune	54
6.5 Način djelovanja peloida i limana te njihovo zdravstveno značenje	55
6.6 Posjećenost Ninskog blata.....	61
6.7 Turističko naselje Ninsko blato	65
6.8 Ekološki aspekt	69
7. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	69
7.1 Istraživanje.....	70
7.2 Analiza istraživanja	81
8. RASPRAVA.....	83
9. ZAKLJUČAK	86
10. SAŽETAK.....	87
11. SUMMARY.....	88
12. POPIS LITERATURE.....	89
13. POPIS SLIKA.....	92
14. POPIS TABELA.....	92
15. ŽIVOTOPIS.....	94

1. UVOD

U Republici Hrvatskoj turizam je primarna gospodarska grana. Obala Republike Hrvatske duga je 1777 km, dok je njena sveukupna duljina s otocima veća od 6000 km. Pogodna klima i duga obala pogodovali su razvoju turizma. Turizam u RH većinom nudi sunce i čisto more, što je odlika nerazvijenosti jedne zemlje kao i sama činjenica da je turizam primarna gospodarska grana. Sve veća globalizacija svijeta, s razvojem nove tehnologije, omogućila je pad cijena prijevoza te bolju i lakšu povezanost, zbog čega sve više ljudi putuje. Stanovnici bogatijih zemalja odlaze na liječenje u manje bogate zemlje zbog nižih cijena i kvalitetnije usluge. Isto tako, globalizacija sa sobom nosi i druge posljedice, a neke od njih su tzv. bolesti modernog doba. To su bolesti koje su povezane s modernim načinom života i češće se javljaju u razvijenijim zemljama, a odnose se na ubrzan i nadasve stresan način života, premalo kretanja i nezdravu prehranu. Vođeni tim činjenicama ljudi žele u obliku svog odmora imati i zdravstvene usluge. RH kao poznata turistička destinacija nema razvijen taj sektor turizma. Budući da je potražnja za zdravstvenim uslugama postala sve veća u svijetu, mijenja se i potražnja takvih usluga u RH. Za pružanje zdravstvenih usluga treba imati preduvjete poput klime i prirodnih činitelja kojima Hrvatska obiluje, no kao potencijal razvoja još nisu dovoljno prepoznati. Još jedan veliki problem je sezonalnost turizma. Turizam u RH se svodi na ljetni period koji svake godine ruši rekorde po prihodima. Zdravstveni turizam selektivna je grana turizma koja može funkcionirati tijekom cijele godine te je jedna od najbrže rastućih grana turizma. Postavši svjesno važnosti istoga, Ministarstvo turizma odlučilo je izmjenama zakona naći rješenje te na taj način potaknuti investicije. Jedan od bitnijih faktora razvoja zdravstvenog turizma jest važnost suradnje svih dionika u zdravstvu i turizmu. Drugi bitni faktori su prometna povezanost RH s ostatkom svijeta i ulaganje u marketing. Europa je najjača svjetska regija zdravstvenog turizma, a Hrvatska, sa svojim položajem, predispozicijama i potencijalima ima mogućnosti postati poznata svjetska destinacija za zdravstveni turizam.

U ovome diplomskom radu razradit ćemo temu „Razvoj zdravstvenog turizma u Zadarskoj županiji s posebnim osvrtom na Ninsko blato“ s ciljem da prikazemo koliko slabo je iskorišteno, a koliko puno potencijala postoji na ovome području administrativne jedinice RH vezano za zdravstveni turizam. Zadarska županija jedna je od najbolje povezanih županija u RH te već ima status poznate turističke destinacije, što joj uvelike može olakšati razvoj ove

grane turizma. Iz godine u godinu Županija bilježi veliki porast turističkog kretanja. Problem je što se turizam ovdje također svodi samo na ljetnu sezonu. Zdravstveni turizam može biti jedan od čimbenika koji bi sezonu produljio na cijelu godinu. Zdravstveni turizam u Zadarskoj županiji se uglavnom svodi na wellness i spa centre u hotelima. Na cijelom području Županije ne postoje niti jedne toplice. Ovo područje geografski je vrlo raznoliko, što također pogoduje razvoju zdravstvenog turizma. U radu će poseban osvrt biti posvećen gradu Ninu i području oko njega u koje spada i Ninsko blato. Sam Grad Nin kulturno je vrlo važan, ne samo za Hrvatsku već i za cijeli svijet zbog svoje burne i bogate prošlosti. To nam također govori o važnosti Nina kao već poznate svjetske destinacije. Cijelo područje oko grada Nina je izuzetno posebno i ima ogromne predispozicije za razvoj. To područje spada pod svjetsku koordiniranu mrežu očuvanja prirode *Natura 2000* zbog biljnih i životinjskih staništa koja su ugrožena u cijeloj Europi. Ninsko blato, kao prirodni činitelj, ima velike potencijale za razvoj. Ono je u cijelom svijetu prepoznato kao izrazito ljekovito i može biti osnova za izgradnju zdravstvenog kompleksa. Iako su postojali planovi za gradnju još od prije Prvog svjetskog rata, projekt još nije realiziran. Zdravstveni turizam sa sobom nosi i posljedice. Konkretno u ovom slučaju, gdje zdravstveni turizam koristi prirodne činitelje, može se odraziti na prirodni okoliš. Republika Hrvatska pristupila je Europskoj uniji 01. srpnja 2013. godine i u sklopu toga morala je provesti propise EU-a o zaštiti prirode. Ti propisi postavili su visoki standard očuvanja prirode za sve države članice EU-a te je stvorena ekološka mreža očuvanih područja u cijeloj Europi pod nazivom NATURA 2000.

1.1 Metodologija rada

Ovaj diplomski rad možemo podijeliti u dvije cjeline. Prvi dio će obuhvaćati teorijski dio za koji će se većinom primjeniti teorijska obrada razne strane i domaće dostupne literature gdje će se prikazati predispozicije Zadarske županije kao jedne cjeline, gdje će se istaknuti njeni bitni čimbenici. Drugi dio obuhvaćat će poseban osvrt na područje grada Nina i Ninsko blato, u svezi čega će biti provedeno istraživanje i dubinski intervjui. U daljnjem tekstu također će biti prikazani predmet istraživanja, istraživačka pitanja te specifični ciljevi uz korištenje znanstvenih metoda.

1.2 Predmet istraživanja

Zdravstveni turizam je turistička grana koja je posljednjih godina doživjela veliki procvat u cijelome svijetu. Globalizacijom svijeta promijenio se i motiv zbog kojeg turisti dolaze u neku destinaciju. Turizam se više ne svodi samo na čisto more i uživanje u suncu, što je glavni razlog dolaska turista u Hrvatsku, a pojam ponude „mora i sunca“ svodi se samo na par mjeseci godišnje. U zdravstvenom turizmu može se pronaći jedna od mogućnosti za produženje turističke sezone na cijelu godinu. Ova vrsta turizma je u Hrvatskoj slabo razvijena. Kao već poznata i priznata turistička zemlja s ogromnim prirodnim resursima, Hrvatska ima sve potrebno za razvoj ove grane turizma. U ovome diplomskom radu fokusirati ćemo se na Zadarsku županiju sa posebnim osvrtom na Ninsko blato.

Predmet ovog istraživanja su prirodne predispozicije i mogućnosti te problemi koje ovo područje ima za razvoj zdravstvenog turizma. Zadarska županija je geografski vrlo raznolika i specifična ali nedovoljno razvijena za ovaj oblik turizma. Njena današnja ponuda se svodi uglavnom na hotele koji pružaju neke određene zdravstvene tretmane. Iako je cijela županija posljednjih godina doživjela turistički procvat, to je stvorilo i određene probleme, poput masovnog turizma i sezonalnosti od dva do tri mjeseca. Ovakva situacija nije održiva i treba početi primjenjivati alternativna rješenja poput zdravstvenog turizma. Prvi dio rada prikazati će što posjeduje i koje predispozicije ima područje Zadarske županije, a potom će se u drugom dijelu dati osvrt na područje grada Nina i Ninsko blato kao iznimno bitno područje za zdravstveni turizam, za čiju izgradnju zdravstvenog centra postoji skoro stogodišnji plan.

Provedeno istraživanje se odnosi na Ninsko blato i njegov razvoj. Za potrebe istraživanja intervjuirane su osobe iz tri različite struke kako bi se dobio uvid u to koji su razlozi neprovedbe projekta Ninsko blato i kakvi su planovi za budućnost.

1.3 Ciljevi istraživanja i istraživačka pitanja

Cilj ovoga rada je ustanoviti koje mogućnosti nam daje zdravstveni turizam u svrhu razvoja cijele županije. Istražit ćemo što se trenutno nudi pod zdravstvenim turizmom, te koliki i kakav utjecaj ima na širi prostor Zadarske županije. Budući da je Zadarska županija prostorno, klimatski, geološki i hidrološki, povezano s time i biološki osebujno bogata, predstavlja osnovu za raznolike oblike zdravstvenog turizma na cijelom svom području. Posebna pozornost biti će usmjerena na neiskorištene čimbenike koji mogu doprinijeti

zdravstvenom turizmu. Poznato je da klima ima izuzetnu ulogu u zdravstvenom turizmu, kao i pedološka i hidrološka svojstva. Sve se to može naći u najpoznatijem zdravstvenom lječilištu u županiji – Ninskom blatu. Stoga ćemo se u ovom radu fokusirati na Ninsko blato kao paradigmu razvoja zdravstvenog turizma u Zadarskoj županiji. Blaga mediteranska klima, blato/mulj kao kompleks biotsko-abiotičkih svojstava i tretmani temeljeni na prirodnim svojstvima rezultiraju izvrsnošću pozitivnih učinaka na posjetitelje (ne nužno bolesnike).

Pitanja koja će se istražiti u ovome radu i na koja će se pokušati dati odgovori su:

- Uzima li strategija razvoja zdravstvenog turizma u županiji u obzir ekološke potencijale Zadarske županije?
- Je li ljekovitost ninskog blata adekvatno valorizirana kroz zdravstveni turizam?
- Koji su potencijali razvoja ninskog blata?

1.4 Korištene znanstvene metode

U izradi diplomskog rada koristiti će se sustavni pregled postojeće strane i domaće literature. Uz to podaci će se još prikupljati iz raznih izvješća i strategija razvoja za Republiku Hrvatsku, Zadarsku županiju i gradove Zadar i Nin. Koristit ćemo i studije utjecaja na okoliš da možemo prikazati i pogled iz ekološke perspektive o utjecaju budućih projekata na zagađenje okoliša. Za provedbu istraživanja koristit ćemo kvalitativnu metodu i tehniku polustrukturiranog dubinskog intervjua u kojoj će se istaknuti mišljenja i stavovi ispitanika, a intervjui su konstruirani prema stručnostima ispitanika i njihovom povezanošću sa projektom Ninsko blato.

Provedeni intervjui sastoje se od desetak glavnih i nekoliko dodatnih pitanja. Intervjui su provedeni na tri osobe iz različitih strukovnih grana : turističke, medicinske i političke, tako da možemo dobiti kompletan uvid iz tri najvažnija čimbenika za razvoj projekta Ninsko blato. Iz turističke grane u istraživanju je sudjelovala dugogodišnja direktorica TIC-a u Ninu gđa. Marija Dejanović, iz medicinske grane u istraživanju je sudjelovala glavna sestra ambulante fizikalne terapije u Zadru, koja je zadužena za održavanje fizikalne terapije na Ninskom blatu gđa. Slavica Kaštel, a iz političke grane sudjelovao je pročelnik grada Nina gosp. Jozo Mustać.

2. GEOGRAFSKI POLOŽAJ ZADARSKE ŽUPANIJE, GRADA ZADRA I GRADA NINA

Zadarska županija zauzima središnju poziciju na istočnoj obali Jadrana. Ovaj prostor je oduvijek bio primamljiv zbog geografske raznolikosti i burne prošlosti.

2.1 Zadarska županija

Povijesno-geografski razvoj Zadarske županije, a posebno prostor Ravnih Kotara, pokazuje naseljenost od prapovijesnih vremena. Ravnokotarski prostor bio je važno područje naseljenosti u prapovijesti, antici, a u ranom srednjovjekovnom periodu najvažniji geografski centar okupljanja teritorijalne cjeline Hrvatske srednjovjekovne države. Uz to, ovaj prostor je od iznimne važnosti jer je bio žarište prapovijesne Liburnije (područje koje je naseljavalo drevno ilirsko pleme Liburni), kojoj su se ovdje nalazila važna gradinska središta poput Asserie (pokraj Benkovca), Blandona (na širem području Biograda), Corinium (na području današnjeg Karina), Nedinum (današnji Nadin) i dr. Ovaj prostor je omogućio opstanak gospodarstva koje je osiguralo nastanak srednjovjekovne hrvatske države i njenu političku samostalnost. Razvoj gospodarstva je omogućilo pomorstvo, agrarnu sredozemnu valorizaciju i tradicionalno transhumantno stočarstvo sa zimskim stanovima i ispašom. Pokušaji agrarne valorizacije Ravnih Kotara, kojoj bi osnovica bila korištenje plodnih aluvijalnih i pogodnijih zemljišta flišnih zona, nije ni u jednom povijesnom razdoblju bila uspješna. Ovo je područje, zbog svog geostrateškog položaja, kroz povijest učestalim sukobima, a pogotvo ratnim prodorima Osmanlija, doživilo značajno nazadovanje. Jači i zapaženiji razvoj ponovno započinje tek nakon Drugog svjetskog rata. Prostor se povezuje na željeznički sustav Hrvatske prugom Zadar-Knin, grade se suvremene ceste i razvijaju se pomorske veze.¹

Zadarska županija je danas administrativno-teritorijalna jedinica u Republici Hrvatskoj koja obuhvaća područje Sjeverne Dalmacije i jugoistoka Like. Smještena je na području između geografskih širina 44°30' N i 43°49' N te geografskih dužina 14°31' E i 16°12' E te u njoj prevladava mediteranska (sredozemna) klima. Nalazi se u primorskom dijelu Republike Hrvatske, sa izlazom na sjeverni i srednji dio Jadranskog mora. Obuhvaća dijelove

---

¹ Magaš, D., Geografija Hrvatske, Sveučilište u Zadru, Odjel za geografiju i Izdavačka kuća Meridijani, 2013., p.p. 188.-190

Dalmatinske Zagore i Like, Ravne Kotare, Bukovicu, te mnogobrojne otoke. Zauzima ukupno 7.276,23 km² morske i kopnene površine, što čini 8,3% ukupne površine Hrvatske, od čega kopneni dio zauzima 3.643,33 km² (6,4% površine RH), a morski dio 3.632,9 km² (11,6% teritorijalnih voda Hrvatske). Na istoku ima 23 km dugu kopnenu granicu sa Republikom Bosnom i Hercegovinom, a na zapadu ima morsku granicu dugu 83,43 km sa Republikom Italijom. Administrativno graniči s 2 hrvatske županije: Ličko-senjskom i Šibensko-kninskom.

Slika 1: Karta Hrvatske s administrativnim središtima

Zadarska županija je prema površini 5. županija po veličini u RH. Županije su Ustavom Republike Hrvatske jedinice područne (regionalne) samouprave, a jedinice lokalne samouprave su općine i gradovi. Teritorijalno je ustrojena u 34 jedinice lokalne samouprave i organizirana je u 28 općina i 6 gradova. Gradovi su: Zadar, Benkovac, Biograd na Moru, Obrovac, Pag i Nin, kojemu je status grada vraćen 1997.g. zbog posebne povijesne važnosti. Područje Zadarske županije je posebno zbog raznolikosti geografskog područja. Posjeduje razvedenu morsku obalu s brojnim otocima, morskim prolazima, kanalima, duboko uvučene morske površine u kopno, plodna područja Ravnih Kotara te brdsko-planinke prostore.² Sjedište županije je grad Zadar koji ujedno čini i urbano središte regije županije kao administrativni, politički, kulturni i privredni centar. Površinom najveći gradovi u županiji su Benkovac sa 514 km², Obrovac sa 352,73 km² i Zadar sa 191,73 km². Najveća općina po površini je Općina Gračac (955,45 km²), koja je ujedno i površinom najveća općina u RH. Prema prostornom planu, obalno područje sa otocima zauzima 30% županije, a kontinentalno područje zauzima 70%. Zadarska županija se smjestila na prvo mjesto po duljini obalnog područja sa 1.300 km morske obale. Zadarska županija je danas sa svojim sjedištem Zadrom jedno od najbolje prometno povezanih područja Hrvatske, zbog povoljnog geografskog područja i raznolikosti gospodarskih grana i ima veliku ulogu i značaj u prometnom povezivanju sjevera i juga Hrvatske.³

---

² Zadarska županija-službene mrežne stranice, 2017, raspoloživo na: <<https://www.zadarska-zupanija.hr/>>

³ Agencija za razvoj Zadarske županije - Zadra nova: Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2016.-2020., 2016., p.10

Slika 2: Zadarska županija sa središtima općina

Izvor: <http://proleksis.lzmk.hr/57006/>

Prostornim planom Zadarske županije napravljena je podjela na sedam geomorfoloških i prostorno-razvojnih cjelina:

- Zadarska urbana regija obuhvaća prostor od Općine Pakoštane do Općine Vir, uključujući uski zaobalni pojas Zadarske županije. Ovaj prostor predstavlja urbano najjače eksplotirani prostor, dijelom i zbog toga što u njega spadaju regionalni centri Zadar i Biograd na Moru. Površina regije je 526,63 km² (14,45% površine) sa 110.739 stanovnika (66,11% stanovništva županije).
- Zadarski otoci su jedan od najugroženijih i najosjetljivijih dijelova županije. Na otocima su prisutni trendovi kontinuiranog iseljavanja, odumiranja gospodarskih aktivnosti i starenja stanovništva. Iznimka su otoci Ugljan i Pašman jer se razvijaju kao prigradske zone Biograda na Moru i Zadra.
- Ravnokotarski zaobalni prostor je regija koja obuhvaća 6 općina sa 18.385 stanovnika. Ravni Kotari su zbog svojih geomorfoloških obilježja i klimatskih uvjeta jedan od rijetkih tako prostranih i plodnih krajeva na hrvatskoj obali i bitan su razvojni resurs županije.
- Prostor Podvelebitskog kanala obuhvaća pet općina smještenih sa sjeverne i južne strane Podvelebitskog kanala sa Novigradskim i Karinskim morem. Na ovom području

glavnu značajku ima turizam i prirodna baština, poput nacionalnog parka Paklenica, zaštićenog kanjona rijeke Zrmanje, parka prirode Velebit i drugih prirodnih znamenitosti.

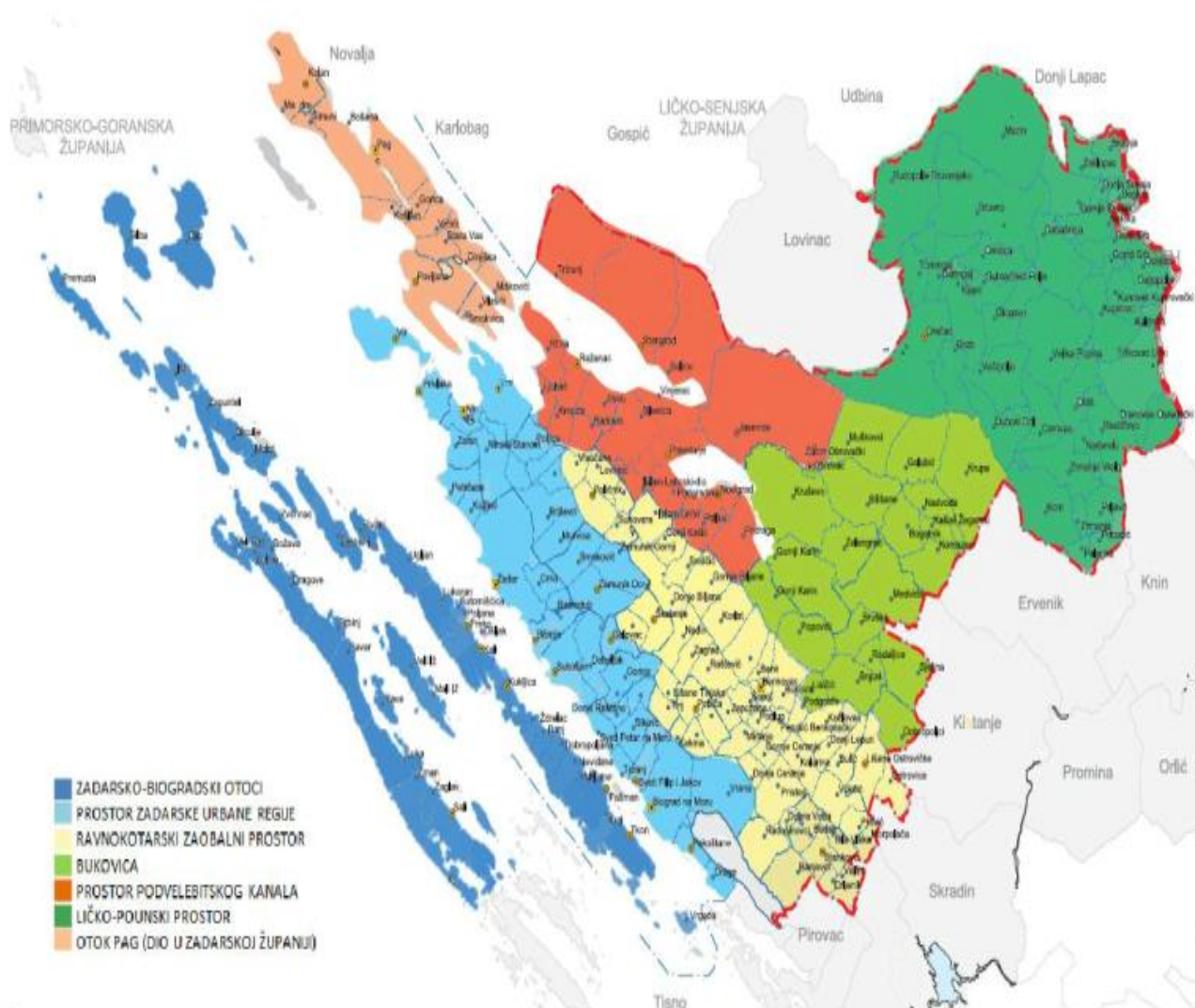
- Bukovica je krševit kraj u trokutu između Obrovca, Knina i Benkovca. Omeđena je rijekom Zrmanjom na sjeveru, na zapadu Karinskim morem, a na istoku i jugoistoku rijekom Krkom. Zauzima prostor triju jedinica samouprave koje su smještene na području velebitskog pobrđa. Ovaj kraj je siromašan poljoprivrednim zemljištima i tradicionalno je orijentiran na stočarstvo. Ujedno je i među najslabije naseljenim područjima županije.
- Ličko-pounski prostor sačinjava samo jedna općina Grčac, koja je ujedno i najveća općina u županiji. Geografski predstavlja dio područja Like koji je jedno od najslabije razvijenih u RH. Iako geografski pripada Lici, gravitacijsko središte ovog područja te gospodarski, kulturni i administrativni centar je Zadar. Ličko-pounski prostor je najslabije naseljeno područje županije.
- Otok Pag je jedini otok u RH koji je administrativno podijeljen između dvije županije. Grad Novalja sa sjevernim dijelom otoka pripada Ličko-senjskoj županiji, a Grad Pag, Općina Kolan i Općina Poveljana sa južnim dijelom otoka (oko 70% površine) pripadaju Zadarskoj županiji. Pod Zadarsku županiju spada 70% otoka Paga. Otok Pag obilježava izrazita dinarska morfostruktura koja odgovara morfostrukturi Ravnih Kotara.⁴

U skladu s općim procesom litoralizacije, u priobalnom dijelu županije naseljen je najveći dio njezina stanovništva i gospodarskih subjekata, a posebno se ističe sektor uslužnih djelatnosti (ugostiteljstvo, hotelijerstvo i dr.)

---

⁴ Ibid., p. 11

Slika 3: Prostorno-razvojne cjeline Zadarske županije

Izvor: Agencija za razvoj Zadarske županije-Zadar nova: Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2016.-2020. p. 12

2.2 Grad Zadar

Zadar je peti grad po veličini u Hrvatskoj, iza Zagreba, Splita, Rijeke i Osijeka i administrativno je središte Zadarske županije. Najrazvijenija je upravno-teritorijalna jedinica na prostoru županije s najvećom koncentracijom radnih mjesta i centralno-mjesnih funkcija. Prema popisu stanovništva iz 2011.g. sam Grad Zadar ima 71.471 stanovnika bez prigradskih naselja, dok u regiji ima više od 200.000 stanovnika. Smješten je na srednjem dijelu hrvatske

obale Jadrana. Položaj grada je od iznimne važnosti za cijelu županiju zbog njegove izuzetno dobre pomorske, zračne i cestovne povezanosti što uvelike doprinosi razvoju cijele županije. Kroz svoju povijest je bio lučki grad. Danas je jedno od glavnih prometnih čvorova na Jadranu, gdje se sijeku pomorski, kopneni i zračni promet. U Hrvatskoj je drugi po broju prevezenih putnika. Putnička luka je od osobitog međunarodnog i lokalnog značenja. Razvojem i premještanjem pomorskog terminala 2015.g., sa stare lokacije na poluotoku na novu lokaciju Gaženica, 3 km jugoistočno, omogućeno mu je proširenje morskog i kopnenog kapaciteta.⁵

Posebnosti geografskog položaja Zadra su: plodna zona Ravnih Kotara, veliko gravitacijsko područje priobalja, zaobalja i otoka, zalihe vode, dobra prometna povezanost, nepostojanje drugih konkurentnih relevantnih gradskih središta u blizini, maritimna eksponiranost i najkraća pomorska veza sa Italijom, brodskom linijom Zadar-Ancona. Zadar ima ogromnu kulturološku povijesnu matricu. Od antike do 20.st. seže povijest kulturnih spomenika, koji se većinom nalaze u povijesnoj jezgri grada čije vrijednosti imaju doseg ne samo nacionalne kulturne baštine već i svjetske kulturne baštine. Današnje područje Grada Zadra oblikovano je od mezozoika do kenozoika i proteže se u pravcu sjeverozapad-jugoistok te pripada geološki mladom dinarskom sustavu gorja i predgorskih prostora. Klimatska obilježja pripadaju sredozemnoj klimi sa vrućim i suhim ljetima i bitnim obilježjem postojanja pravilnog ritma izmjene godišnjih doba.⁶

Zadar je grad duge, burne povijesti stare tri tisuće godina. Prvi se put u povijesti javlja u 4. st. pr.n.e. kao naselje ilirskog plemena Liburna. Dobio je svoju urbanu fizionomiju kad je u 1. st.pr.n.e. pretvoren u rimsku koloniju. Tadašnjom izgradnjom po rimskim urbanim principima poprima karakter grada. Često je rušen, pljačkan i razaran. Najveće razaranje je doživio krajem Drugog svjetskog rata kada je savezničkim bombardiranjem razoreno oko 80% povijesne jezgre. Tada je, tako razoren i napušten, pripojen Hrvatskoj koja je bila u okviru komunističke Jugoslavije.⁷

Luka Gaženica trenutno predstavlja gospodarski jednu od najznačajnijih poslovnih zona u cijeloj Zadarskoj županiji. Sastoji se od postojeće pretovarne luke u industrijsko-skladišnoj zoni i nove luke Gaženica koja je putničko-teretni terminal. Četverotračna cesta duga 17.6 km direktno je spaja na ulaz autoceste, čvor Zadar 2. Autocestom Zadar-tunel Sveti Rok-

---

⁵ Grad-Zadar, 2017., raspoloživo na <<http://www.grad-zadar.hr/>>

⁶ Zvod za prostorno uređenje Zadarske županije, Prostorni plan zadarske županije 2001., 2017., raspoloživo na <http://www.zpu-zadup.hr/download/2001_PPZ%C5%BD.pdf>

⁷ Zadar travel, 2017., raspoloživo na <<http://www.zadar.travel/hr/o-zadru/povijest>>

Bosiljevo-Zagreb te dalje sa autocestom iz Zagreba, spojena je sa svim susjednim europskim državama. Sve trajektne linije koje su do sada plovile s otoka prema Poluotoku preseljene su u Gaženicu, a u gradskom središtu ostale su samo putničke brodske i brzobrodske linije. Međunarodnom brodskom linijom povezan je s talijanskim gradom Anconom. Luka može prihvatiti brodove za rasuti i tekući teret, cruisere te će u bliskoj budućnosti moći prihvaćati kontejnerske i RO-Ro brodove.⁸

Zračna luka Zadar dio je kompleksa Zračne luke Zemunik, koji se dijeli na vojnu zračnu bazu Zemunik i Zračnu luku Zadar namjenjenu za civilne svrhe. Udaljena je 12 km od grada Zadra i 17 km od priključka na autocestu čvor Zadar 2. Služi većinom za potrebe putničkog prometa iako ima sve veću ulogu za potrebe prijevoza tereta . Zbog povoljnog položaja ima velik utjecaj na turizam jer okolna područja imaju velik turistički kapacitet.

U posljednjem desetljeću iznimnan je razvoj zračnog prometa. Povećanje broja letova prema drugim zemljama te uvođenje niskotarifnih prijevoznika spojilo je Zadar gotovo sedam mjeseci godišnje s dvadesetak istaknutih europskih gradova. To je uvelike utjecalo na razvoj turističkog gospodarstva na cjelom području regije. Zračna luka svake godine prikazuje velik porast putnika. Promet putnika je neravnomjerno raspoređen tijekom godine s izrazitim vrhom u turističkoj sezoni, kada prevladava međunarodni promet.

---

⁸ Luka Zadar, 2017., rasplazivo na <<http://www.luka-zadar.hr/hr>>

2.3 Grad Nin

Grad Nin spada među najstarije gradove na istočnoj obali Jadrana i baštini 3000 godina kontinuirani život. Smješten je u sjeverozapadnom dijelu Zadarske županije i udaljen je 15 km od Grada Zadra, što ga čini prometno dobro povezanim. Područje Grada Nina je specifično jer ga obilježava plitka i pjeskovita obala, lagune, kanali i klifovi te plodna zemlja Ravnih Kotara. Ovo područje ne prelazi 100 m nadmorske visine i najniži je dio Ravnih Kotara. Središte grada nalazi se usred jedinstvene plitke lagune na istočnom dijelu Jadrana. Na tom otočiću u 9. st.pr.n.e. Ilirsko pleme Liburna utemeljilo je svoje naselje Aenonu. Ime Nina spominje se već od 4. st.pr.n.e. Kasnije ga spominju grčki pisci pod imenom Ainona, Rimljani Aeonona, zatim Enona, a u 10.st. bizantski car Konstantin Porfirogenet naziva ga Nona. Krajem 1. st.pr.n.e. počinje prevladavati rimski utjecaj koji mjenja način života, kulturu i privredu. Za vrijeme utjecaja Rima, Nin je imao svoju statutarnu autonomiju. U kasnoj antici Nin postaje jedno od najznačajnijih ranokršćanskih središta na Jadranu. U 7. i 8. stoljeću postaje prvo kulturno, političko, vjersko i administrativno središte Hrvata za vrijeme njihova dolaska na ovo područje. Za vrijeme hrvatskih narodnih vladara, Nin je jedna od njihovih prijestolnica iz koje upravljaju državom, a isto tako važna trgovačka i ratna luka. Krsni zdenac kneza Višeslava (oko 800 g.), koji se nalazio u crkvi sv. Anselma u Ninu, jedan je od najznačajnijih spomenika hrvatske nacionalne povijesti koji svjedoči o pokršćavanju Hrvata. Hrvatska država je prvi put u povijesti međunarodno priznata 7. lipnja 879.g., kada knez Branimir prima pismo od pape Ivana VIII, a Nin postaje sjedište prve Hrvatske biskupije u kojoj, uz kneza, stoluje i Episcopus Croatorum, prvi biskup u Hrvata. Petar Krešimir IV. 1069.g. u Ninu prvi naziva Jadransko more hrvatskim morem, u darovnici kojom zadarskom samostanu Sv. Krševana daruje otok Maun. Nakon gubitka samostalnosti, cijela Hrvatska i Nin spadaju pod Mađarsku krunu. Ludovik I. Anžuvina 1371.g. na saboru plemstva i građanstva Hrvatske i Dalmacije naziva Nin našim glavnim i kraljevskim gradom dalmatinskim.⁹

Nin je pod hrvatsko-ugarskim kraljem do 1409.g. kada ga sramotnom prodajom Ladislav Napuljski zajedno sa Zadrom, Dalmacijom i ostalim autonomnim gradovima predaje Mlečanima. Nin zadržava svoju autonomiju, ali grad stagnira. 1537.godine, zbog straha od Turaka, Mlečani napuštaju Nin, dok Turci ruše grad, ali ga ne zadržavaju. Stanovništvo se po malo vraća i ponovno ga obnavlja. Turci ponovo zauzimaju grad na kratko 1570.godine, za

---

⁹ Nin, 2017., raspoloživo na: < <https://www.nin.hr/> >

vrijeme Ciparskog rata, a Mlečani ga s brodova razaraju. 1646.g. Mlečani ponovno napuštaju grad, ali ga onda razaraju i spaljuju s brodova kako ne bi pao u ruke Turcima. Nin se, nakon ovog razaranja, nikad više nije uspio oporaviti i vratiti prijašnju važnost iako je više puta pokušana obnova grada. Ninska biskupija ukinuta je 1828.g. Za vrijeme Kraljevine Jugoslavije u Nin se nije puno ulagalo. Tek nakon Drugog svjetskog rata je počelo se nešto ulagati izgradnjom ciglane i uređenjem solane. Nakon raspada SFRJ i osamostaljenjem Hrvatske, Hrvatski sabor je 1997.g. Ninu zbog povijesne važnosti vratio status grada i on se u posljednjem desetljeću počinje kulturno i gospodarski razvijati. Na području Grada Nina danas živi oko 2700 stanovnika. Administrativno mu pripadaju naselja Nin i Zaton, koji se nalaze na obali, Ninski Stanovi, Žerava, Grbe i Poljica Brig u zaleđu. Starogradska jezgra prostire se na pješčanom otočiću u maloj laguni promjera 500 m koji je s dva kamena mosta spojen s kopnom. Na sjeveru se, usred Ninskog zaljeva, nalaze pješčane plaže. Istočno su polja solane, a na zapadu se uz pješčane plaže nalazi i poznato nalazište ljekovitog blata koje se već godinama koristi u svrhu rehabilitacije i liječenja.¹⁰

Turistička aktivnost u Ninu obilježena je sezonalnosti, iako je ovo područje već poznata turistička destinacija. Svoju poziciju na turističkom tržištu Nin gradi najviše kroz ponudu kulturnog turizma i odmorišnog proizvoda. Nacionalni trend bilježi pad prosječne duljine boravka gostiju, dok područje Nina bilježi kontinuirani rast zahvaljujući privatnim iznajmljivačima i velikim smještajnim kapacitetima Zaton Holiday Resorta s kampom Zaton. Također se bilježi blagi trend proširenja sezone, na što bi uvelike utjecala provedba projekta rekreacijsko turističkog centra u Ninu sa glavnom atrakcijom, ljekovitim blatom, radi čega se ovaj projekt već dugi niz godina pokušava realizirati. Ninsko blato se nalazi usred Ninske lagune, dvadesetak minuta vožnje od Zadra, u blizini poznate Kraljičine plaže koja je najdulja pješčana plaža u Hrvatskoj. Smješteno je daleko od industrijskih zona i većih cestovnih pravaca, a smještaj mu odlikuje prirodna oaza plitkih, dugih i pješčanih plaža, o čemu će biti govora kasnije u tekstu.¹¹

Jedinstven geografski položaj sa specifičnim mikroklimatskim odlikama, već razvijen turizam, bogata kulturna baština, ljekovito blato, blizina Zadra te udaljenost od industrijskih

---

¹⁰ Ibid

¹¹ Institut za turizam; Corak S. i suradnici: Strategija dugoročnog razvoja grada Nina, 2013., p.p. 35.-37. raspoloživo na: <http://www.zaton-zd.hr/wp-content/uploads/2017/01/Strategija_dugorocnog_turistickog_razvoja_grada_Nina.pdf>

zona, velikog prometa i buke, čine Nin destinacijom sa velikim predispozicijama za razvoj zdravstvenog turizma.¹²

Slika 5: Okruženje Zadra i Nina s nacionalnim parkovima, parkovima prirode i urbanim središtima

Izvor: <https://www.nin.hr/hr/vodic/okruzenje-izleti>

3. POVIJEST ZDRAVSTVENOG TURIZMA

Zdravstveni turizam je prepoznat kao posebni oblik turizma, koji u novije vrijeme bilježi značajan porast i po posjetiteljima i po njegovom udjelu u turističkom prihodu.

3.1 Povijest zdravstvenog turizma u svijetu

Razvoj zdravstvenog turizma datira iz davnih vremena jer se čovjek o svom zdravlju brine od davnina. Cijeli koncept zdravstvenog turizma vezan je za putovanja u svrhu zdravstvenih razloga i star je koliko i sama medicina. Preventivne metode, oporavak, liječenje ili samo

¹² Nin, 2017., raspoloživo na: < <https://www.nin.hr/> >

uživanje u vodi dovele su do ranog otkrića nekih od oblika zdravstvenog turizma. Većina drevnih razvijenih civilizacija je to prepoznala te prva nalazišta vezana za terapijske učinke termalnih izvora datiraju iz mlađeg kamenog doba (neolitika).

Najranije poznate zdravstvene komplekse izgradili su Sumerani oko 4000. g. pr. kr. Kompleksi su se gradili oko izvora vruće vode i uključivali su veličanstvene uzdignute hramove s tekućim bazenima. Tijekom brončanog doba plemena su, na području današnjeg St. Moritza u Švicarskoj, prepoznala zdravstvene blagodati u piću i kupanju u vodi iz mineralnih izvora. Brončane čaše pronađene na ovom području pronađene su i u termalnim izvorima u Francuskoj i Njemačkoj, što bi moglo značiti zdravstveno hodočašće. Grci su prva civilizacija koja je postavila temelje zdravstvenog turizma. Podizali su hramove u čast bogu medicine, Asklepiusu, koji su zatim postali neki od prvih svjetskih zdravstvenih centara. Objekat Epidarius bio je najpoznatiji.¹³

Rimsko Carstvo je, postavši svjetska sila, počelo praviti kupališta i vrela sa toplom vodom. Kupke su stekle veliku popularnost među višim slojem. Osim zdravstvene ustanove, imale su i namjenu za komercijalne svrhe, kao centar za bogate. Padom Rimskog Carstva, Azija je postala glavna destinacija za zdravstvene turiste. Hramovi su pružali zdravstvenu njegu i postali preteča bolnicama. U srednjovjekovnom Japanu su, zbog svojih ljekovitih svojstva, postale poznate vruće mineralne vode zvane onsen.¹⁴

Talasoterapija (klimatsko liječenje u primorskim krajevima, zasniva se na djelovanju morske vode iz zraka i mora) i hidroterapija (primjena voda u ljekovite svrhe) te drugi takvi oblici liječenja, koji su bili u začetku, uvelike su prakticirani do srednjeg vijeka. U srednjem vijeku se korištenje vode za liječenje smatralo mračnjaštvom, pa je takav oblik liječenja bio napušten sve do 18. Stoljeća.¹⁵

U islamskoj kulturi su se također uspostavili sustavi zdravstvenih skrbi. 1248. g. u Kairu je izgrađena bolnica Mansuri, koja je postala najveća i najnaprednija bolnica u tom vremenu te su tamo dolazili svi, bez obzira na vjeru ili rasu. Od 14. do 17. st., za vrijeme razdoblja renesanse, u Europi je procvjetao zdravstveni turizam. Tijekom 16. st. visoki stalež je otkrio rimske kupke i počeo se okupljati u turističkim gradovima. Otkriće Novog svijeta otvorilo je put novim destinacijama europskim zdravstvenim putnicima. Zabilježeno je da su Indijanci u Novom svijetu bili iznimno vješti u medicini te da su konkurirali onima u Europi i Aziji.

---

¹³ Health-tourism, 2017, raspoloživo na: < <https://www.health-tourism.com/medical-tourism/history/>>

¹⁴ Ibid

¹⁵ Menvielle L., Menvielle W., i Tournois N.- Medicinski turizma: Model donošenja odluka pri izboru usluga, p. 33.

Putovanja preko mora u potrazi za zdravstvenim uslugama od 18. do 20. st. počinju se ubrzano razvijati, ali su bila dostupna samo bogatom stanovništvu iz najrazvijenijih zemalja. Od 1900.g. SAD i Europa su bili središta zdravstvenog svijeta.¹⁶

Ovaj trend destinacija i povlaštenih zdravstvenih putnika se mijenja krajem 20. stoljeća i ubrzano se povećava u 21. Stoljeću, zbog ubrzane globalizacije svijeta. Nove tehnologije u komunikacijama i transportu ruše cijene i ovaj oblik turizma postaje dostupan za manje bogate ljude te i manje razvijene zemlje postaju poznate turističke destinacije. Ovaj trend postaje intezivniji od 1980-tih i traje sve do danas. Iako Europa i Amerika i dalje bilježe stalan porast međunarodnog turističkog prometa, stopa rasta im je manja u odnosu na svjetski prosjek. Prvenstveno imaju pad rasta zbog regija istočne Azije i Pacifika, koje su se tek u osamdesetima počele turistički razvijati. Jedan od najboljih primjera je Kina, koja je 1980.g. bila na 19. mjestu na svjetskoj rang listi najpopularnijih destinacija na svijetu (po broju posjetitelja), a 1996. g. ostvarila je najveći skok ikad zabilježen i došla na 5. mjesto.¹⁷

3.2 Povijest zdravstvenog turizma na području Republike Hrvatske

Položaj Hrvatske u Europi, koja je najjača svjetska regija zdravstvenog turizma od doba antike, utjecao je na rane početke razvoja tog oblika turizma na njenim prostorima. Rimljani su otvorili većinu naših današnjih toplica pa možemo ustvrditi da zdravstveni turizam u Hrvatskoj ima neobično dugu tradiciju. Iako višestoljetna tradicija odlaska u liječilišta postoji u Hrvatskoj, o konkretnijem zdravstvenom turizmu može se govoriti tek od polovine 19. stoljeća. Od tada, pa sve do kraja Prvog svjetskog rata, taj oblik turizma je bio rezerviran samo za bogatiji sloj društva. U tom periodu u velikom dijelu Europe je izgrađen velik broj turističkih kompleksa hotela i vila. Ti turistički kolmpeksi i njihovi očuvani ostaci, sve do današnjih dana ostali su nenadmašeni i tvore povijesnu jezgru velikom broju turističkih liječilišnih mjesta. Usluge ovakvih liječilišta bazirale su se na prirodnim predispozicijama poput termo-mineralnih voda, mediteranskoj klimi i morskoj vodi. U tim liječilištima se odvijao bogat društveni život (predstave, čitanje, koncerti, plesovi). Neke od takvih liječilišta u Hrvatskoj su Varaždinske toplice, Hvar, Lošinj, Opatija, Stubičke toplice, Daruvarske toplice, Krapinske toplice, Topusko, i dr.¹⁸

---

¹⁶ Health-tourism, 2017, raspoloživo na: < <https://www.health-tourism.com/medical-tourism/history/>>

¹⁷ Bartolucci M., Čavlek N. i suradnici: Turizam i sport-razvojni aspekti, 2007, p.p. 3.-4.

¹⁸ Kušen E.: Zdravstveni turizam; hrvatski turizam plavo bijelo zeleno, 2006., p.p. 43.-44.

Iz bogate Hrvatske povijesti klimatizma i termalizma izdvojit ćemo ukratko nekoliko karakterističnih primjera. Zbog svoje pionirske uloge i trajnih rezultata, posebnu pozornost zaslužuju Opatija i Hvar, dva izuzetna lokaliteta koja se svrstavaju uz bok sličnim lokalitetima u Europi.

Razvoj i postignuće Opatije kao liječilišta počelo je 1985.g. U sljedećih dvadesetak godina, zahvaljujući pojedincima, Opatija se pretvorila u svjetski poznato liječilište. Povoljno djelovanje mediteranske klime i bujna vegetacija bili su osnova za promoviranje Opatije za zdravstveni turizam, prvenstveno za srčane i plućne bolesnike. Kroz osamdesete godine 20. stoljeća Opatija je bila jedno od najpoznatijih i najposjećenijih turističkih mjesta u Europi.¹⁹

Hvar je bio poznat po liječilišnom turizmu sredinom i krajem 19. Stoljeća, primarno zbog svoje specifične mikroklike koja je pogodovala liječenju brojnih bolesti. Danas bi se, povezivanjem turizma i zdravstva kroz oblik zdravstvenog turizma, mogle uspješno liječiti bolesti dišnih organa te razne kožne i reumatske bolesti.²⁰

Varaždinske toplice su već u antičko doba bile poznate kao termalno kupalište Aquae Iasae, a postoji i podatak da ih je u 4. Stoljeću obnovio rimski car Konstatin. 1709.g. izlazi prva knjiga o Varaždinskim toplicama, koja govori o njihovoj termalnoj vodi i njezinoj ljekovitosti te tu godinu možemo smatrati početkom razvoja termalizma u Hrvatskoj.²¹

Na Lošinj je krajem 19. Stoljeća, zahvaljujući ljekovitim činiteljima pokrenut lošinjski liječilišni turizam, koji je preteča današnjeg poznatog zdravstvenog turizma na Lošinj.²²

Razvoj ovih liječilišta uvjetovan je prirodnim blagodatima Hrvatske, s istaknutim ljekovitim čimbenicima. Kontinentalni dio Hrvatske je prednjačio u tome i postavio je temelje za razvitak toplica te su i današnje vodeće terme smještene na sjeveru Hrvatske (Varaždinske toplice, Stubičke toplice, Krapinske toplice, Bizovačke toplie, i dr.). Ovi počeci se vežu za vrijeme Austro-Ugarske Monarhije, ali daljnji razvoj zbog geopolitičkih uvjeta nije ostvaren. Veća važnost razvoju zdravstvenog turizma pridaje se nakon Drugog svjetskog rata, kada Hrvatska spada pod komunističku Jugoslaviju. Nakon rata, u liječilištima se grade popratni sadržaji i povećava se smještajni kapacitet. Liječilišta su poprimila funkciju specijalnih bolnica. Zatim se opet tijekom Domovinskog rata 90-ih godina, kada se raspada Jugoslavija i nastaje samostalna država Hrvatska, događa isti slučaj te neka liječilišta postaju specijalizirane bolnice za medicinsku rehabilitaciju. To je, u konačnici, zaustavilo razvoj

---

¹⁹ Zbornik radova: I. međunarodni simpozij Opatija-promotor zdravstvenog turizma, 1996., p. 78

²⁰ Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet Zagreb: Strategija razvoja grada Hvara do 2020., 2016., p. 111

²¹ Pančić Kombol T.: Selektivni turizam - Uvod u menadžment prirodnih i kulturnih resursa, 2000., p. 165

²² Regionalna razvojna agencija PORIN, Grad Mali Lošinj/T.Z G.M.L/Jadranka d.d.: Ljekoviti otok Lošinj, 2013., p.11

zdravstvenog turizma u većini toplica i liječilišta, jer se većina osoba upućuje na liječenje preko svojih liječnika i institucija. Posljednjih godina se počelo intenzivnije ulagati u liječilišta koja se privatiziraju i koriste u svrhu komercijalnih i privatnih usluga. Kod razvoja zdravstvenog turizma u cijeloj Hrvatskoj, uz sve predispozicije koje postoje, moramo uzeti u obzir i jaku konkurenciju već razvijenih destinacija zdravstvenog turizma u konkurentskom okruženju susjednih zemalja Mađarske, Slovenije i Austrije.²³

4. ZDRAVSTVENI TURIZAM

Pojmovno određenje zdravstvenog turizma se kod različitih autora, ili pak zemalja, različito tumači, te nemamo univerzalne definicije. Najbliža tome je definicija svjetske zdravstvene organizacije.

4.1 Pojam i obilježja zdravstvenog turizma

Turizam je gospodarska grana, čija je funkcija organiziranje putovanja i privremenog smještaja za ljude izvan njihova stalnog prebivališta, prvenstveno radi odmora i rekreacije. Razvojem turizma razvijaju se mogle druge različite djelatnosti koje su s njime povezane direktno ili indirektno, a prihodi koje donosi, važna su stavka u proračunu svih zemalja.²⁴

Zdravstveni turizam je kompleksan pojam u čijem određivanju je potrebno poći od potreba i težnji pojedinaca za poboljšanjem i oporavkom psihičkih i fizičkih sposobnosti, odnosno zdravlja i svega što je vezano za zdravlje. Te potrebe i težnje postaju turistička ponuda koja se može ostvariti nekim oblikom zdravstvenog turizma, koji postaje turistička potražnja. Povezanost zdravlja i turizma je jedan od najstarijih i najjačih motiva turističkog kretanja. Smatra se da svaki oblik turizma na neki način i vrši zdravstvenu funkciju. Da bismo razumjeli zdravstveni turizam, trebamo ga prvo definirati. Zbog činjenice da ne postoji konkretna definicija zdravstvenog turizma, oko koje se stručnjaci mogu složiti da je u potpunosti točna, većina ih nudi definiciju koja se razlikuje u nekim manjim varijantama.²⁵

Najšira definicija obuhvaća pet komponenti zdravstvenog turizma:

---

²³ Ibid

²⁴ Web-izvor, 2017, raspoloživo na: <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=62763>

²⁵ Hrabovski-Tomić, E.: Selektivni oblici turizma, 2008, pp. 99.-101.

1. Aktivnosti na suncu i moru
2. Uključivanje u zdrave aktivnosti, ali zdravlje nije glavni motiv
3. Osnovni motiv putovanja je zdravlje (kružno putovanje brodom ili promjena klime)
4. Putovanje zbog sauna, masaža i drugih zdravstvenih aktivnosti
5. Zdravstveni tretmani²⁶

Razvojem zdravstvenog turizma kroz godine, i sve intenzivnijim rastom, mijenjale su se i definicije. Neki od primjera su:

- zdravstveni turizam je samo širi oblik liječilišnog turizma,
- cjelokupni turizam se može smatrati zdravstvenim turizmom u širem smislu,
- zdravlje je općenito najstariji i najjači motiv turističkog kretanja,
- zdravstveni turizam je vrsta složene gospodarske aktivnosti sa bitnim faktorima poput prirodnih ljekovitih činitelja, fizikalne medicine i aktivnosti u svrhu preventive, liječenja i održavanja zdravlja.

Osnovni cilj turizma treba biti ponuda proizvoda i usluga subjekata pojedinih djelatnosti koja će zadovoljiti potrebe turista. Ujedno se trebaju ostvariti i zadovoljene potrebe samih subjekata, kroz financijsku dobit ili postizanjem određenih društvenih ciljeva. Bez obzira kako se mijenjala definicija turizma kroz godine, ostaje činjenica da je jedna od njegovih glavnih karakteristika razvoja neslućena masovnost (nekontrolirano velikih razmjera). Turizam treba biti dugoročni prioritet razvoja gospodarstva svake države, jer je postao najdinamičnija i najheterogenija pojava suvremenog društva te predstavlja jedan od najznačajnijih ekonomskih i socijalnih fenomena 21. stoljeća.²⁷

UNWTO – Svjetska turistička organizacija je specijalizirana agencija Ujedinjenih naroda koja datira još iz 1925. godine, sa sjedištem u Madridu. Osnovana je s ciljem praćenja, reguliranja i razvijanja turizma u svijetu i vodeća je međunarodna organizacija na području turizma. UNWTO je danas organizacija odgovorna za promicanje odgovornog, održivog i svima dostupnog turizma. Republika Hrvatska je članica UNWTO-a od 1993.g.²⁸ Prema definiciji UNWTO-a, zdravstveni turizam je „složena gospodarska aktivnost u kojoj bitno mjesto zauzima stručno i kontrolirano korištenje prirodnih ljekovitih činitelja, postupaka fizikalne

---

²⁶ Goeldner, C.: 39th congress auest: English workshop saumarry, Revue de Tourism, 1989., p.p. 5.-7.

²⁷ Hrabovski-Tomić, E.:Selektivni oblici turizma, 2008, pp. 98

²⁸ UNWTO, 2017., raspoloživo na:<<http://www2.unwto.org/>>

medicine i programiranih fizičkih aktivnosti u svrhu održavanja i unapređenja fizičkog, mentalnog i duhovnog zdravlja turista, te poboljšanja kvalitete njihovog života“.²⁹

Zdravstveni turizam sastoji se od turizma i medicine. To je poddjelatnost turizma koja spaja zdravstvenu skrb i turističko gospodarstvo, koje obuhvaća vrlo široko područje. Zdravlje je najbolji poticaj putovanja turista izvan svog boravišta. Turizam, kao gospodarska grana u kombinaciji sa medicinskim uslugama, može pružiti vrlo unosne prihode jer je medicinska usluga postala bitna stavka na cjeniku za turiste, koja može uvelike produžiti sezonu i pozitivno utjecati na daljnji razvoj turizma. Kvaliteta suvremenog života je u konstatnom padu jer je suvremeni život obilježen visokom stopom stresa i velikim zagađenjem okoliša. Ovaj oblik turizma poprima sve veću ulogu u unaprjeđenju i očuvanju zdravlja i poboljšanju cjelokupne kvalitete života te očuvanju okoliša. Zdravstveni turizam spada pod selektivni/specifični oblik turizma, koji omogućuje poslovanje tijekom cijele godine. Iz ovoga proizlazi uvjet da je za razvoj zdravstvenog turizma potrebna kvalitetna suradnja turističkih i zdravstvenih ustanova. Zdravlje, kao motiv turističkog kretanja, proizlazi kao bijeg iz stresne svakodnevice i nužnosti da se ublaže i liječe današnje „bolesti civilizacije“ osmišljenim povezivanjem zdravstvenog turizma s kompleksnom ugostiteljsko-turističkom ponudom u destinaciji.³⁰

Ljudi su u prošlosti putovali iz manje razvijenih zemalja u razvijenije zemlje iz razloga što im specifične usluge nisu bile dostupne u matičnoj zemlji. To su, uglavnom, bili pojedinci koji su si to mogli priuštiti. Danas svjedočimo drugačijem trendu u kojem ljudi iz razvijenijih zemalja idu u manje razvijene zemlje zbog manjih troškova. Iz toga proizlazi da je glavni motiv zdravstvenih turista otputovati izvan destinacije stanovanja zbog manjih cijena, veće kvalitete usluga te brže i bolje usluge. Kao rezultat toga, zdravstveni turist je stvorio socijalni, kulturni i ekonomski fenomen, koji stvara pozitivne i negativne efekte u urbanim sredinama, okolišu i društvenim zajednicama.³¹

Utjecaj na okoliš je velik jer zdravstveni turizam koristi prirodne resurse. Preveliko iskorištavanje bez dobre prakse i kontrole pridonosi nekontroliranom iscrpljivanju. Često zdravstveni turistički djelatnici provode određene aktivnosti u turističkoj destinaciji i nude poticaje za korištenje prirodnih resursa, posebno u zemljama poput Hrvatske gdje su priroda i kulturni turizam važni sektori u gospodarstvu. Hrvatska je zemlja s visoko kvalitetnim i

---

²⁹ Web-izvor, 2017., raspoloživo na: < <http://www.ksitta.mojweb.com.hr/zt-info/sto-je-zdravstveni-turizam/>>

³⁰ Medical tourism magazine, 2017, raspoloživo na: <<http://www.medicaltourismmag.com/medical-tourism-sustainable-development/>>

³¹ Imdb

profesionalnim medicinskim kadrom, a glavni oslonci i potencijali za daljni razvoj zdravstvenog turizma su raznolikost prirodnog bogatstva, ekološka kvaliteta prostora, ljekovite vode, more, blagotvorno podneblje i zdrava hrana. Zdravstveni turizam ima pozitivan društveni utjecaj, omogućujući milijunima ljudi pristup poboljšanim zdravstvenim uslugama po prihvatljivim cijenama, čime se poboljšava kvaliteta života i stvaraju nova radna mjesta, kulturno obogaćivanje i tehnološki napredak unutar zajednice.³²

Tabela 2: Neki pozitivni i negativni učinci zdravstvenog turizma

Povećani prihodi od domaće i strane valute	Inflacija cijena
Ulaganje u tehnologiju i opremu	Upotreba i iskorištavanje prirodnih resursa
Razvoj i zaštita prirodnih resursa	Drugačiji pristup lokalnim zajednicama
Kulturno obogaćivanje	Nejednaka distribucija resursa zbog zdravstvenog turizma
Rast zaposlenosti	
Razvoj suradnje između agencija i ustanova različitih djelatnosti	

Izvor: <http://www.medicaltourismmag.com/medical-tourism-sustainable-development/>

Jedan od većih negativnih utjecaja jest da domicilno stanovništvo u nekim zemljama osijeća antipatiju prema takvim turistima jer smatraju da imaju veću dostupnost uslugama i da su bolje tretirani. Ekonomski utjecaj je izuzetan jer obuhvaća i druge gospodarske grane koje profitiraju. Zdravstveni putnik potrošit će u hotelu, restoranu, trgovačkom centru, putničkoj agenciji, za prijevoz itd. Kada gospodarska korist nije podjednako raspoređena kroz regiju domaćina, može doći do socijalne nejednakosti. Uz to, turizam pridonosi inflaciji cijena u destinacijama i može utjecati na kvalitetu života osoba s manjom kupovnom moći.³³

³² Brusić, J.: Državne smjernice zdravstvenog turizma, 2012, p.6

³³ Medical tourism magazine, 2017, raspoloživo na: <<http://www.medicaltourismmag.com/medical-tourism-sustainable-development/>>

Hrvatska je postala destinacija sunca i to je ograničava na sezonski turizam koji traje samo tijekom ljeta. Da bi postala prava, konkurentna turistička destinacija cjelogodišnjeg turizma, razvoj zdravstvenog turizma je jedna od ključnih stavki. Hrvatska, uz svoje ogromne potencijale i resurse te niže cijene usluga, ima sve predispozicije za razvoj ovog oblika turizma. Produljenjem turističke sezone, došlo bi do većeg financijskog priljeva, a prema službenim podacima, zdravstveni turizam na godišnjoj razini raste po stopi od 15% do 20%.³⁴

4.2 Klasifikacije zdravstvenog turizma

Današnja literatura vrlo slabo i nesustavno koristi termine zdravstveni turizam, medicinski turizam i wellness turizam. Tomu je tako najvjerojatnije zbog činjenice da granice između ova tri izraza nisu uvijek jasne. „Nacionalni program – akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma“ zdravstveni turizam prepoznaje u tri oblika: wellness, medicinski i liječilišni.

- Wellness (well+fitness) turizam možemo svrstati u oblik zdravstvenog turizma koji se pretežito odvija u liječilištima i hotelima. Orijentiran je na postizanje duhovne i tjelesne ravnoteže. Dijelimo ga na medicinski i holistički wellness. Medicinski wellness obuhvaća zdravstveno-preventivne i kurativne (liječilišne) programe, sa svrhom prevencije bolesti i očuvanja te poboljšanja zdravlja uz tim stručnih ljudi, koji obavezno uključuje liječnika i ostalo potrebno stručno osoblje, poput kineziologa, fizioterapeuta i nutricionista. Medicinski turizam se razlikuje od holističkog jer uključuje metode i postupke komplementarne, konvencionalne i tradicionalne medicine, dok holistički obuhvaća ostalu široku ne-medicinsku wellness ponudu. Wellness se, kao pojam, spominje od sredine 17.st., a u rječniku Oxford English Dictionary opisano je kao dobro zdravlje. Od sredine prošlog stoljeća pa do danas, taj se pojam zadržao u engleskom obliku i koristi se nepromijenjen u raznim jezicima i označava stav prema zdravom načinu života. Hoteli su tom pojmu dodali pojam „wellness & spa“ kako bi asocijali namjenu za boravak uz ponudu masaža, kupki, uravnotežene prehrane i svega što se nosi sa pojmom zdravog načina života. Razlika između spa i wellnessa je ta što spa znači „salus per aquam“, što znači vodom do zdravlja, a asociira se na liječnije termalnim vodama, dok u Hrvatskoj taj pojam

---

³⁴ Narodne novine, 2017., raspoloživo na <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_05_55_1119.html>

označava toplice. U Belgiji postoji mjesto Spa koje je poznato po bogatim izvorima termalnih voda pa se pojam veže i uz to.

- Liječilišni turizam se pretežno odvija u liječilištima i specijalnim bolnicama. Ovaj oblik se bazira na stručnom i kontroliranom korištenju prirodnih ljekovitih činitelja i primjeni fizikalne terapije u svrhu očuvanja i unaprjeđenja zdravlja i kvalitete života. Važnost je stavljena na revitalizaciju psiho-fizičkih sposobnosti u posebnim destinacijama (klimatskim, topličkim, morskim), kroz posebne programe za oporavak.
- Medicinski turizam podrazumijeva putovanja zbog zdravstvene zaštite. Primarno se odvija u klinikama, bolnicama i medicinskim ordinacijama. U ovaj oblik spadaju usuge kirurških zahvata, stomatološke usluge, kozmetičke, alternativne, psihijatrijske te sve ostale slične usluge oporavka i njege. Medicinski turizam pruža medicinski tretman uz vrhunsku zdravstvenu uslugu, koja je često pružena uz niže troškove i kraće rokove, ali i zbog nemogućnosti da se pojedini tretmani dobiju u vlastitoj zemlji.³⁵

U Hrvatskoj postoje izrazito povoljni prirodni resursi, poput klime, mora, kvalitetnog zraka, bujne vegetacije, ljekovitih blata i termalne vode za sve vrste zdravstvenog turizma. Prirodni ljekoviti činitelji su dijelovi prirode koji povoljno djeluju na poboljšanje kvalitete života, liječenje, očuvanje zdravlja, oporavak, rehabilitaciju i sprječavanje različitih bolesti, te unaprjeđenje i očuvanje zdravlja. Osnovu zdravstvenog turizma čini korištenje prirodnih ljekovitih činitelja koji mogu biti morski, toplički i klimatski:

- Klimatoterapija – koristi klimatske elemente i činitelje karakteristične za neko područje, koji imaju pozitivan biološki, psihički i fizikalno-kemijski utjecaj na ljudski organizam
- Talasoterapija (liječenje morem) - ova vrsta terapije je zasnovana na bazi tople morske vode u krajevima sa blagom klimom. Može se održavati u specijaliziranim ustanovama (terapija u bazenima sa morskom vodom) ili slobodno. Njezin učinak temelji se na ljekovitom učinku blage primorske klime, morske vode i zračenju sunčevih zraka. Standardni tretmani u talasoterapiji uključuju kupke sa algama i obloge, umatanje u morske trave, vruće kupke s morskom vodom, inhalaciju morskim zrakom, tuševe i podvodne masaže.

---

³⁵ Republika Hrvatska – Ministarstvo turizma, Ivandić N. I suradnici: Nacionalni program-akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma, 2014., p.8

- Termalizam – terapije koje se ovdje primjenjuju sačinjavaju čitav skup metoda liječenja pomoću prirodnih termalnih i mineralnih voda. Njihovo djelovanje je kemijsko, mehaničko i termičko. U liječilištima se još nudi uravnotežena prehrana, isključenost od buke i zagađenja zraka, tjelovježbe, društveni i duhovni programi
- Balneoterapija – ova vrsta terapije je sastavni dio terapija u termalnim liječilištima, a terapija je bazirana na ljekovitom blatu. To je liječenje i rehabilitacija mineralnim vodama i muljevima u prirodnim liječilištima. Provodi se terapijska disciplina koja za liječenje, uz ljekovito blato koristi prirodne faktore: mineralne vode, ljekovite plinove, peloide, klimu, promjenu sredine, dijetetski režim, aktivni i pasivni psihofizički odmor. Efekti balneoterapije se baziraju na mineralnom i kemijskom sastavu sastojaka i njihovoj apsorpciji.
- Medicinski programirani aktivni odmor (MPAO) - programirana tjelesna aktivnost namijenjena odraslim i starijim osobama s ciljem podizanja općih psihofizičkih sposobnosti organizma. Temelji se na aktualnom zdravstvenom i funkcionalnom statusu čovjeka te primjeni odgovarajućih kinezioloških stimulansa u cilju podizanja zdravstvenih i funkcionalnih sposobnosti.³⁶

Tabela 3: Prirodni ljekoviti činitelji

Klimatski	Morski	Toplični (balneološki)
promjena klimatskog mjesta	klima	termomineralne vode
klimatska počela i činitelji	čistoća zraka	Peloidi
klimatski postupci	morska voda	naftalan
čistoća zraka	alge	Klima
sunčevo zračenje	biljni pokrov	čistoća zraka
morski činitelji	šetnjice i staze	biljni pokrov
kraške špilje	sunčevo zračenje	šetnjice i staze
rudnici soli	pijesak	sunčevo zračenje
	solanski peloid	
	morski peloid (liman)	

Izvor: IVANIŠEVIĆ G., Prirodne pretpostavke zdravstvenog turizma u Hrvatskoj, akademija medicinskih znanosti Hrvatske, pregledni članak, 2016., p. 1

³⁶ Kesar O.: Zdravstveni turizam-ppt predavanje, 2012., p.p. 11-13

Osobe koje se koriste uslugama zdravstvenog turizma možemo nazvati turistima pacijentima. U zdravstvenom turizmu potencijalni turisti pacijenti u isto vrijeme traže dvije vrste usluga: zdravstvenu uslugu i paket aranžman pod koji spada prijevoz i smještaj. Obje grupe su vrlo važne pa turistu treba vremena da bi prikupio sve relevantne informacije koje će mu pomoći pri izboru najprikladnije ustanove za liječenje. Turist pacijent se pri kupnji bilo kojih usluga ponaša slično kao i običan turist.³⁷

4.3 Trendovi razvoja turizma u svijetu

Trendovi razvoja turizma u posljednjih nekoliko godina nam govore da je potražnja bila snažna u svemu, iako su rezultati bili više mješoviti nego inače na svim odredištima. Tri glavna čimbenika su utjecala na turizam u 2015. godini: neuobičajeno jaka razmjena fluktacije tečaja, pad cijena nafte i druge robe, što je povećalo raspoloživi prihod u zemljama uvoznicama ali istovremeno i oslabilo turističku potražnju u zemljama izvoznicama, kao i povećana globalna zabrinutost oko sigurnosti i zaštite. Po UNWTO regijama prema izvještaju za 2015.g., obje Amerike, Azija i pacifičko područje zabilježili su rast od 6% međunarodnih dolazaka turista s Europom koja je zabilježila 5%. Dolasci na Bliskom Istoku su porasli za 2%, dok u Africi relativno ograničeni podaci ukazuju na pad od 3%, uglavnom zbog slabih rezultata u Sjevernoj Africi.³⁸

Prema posljednjem godišnjem izvještaju UNWTO-a 2016.g. se pokazala kao još jedna odlična godina za međunarodni turizam unatoč mnogim izazovima. Rast međunarodnih turističkih dolazaka rastao je uzastopno iznad prosjeka od oko 4% na godinu, sedmu godinu za redom, i dosegao 1,2 milijardi. Najveći rast je zabilježen u Africi i pacifičkom području. 2016.g. imala je rast dolazaka od 46 milijuna ili 4% više negoli 2015.g. 300 milijuna ljudi više je putovalo međunarodno između 2008.g. i 2016.g. Turizam je jedan od najbolje pozicioniranih ekonomskih sektora koji je važan za poticanje ekonomsko-socijalnog rasta, omogućava poboljšanje kvalitete života, potiče mir i razumijevanje te uvelike pomaže u zaštiti okoliša što je veoma bitno za razvoj zdravstvenog turizma. Zbog globalnih trendova i izazova koji utječu

---

³⁷ Menvielle L., Menvielle W., i Tournois N.: Medicinski turizma: Model donošenja odluka pri izboru usluga, Turizam, Vol 59. No. 1., 2011., p. 54.

³⁸ UNWTO: Tourism Highlights 2016. edition, 2016., p.p. 3-5

na turistički sektor i programa održivog razvoja do 2030, World Tourism Organization je definirao tri prioriteta:

1. promoviranje sigurnog , bezbrižnog i prijateljskog putovanja
2. jačanje uloge novih tehnologija i inovacija u turizmu
3. prihvaćanje programa održivog turizma

Turizam u Hrvatskoj u 2016.g. ostvario je gotovo 15,6 milijuna turističkih dolazaka i ostvareno je oko 78 milijuna turističkih noćenja. To prikazuje rast od 8,7%, tj. 9% u odnosu na 2015.g. Za hrvatski turizam EU predstavlja najznačajnije emitivno tržište (gotovo 90% svih dolazaka). Srpanj i kolovoz i dalje imaju najveći udio nekog mjeseca u noćenjima te čine oko 60% noćenja cijele 2016.g. Ovakav postotak nam pokazuje koliko je hrvatski turizam sezonskog karaktera. Sezonski karakter turizma je vrlo rizičan jer, primjerice, nepovoljne klimatske prilike mogu uvelike utjecati na njegov ishod. Što se tiče sigurnosnih uvjeta, za razliku od konkurentnih mediteranskih zemalja, u Hrvatskoj su za sada vrlo povoljni te je velik dio turističkog prometa preusmjeren s tih na hrvatsko tržište.³⁹

---

³⁹ UNWTO: Tourism Highlights 2016 edition, 2016., p.p 4-17

Slika 6: Međunarodni turistički dolasci 2016

Izvor: Svjetska turistička organizacija-Godišnji izvještaj 2016

Prema programu održivog razvoja UNWTO-a, do 2030.g. očekuje se prosječan porast broja turističkih dolazaka od 3.3% do 2030.g. Međunarodni dolasci u destinacijama u razvoju Azije, Južne Amerike, Centralne i Istočne Europe, Istočne Mediteranske Europe, Bliskog Istoka i Afrike će rasti duplo u odnosu na već razvijene destinacije. Prema procjenama, do 2030.g. 57% međunarodnih dolazaka biti će usmjereno u zemlje u razvoju, a 47% u već razvijene zemlje. Prilikom rangiranja najboljih turističkih svjetskih destinacija, treba uzeti u obzir više pokazatelja. Dva ključna pokazatelja su međunarodni turistički dolasci i međunarodni turistički prihodi. 2016.g. se osam od top deset destinacija nalazilo na oba popisa, unatoč velikim razlikama u smislu vrste turista koje privlače, kao i njihova prosječna dužina boravka te potrošnja po putovanju i po noći. Promjene u rangju međunarodnih turističkih prihoda ne samo da održavaju relativnu učinkovitost destinacije, već i promjenu tečaja lokalnih valuta prema američkom dolaru. Sjedinjene Američke Države su i dalje na vrhu po prihodima, sa zaradom od 201 milijarde dolara u 2016. godini, a druge, po broju turističkih dolazaka, sa 76 milijuna dolazaka. Francuska se nalazi na prvom mjestu prema

međunarodnim turističkim dolascima, sa 83 milijuna dolaska, a po zaradi se nalazi na petom mjestu.⁴⁰

Tabela 4: Svjetske top destinacije 2016

<i>Međunarodni turistički Dolasci</i>		<i>Međunarodni prihodi od turizma</i>	
Pozicija	2016 (milijuni dolara)	Pozicija	2016 (milijarde dolara)
1. Francuska	82,6	1. SAD	205.9
2. SAD	75.6	2. Španjolska	60.3
3. Španjolska	75.6	3. Tajland	49.9
4. Kina	59.3	4. Kina	44.4
5. Italija	52.4	5. Francuska	42.5
6. UK	35.8	6. Italija	40.2
7. Njemačka	35.6	7. UK	39.6
8. Meksiko	35.0	8. Njemačka	37.4
9. Tajland	32.6	9. Hong Kong (Kina)	32.9
10. Turska	...	10. Australija	32.4
• Hrvatska	13.8	• Hrvatska	9.6

Izvor: WTO Tourism highlights 2017

4.4 Trendovi razvoja zdravstvenog turizma

Kao što je već spomenuto, Europa je najjača svjetska regija zdravstvenog turizma. Smatra se da će zdravstveni turizam, po veličini tržišta, biti jednako važan kao što je zimski turizam. Ovako naglom razvoju ovog oblika turizma je pridonijelo: starenje populacije i dulji životni vijek, starenje baby-boom generacije (50-60.g.), zdravstveno sve obrazovanije stanovništvo, smanjenje veličine domaćinstava, promjene životnog stila i sustava vrijednosti, manje slobodnog vremena, naglasak na zdravlje i dobar izgled, tradicionalna prirodna liječilišta, osmišljeni ciljani programi, obrazovni zdravstveni centri...⁴¹

Sve se više promovira „zdrav život“ i održavanje mentalnog i fizičkog zdravlja postaje novi životni stil. Zbog međunarodne neusklađenosti i terminologije, teško je govoriti o statistikama

⁴⁰ UNWTO: Tourism Highlights 2016 edition, 2016., p.p. 13-14

⁴¹ Kunst I., Tomljenović R.; Uloga zdravstvenog turizma u podizanju konkurentnosti ruralnih područja RH, 2011., p.p. 7-9

i veličini zdravstvenog turizma. Određeni izvori koji prate turizam „zdravlja i wellnessa“ prikazuju da se radi o oko 200 milijuna putovanja godišnje koje obuhvaća potrošnju od približno 115 milijardi Eura, s prosječnim procijenjenim porastom od 7%.

Najveća europska emitivna tržišta su Njemačka, Francuska, Velika Britanija, Austrija, Švicarska i Rusija. U Europi su estetska kirurgija i stomatologija nedvojbeno najtraženije medicinske usluge, dok su tretmani tijela i fitness najpopularniji segmenti wellnessa. Hrvatska se nalazi u jednoj od najrazvijenijih regija zdravstvenog turizma u Europi, što znači da ima jako veliku konkurenciju. Slovenija, Mađarska i Austrija već dugi niz godina njeguju tradiciju zdravstvenog turizma i ulažu značajno u ovaj sektor. Naglim porastom razvoja zdravstvenog turizma i ostale zemlje u širem okruženju počele su se okretati ovome obliku turizma. Otvorene granice, niže cijene i kvalitetna usluga su promijenile trendove te turisti iz razvijenih, zapadnoeuropskih zemalja sada idu u manje razvijene istočne zemlje Europe po zdravstvene usluge.⁴²

Tabela 5: Popularnost usluga zdravstvenog turizma u Europi

MEDICINSKI TURIZAM	WELLNESS
<ul style="list-style-type: none"> - Estetska kirurgija..... 25%-34% - Stomatologija.....30%-50% - Ortopedska kirurgija..... 7% - Tretmani pretilosti..... 7% - IVF tretmani.....3%-6% (metoda potpomognute oplodnje) - Oftalmološka kirurgija.....3% 	<p>Najpopularniji tradicionalni programi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tretmani tijela - Sport i fitness - Saune - Joga i meditacija - Nutricionizam i detoks <p>Popularni programi `nove generacije`:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Holistički `tijelo-um-duh` programi - Programi učenja o zdravoj prehrani, osobnom rastu, kvaliteti života i sl. - Fizički izazov (npr. triatlon, cross-fit i sl.)

Izvor: HTI Konferencija industrije zdravstvenog turizma, Split, 2014.

⁴² Republika Hrvatska – Ministarstvo turizma, Ivandić N. i suradnici: Nacionalni program-Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma, 2014., p.p. 17-19

Suvremeni tržišni trendovi pridaju veliko značenje stilu života vezanom za prevenciju i poboljšanje zdravlja. Takvi megatrendovi su glavna odlika najrazvijenijih svjetskih ekonomija, koje uvelike pridonose ubrazanom rastu zdravstvenog turizma, posebno u Sjevernoj Americi i Europi. U sljedećih 10-20 godina pokretač, osim zdravog načina života, će biti i mnogi drugi trendovi koji će oblikovati razvoj zdravstvenog turizma. Ti trendovi su: demokratizacija potražnje i diversifikacije proizvoda (ciljanje novih skupina potrošača, poput mlađih korisnika, poslovnih subjekata i obitelji), podrška zdravstvenih društava, rastuća uloga i značaj medicine, brendiranje, autentičnost, okolišna osjetljivost i slično. Iako trendovi govore da će se zdravstveni turizam i dalje ubrzano razvijati, počele su se pokazivati i promjene njegovih značajki u smjeru osjetljivosti okoliša i njegovoj devastaciji, medicinske specijalizacije te veća povezanost s autentičnim lokalnim ambijentom.⁴³

Svjetski gospodarski forum (World economic forum) 11 godina provodi temeljitu analizu konkurentnosti putovanja i turizma u 136 ekonomija svijeta. Prema rezultatima njihova izvješća o konkurentnosti putovanja i turizma 2017 (The travel & tourism competitiveness report 2017), Hrvatska se nalazi na 32. mjestu od 136 zemalja svijeta. Indeks konkurentnosti mjeri skup čimbenika i politika koje omogućuju održivi razvoj sektora putovanja i turizma, što doprinosi razvoju konkurentnosti neke zemlje. Ovo istraživanje potvrđuje da je hrvatski turizam jedan od najkonkurentnijih sektora hrvatskog gospodarstva. Ovo također potvrđuje opravdanost daljnjeg ulaganja i razvitka turizma, iz čega proizlazi opravdanost da selektivne (specifične) grane turizma, poput zdravstvenog turizma, imaju ogromne predispozicije za daljnji ubrzani razvoj, pogotovo u smislu produženja turističke sezone. 32. mjesto je visoka pozicija za malu zemlju kao što je Hrvatska. Od susjednih zemalja, Slovenija se nalazi na 41. mjestu, Crna Gora na 72. mjestu, Srbija na 95. mjestu, Mađarska na 49. mjestu, Bosna i Hercegovina na 113. mjestu, Austrija na 12. mjestu i Italija na 8. mjestu. Od država koje prednjače u zdravstvenom turizmu u našem konkurentnom okruženju jedino Austrija i Italija imaju bolju poziciju konkurentnosti od nas. U tablici se može vidjeti koje su najkonkurentnije zemlje putovanja i turizma te koje su mjesto imali 2015.g. i 2017.g. Ovi rezultati nam pokazuju da najkonkurentnije svjetske zemlje imaju i podržavajući poslovni okvir, prirodne resurse te da ulažu veliki trud u stvaranju uvjeta koji potiču razvoj sektora turizma i putovanja.⁴⁴

---

⁴³ Republika Hrvatska – Ministarstvo turizma, Ivandić N. I suradnici: Nacionalni program-Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma, 2014., p.p. 25-26

⁴⁴ World economic forum: The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017, 2017, p.p. 8-11

Tabela 6: Izvješće o konkurentnosti putovanja i turizma 2017 te položaj Hrvatske i susjednih zemalja (podcrtane zemlje)

Zemlja/Ekonomija	Pozicija	Bodovi	Promjena od 2015
Španjolska	1	5.45	0
Francuska	2	5.32	0
Njemačka	3	5.28	0
Japan	4	5.26	5
Ujedinjeno Kraljevstvo	5	5.20	0
Sjedinjene Američke Države	6	5.12	-2
Australija	7	5.10	0
<u>Italija</u>	<u>8</u>	<u>4.99</u>	<u>0</u>
Kanada	9	4.97	1
Švicarska	10	4.94	-4
Hong Kong	11	4.86	2
<u>Austrija</u>	<u>12</u>	<u>4.86</u>	<u>0</u>
<u>Grčka</u>	<u>24</u>	<u>4.51</u>	<u>7</u>
<u>Hrvatska</u>	<u>32</u>	<u>4.41</u>	<u>1</u>
<u>Slovenija</u>	<u>41</u>	<u>4.18</u>	<u>-2</u>
<u>Mađarska</u>	<u>49</u>	<u>4.06</u>	<u>-8</u>
<u>Crna Gora</u>	<u>72</u>	<u>3.68</u>	<u>-5</u>
<u>Srbija</u>	<u>95</u>	<u>3.38</u>	<u>0</u>
<u>Bosna i Hercegovina</u>	<u>113</u>	<u>3.12</u>	<u>n/a</u>
Jemen	136	2.44	2

Izvor: The travel and competitiveness report 2017 uz autorovu obradu

4.5 Ekonomski utjecaj

Većina zemalja, koje se bave pružanjem njege zdravstvenim turistima, to čine kako bi povećale razinu izravne devizne zarade koje dolaze u njihovu zemlju kako bi poboljšale svoju poziciju platne bilance. Do neke mjere to može biti prihod koji se može izravno pripisati zdravstvenom sistemu. Na primjer; strani pacijenti kupuju zdravstvenu skrb usluge i stoga se osiguravaju prihodi koji se mogu iskoristiti u bolnicama za prekoograničenu pomoć domaćim pacijentima ili bi se mogli upotrijebiti za financiranje kapitalnih ulaganja, kao što su MRI skeneri, koje tada koriste svi pacijenti u bolnici. Za još jedan primjer možemo uzeti vlasti u

Singapuru. One naglašavaju da im uključenost u zdravstveni turizam omogućuje da pružaju širi spektar kliničkih usluga za autohtono stanovništvo nego što bi bio slučaj ako dohodak ne bi bio generiran zdravstvenim turizmom. Slično tome, neki stručnjaci predlažu Kubansko iskustvo - ponovo uložiti prihode od inozemnih pacijenata u nacionalni sustav. Stoga je moguće da neke zemlje traže strane pacijente kako bi lakše razvile infrastrukturu u svrhu poboljšanja usluga lokalnim pacijentima (npr. nova ulaganja, poboljšanje osoblja...), iako ovi argumenti imaju veću vjerojatnost da budu „ukrasi“ osnovnog motiva koji služi zaradi na deviznoj razmjeni.⁴⁵

Moramo uzeti u obzir da su strani pacijenti samo dodatak domaćim privatnim pacijentima što nam može biti značajan ili neznatčan dodatak. Mogle bi postojati i drugačije gospodarske implikacije, ovisno o tome koriste li ti pacijenti rezervni kapacitet ili se natječu s domaćim pacijentima. Tajland je 90-ih bio središte zdravstvenih turista, što je bilo rezultat ekonomske krize u Aziji. Kriza je prouzročila pad privatnih pacijenata u zemlji te stoga dovela do dodatnih rezervi kapaciteta u svom privatnom sektoru. U ovom slučaju, povećanjem stranih pacijenata bilo je više ili manje neto koristi za zdravstveni sustav, sa znatnim prihodima i malo stvarnih troškova. Međutim, tamo gdje nema slobodnog kapaciteta te kapacitete treba stvoriti. Postoje znatni potencijali troškova u financijskom smislu, no u širem kontekstu postoji strah od razvoja dvojnog sustava, internog odljeva mozgova, itd.⁴⁶

Iako mogu postojati prihodi za sektor zdravstva, obično prihod zdravstvenoj zaštiti nije ono što brine odredišne zemlje. Brine ih opće povećanje u turističkom prihodu, budući da postoji nada da će se znatna razina izdataka zdravstvenih turista i njihovih pratitelja, koja nisu povezana sa zdravstvenom njegom (hrana, smještaj, znamenitosti, putovanja), sliti u državne blagajne. Zdravstveni turizam može, zasigurno, biti važan izvor prihoda deviza.⁴⁷

4.6 Predispozicije za razvoj zdravstvenog turizma

Prirodna bogatstva ključan su preduvjet s kojima Hrvatska već raspolaže za razvoj zdravstvenog turizma. Najvažniji su očuvana priroda i klimatski uvjeti, s obiljem rijetkih i raznolikih prirodnih činitelja te prirodnih resursa mineralne i termalne vode. Ovi prirodni ljekoviti činitelji pružaju ogromne potencijale koji bi uz izgradnju odgovarajuće smještajne i

---

⁴⁵ Lunt N., Smith R. i suradnici: *Medical Tourism: Treatments, markets nad health system implications*, 2011., p. 33

⁴⁶ Ibid, p. 34

⁴⁷ Ibid, p. 34

prometne infrastrukture omogućili bolje pozicioniranje ovog tipa turizma na tržištu. Osim toga, Hrvatska već ima odličnu startnu poziciju za njegov daljnji razvoj, zbog duge povijesti i tradicije zdravstvenog turizma, što je utjecalo da, uz to, ima i kvalitetno medicinsko osoblje, donekle razvijenu infrastrukturu, obrazovni kadar, postojeće kapacitete osnovnih oblika takve vrste turizma (medicinski, liječilišni i wellness), cjenovnu konkurentnost i prirodne ljekovite činitelje. Hrvatska u susjednom okruženju i svijetu još uvijek nije prepoznata kao respektabilna destinacija zdravstvenog turizma. Zbog toga je Hrvatski sabor 2013.g. donio „Strategiju razvoja turizma do 2020.g.“, gdje se na visoko mjesto pozicionira perspektiva i potreba razvoja zdravstvenog turizma kao jedan od glavnih faktora održivog turizma. Složenost ove vrste turizma rezultira njegovom velikom vrijednošću, u čijem razvoju sudjeluju i mnoge neturističke djelatnosti, te se stvaraju uvjeti za pozitivne efekte u čitavom gospodarstvu. Složenost odnosa može se prikazati u kontekstu gdje, osim Ministarstva zdravstva i Ministarstva turizma, koji su izravno povezani, korist imaju i posredno vezani Ministarstvo kulture i Ministarstvo EU fonodova i regionalnog razvoja. Kao primjer možemo navesti da se velik broj liječilišta i specijalnih bolnica nalazi na atraktivnim prirodnim lokacijama koje su, uglavnom, zaštićena kulturna dobra, što pridaje važnu ulogu Ministarstvu kulture.⁴⁸

Prema dosadašnjim podacima, u Hrvatskoj se nalaze 222 lokacije s povoljnim uvjetima za razvoj ovog oblika turizma. Od toga se koristi oko 10% u sklopu 18 organiziranih liječilišnih centara. Po uzoru na druge mediteranske zemlje, i Hrvatska se orijentirala na izgradnju wellness centara, koji nude razne usluge za njegu, prevenciju i čuvanje zdravlja pa se čak 90 hotela deklariralo kao wellness centri u posljednjih 15-ak godina.⁴⁹

---

⁴⁸ Hrvatski sabor - Odbor za turizam: Perspektiva razvoja zdravstvenog/medicinskog turizma u Republici Hrvatskoj, 2013., p.p. 1-4

⁴⁹ Vlada Republike Hrvatske - Ministarstvo zdravlja RH: Nacionalna strategija razvoja zdravstva 2012.-2020., 2012., p. 54

Tabela 7: Pružatelji usluga zdravstvenog turizma u Hrvatskoj

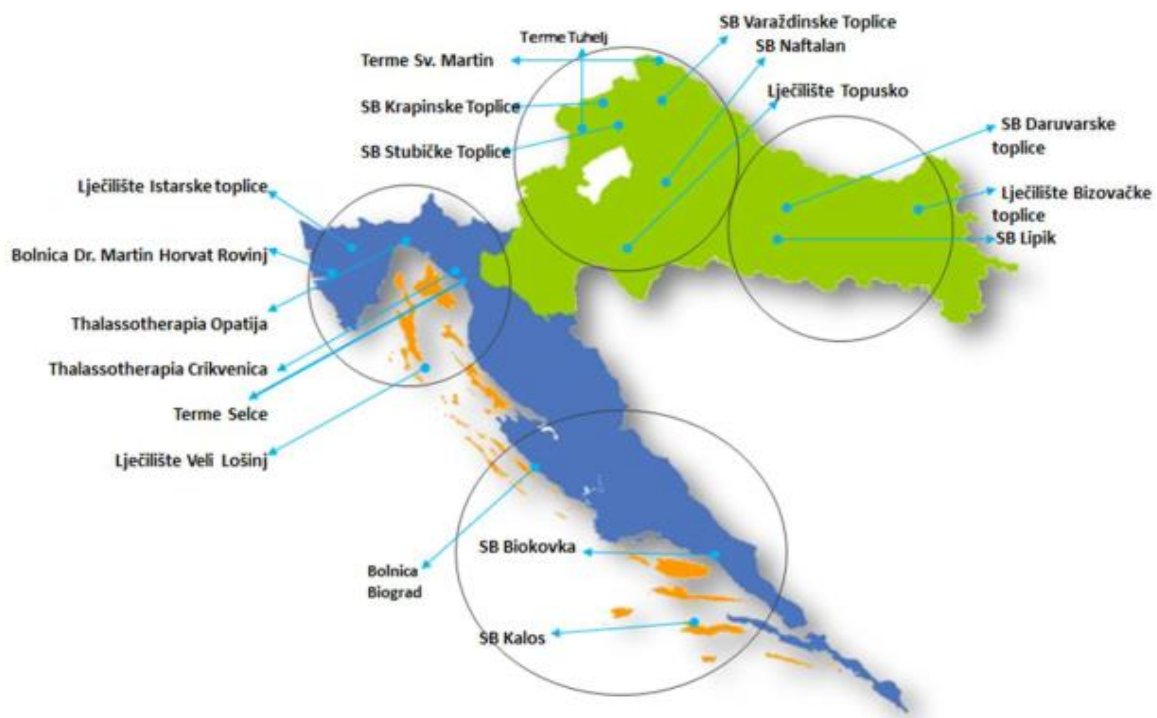
OBJEKTI UGOSTITELJSKE PONUDE		ZDRAVSTVENE USTANOVE	
Wellness ponuda (hoteli, toplice, centri)	Prirodna lječilišta Lječilišta	Specijalne bolnice	Klinike/Bolnice
Hoteli: - Oko 80 hotela sa wellness sadržajima	- Lječilište Topusko - Top Terme - Bizovačke toplice	- Biokovo, Makarska - Kalos, Vela Luka - Naftalan, Ivanić Grad	Javne zdravstvene ustanove: - Klinički bolnički centri (5) - Kliničke bolnice (3) - Klinike (5) - Opće bolnice (20)
Toplice (sa smještajem): - Terme Tuhelj - Terme Jezerčica - Terme Sveti Martin - Toplice Lešće	- Veli Lošinja -Istarske Toplice	- Krapinske Toplice - Lipik - Stubičke Toplice - Varaždinske Toplice - Thalassotherapie, Crikvenica	Privatne zdravstvene ustanove: - Oko 800 subjekata

Izvor: Ministarstvo zdravlja; Brošura Wellness Hrvatska, HTZ i HGK

Zdravstveno-turistički objekti, navedeni u tabeli 6, uglavnom se nalaze u sjevernoj, sjeverozapadnoj i primorskoj Hrvatskoj, Kvarneru i Istri te na području Zagreba. Ono što se nudi u ovim objektima su uglavnom tri osnovna oblika zdravstvenog turizma: wellness, lječilišni i medicinski turizam u području javnog i privatnog sektora.. Trenutno oko 10000 zaposlenih u zdravstvenom turizmu ostvari oko 300 milijuna eura prihoda od usluga bez uključenog prihoda od noćenja. Prema gruboj procijeni, u Hrvatskoj zdravstveni turizam ima godišnji potencijal za prihod od milijardu eura, te bi njegov udio u ukupnom turističkom prihodu mogao porasti sa 2% na 15% u sljedećih sedam godina.⁵⁰

⁵⁰ Milas LJ.: Potencijali za razvoj zdravstvenog turizma, 2015., p.p 3.-6

Slika 7: Termalne (SPA) i lječilišne destinacije U Hrvatskoj

Izvor: Ministarstvo zdravstva 2016.g.- Katalog projekta zdravstvenog turizma str.1

Veliki dio ponude zdravstvenog turizma je u tržišno orijentiranom privatnom sektoru, što spada pod vitalno i malo-srednje poduzetništvo. Problem je što se u privatnom vlasništvu nalazi većina cjelokupne ponude zdravstvenog turizma. Tu spada gotovo cijela wellness ponuda, manji dio toplica i termi te veliki dio ponude medicinske usluge, dok prirodni ljekoviti činitelji, koji se trenutno koriste, spadaju pod velike bolničke sustave, lječilišta i specijalne bolnice, koji spadaju pod sustav javnog zdravstva i usmjereni su maksimalno na korisnike Državnog Zavoda za Javno Zdravstvo (HZJZ). Bolnice i lječilišta su svojim znanjem i veličinom najvažniji činitelji prepoznatljivosti i vjerodostojnosti zdravstveno-turističke ponude Hrvatske.⁵¹

Suradnjom Ministarstva turizma i Ministarstva zdravlja, 2014.g. napravljen je dokument „Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma u RH“. Strategija razvoja turizma RH do 2020.g. i Nacionalna strategija razvoja zdravstva Hrvatske 2012-2020.g. su poslužile kao baza za izradu ovog akcijskog plana. Ovaj plan predstavlja zajedničku međuresornu platformu za sustavno podizanje konkurentnosti zdravstveno-turističke ponude i jednu od ključnih mjera za

⁵¹ Republika Hrvatska – Ministarstvo turizma, Ivandić N. i suradnici: Nacionalni program-Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma, 2014., p.p. 11-12

unaprjeđenje zdravstvenog turizma. Cilj mu je usustaviti i usuglasiti djelovanje njegovih glavnih razvojnih sudionika u privatnom, civilnom i javnom sektoru.⁵²

U akcijskom planu za razvoj zdravstvenog turizma Ministarstvo turizma iznosi SWOT matricu jakih i slabih strana te prilika i prijetnji hrvatskog zdravstveno-turističkog proizvoda. Analiza ukazuje da su ključni pravci podizanje kvalitete i prepoznatljivosti, što podrazumijeva repozicioniranje zdravstveno-turističke ponude. Potrebna je transformacija lječilišta i specijalnih bolnica u kvalitetne, medicinski specijalizirane centre raznih usluga s kvalitetnim smještajnim objektima, veća potpora valorizaciji hotelske wellness ponude na Jadranu kroz djelomičnu transformaciju u medicinske centre na bazi prirodnih činitelja morske klime i mora te snažnija sama tržišna pozicija medicinskog turizma putem interesnog udruživanja u klastere.⁵³

---

⁵² Ministarstvo turizma, 2017., raspoloživo na: <<http://www.mint.hr/dokumenti/10>>

⁵³ Republika Hrvatska – Ministarstvo turizma, Ivandić N. i suradnici: Nacionalni program-Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma, 2014., p.p. 28-29

Tabela 8: SWOT analiza zdravstvenog turizma u Hrvatskoj

JAKE STRANE	SLABE STRANE
<ul style="list-style-type: none"> - Blizina velikim emitivnim tržištima i dostupnost Hrvatske - Atraktivnost i ekološka očuvanost Hrvatske - Raspoloživost, kvaliteta i tradicija korištenja prirodnih ljekovitih činitelja - Kvaliteta medicinskog kadra i dobra reputacija zdravstvenih usluga - Konkurentne cijene - Rastući broj hotela s kvalitetnom wellness reputacijom - Početak samoorganiziranja privatnog sektora - Rast broja privatnih zdravstvenih osiguravatelja 	<ul style="list-style-type: none"> - Nedostatak razvojne vizije - Nedostatak razvojnog modela - Neusklađenost zakona s područja zdravlja i turizma - Zastarjeli/potkapitalizirani objekti lječilišta i specijalnih bolnica (SB) - Ograničen razvojni potencijal lječilišta i SB zbog postojeće vlasničke strukture - Nedostatak tržišne usmjerenosti lječilišta i SB (prevelika ovisnost o HZZO sustavu) - Nedovoljna snaga specijalnih posrednika - Manjkav destinacijski lanac vrijednosti - Nedovoljna multidisciplinarnost obrazovanja - Ograničena nacionalna promocija - Koncesijska politika za termalne izvore - Nepostojanje akreditacije i nedostatan certificiranje - Nedostatak kvalitetne usluge - Nedostatak snaga klastera i udruge
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - starenje populacije - Rizik profesionalnih bolesti - Svijest o potrebi čuvanja zdravlja - Komplementarnost EU sustava zdravstvenog osiguranja - Proširenje zdravstvenog osiguranja na usluge preventive u EU - Diverzifikacija potrošačkih segmenata i proizvoda zdravstvenog turizma - Rastuća uloga kompetencija u medicini - Međunarodna prepoznatljivost Hrvatske kao turističke destinacije - Prepoznatljivost Srednje Europe kao zdravstveno turističke destinacije - Razvoj specijaliziranih facilitatora - Raspoloživost EU fondova/programa 	<ul style="list-style-type: none"> - Urušavanje nacionalnih sustava zdravstvenog osiguranja - Sve veći broj konkurentskih osiguranja - Brzi razvoj tehnologije koji nameću potrebu za stalnim visokim investicijama - Sve veći zahtjevi/očekivanja (međunarodnih) potrošača

Izvor: Institut za Turizam; Nacionalni program - Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma 2014, str. 28

4.7 Trenutačno stanje zdravstvenog turizma u Hrvatskoj

Korisnici usluga zdravstvenog turizma u Hrvatskoj su, uglavnom, osobe koje su upućene na oporavak ili liječenje od strane HZZO-a. Službeni statički podaci za zdravstveni turizam ne daju cjelovit uvid. Najčešći motiv za dolazak u Hrvatsku je i dalje pasivni odmor i opuštanje, iako je u periodu od 2010. do 2014. godine vidljivija stagnacija pasivnog odmora i rast važnosti novih iskustava i gastronomije. Tabela 6 prikazuje da je za motiv putovanja wellness i zdravstvene razloge u 2014.g. odabralo 5% ispitanika.⁵⁴

Tabela 9: Motivacija turista za dolazak u Hrvatsku

MOTIVACIJA	UDJEL
Pasivni odmor, opuštanje	75%
Zabava	43%
Nova iskustva i doživljaji	30%
Gastronomija	26%
Upoznavanje prirodnih ljepota	20%
Sport, rekreacija	7%
Kulturne znamenitosti/događanja	7%
Posjeti obitelji i prijateljima	6%
Zdravstveni razlozi, wellness	5%

Izvor: TOMAS Ljeto 2014. Institut za turizam, Zagreb, 2015., str. 5

Ovo nam pokazuje kako se u kratkom razdoblju mijenja profil turista koji dolaze posjetiti Hrvatsku. S dobrom razvojnom strategijom i pametnim planiranjem, ove promjene se mogu iskoristiti za razvoj zdravstvenog turizma. Struktura gostiju se mijenja i dolaze obrazovniji gosti koji imaju veću platežnu moć. Bilježi se porast dolazaka turista zbog sekundarnih motiva s kraćim boravkom, a sve manji je broj obiteljskih dolazaka. Smanjen je udio turista srednje dobi za 4%, dok je prosječna dob turista 41, što se nije mijenjalo. Hrvatska treba iskoristiti činjenicu da je više od 1/4 turista koji dolaze starije od 50 godina jer je starija generacija najčešći korisnik usluga zdravstvenog turizma. Donekle je važnost ovog oblika turizma prepoznata jer je uočen rast ponude zdravstveno-rekreacijskih sadržaja. Ako želi ostati konkurentna, Hrvatska treba u definiranju odrednica razvoja zdravstvenog turizma pratiti trendove koji su trenutno prisutni na svjetskom tržištu i uvažiti rezultate praćenjem

⁵⁴ Čorak S., Marušić Z. i suradnici: Tomas Ljeto, Zagreb, 2015., p.p. 4-6

statistike te iskoristiti prilike koje su uočene istraživanjem stanja na turističkom tržištu. Za sada, osim povoljnih utjecaja mediteranske klime na ljudsko zdravlje, na području Zadarske županije ne postoje toplice, ljekovita blata ili neki drugi resursi razvoja zdravstvenog turizma.
55

U Hrvatskoj trenutno djeluje 17 zdravstvenih ustanova s prirodnim ljekovitim lječilištima, od kojih se dva nalaze u Zadarskoj županiji. To su specijalna bolnica za ortopediju u Biogradu, koja nudi klimatoterapijske i talasoterapijske usluge, te Nin, koji djeluje preko Zadarske opće bolnice i nudi klimatoterapijske, talasoterapijske i balneoterapijske usluge. U Ninu se nalaze i najveće količine ljekovitog blata u cijeloj Hrvatskoj. Na temelju podataka u tabeli 9, možemo zaključiti da Hrvatska ima predispozicije za razvoj zdravstvenog turizma s relativno bogatim prirodnim ljekovitim činiteljima koji su nepohodni za razvoj ovog oblika turizma.

Kratice za ljekovite činitelje u tabeli 9 su: K-klimatoterapijski, T- talasoterapijski, B – balnoterapijski, Tv – termalna voda, tmv – termomineralna voda, p – peloid, l – liman, ps – pijesak, n – naftalan.⁵⁶

---

⁵⁵ Čorak S., Marušić Z. i suradnici: Tomas ljetno, Zagreb, 2015., p.p. 5-7

⁵⁶ Ivanišević G.: Prirodne pretpostavke zdravstvenog turizma u Hrvatskoj, 2016., p.p. 15.-16

Tabela 10: Ustanove u RH sa prirodnim ljekovitim činiteljima

Mjesto	Vrsta zdravstvene ustanove	Ljekoviti činitelji
Biograd	Specijalna bolnica za ortopediju	KT
Bizovac	Lječilište „Bizovačke Toplice“, Poliklinika	Btmv
Črikvenica	Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Thalassotherapia	KT
Daruvar	Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Daruvarske Toplice	Btv
Ivanić Grad	Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Naftalan	Btmvn
Krapinske Toplice	Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju	Btv
Lipik	Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju	Btmv
Makarska	Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Biokovka	KT
Nin	Specijalistička ambulanta	KTI
Opatija	Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju, bolesti srca, pluća i reumatizam Thalassotherapia	KT
Rovinj	Bolnica za ortopediju i rehabilitaciju „Prim. Dr. Martin Horvat“	KTps
Sv. Stjepan, Livade	Lječilište Istarske Toplice	Btmvp
Stubičke toplice	Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju	Btv
Topusko	Lječilište	Btv
Varaždinske	Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju	Btmp
Vela Luka	Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Kalos	KTI
Veli Lošinj	Lječilište za bolesti dišnih organa i kože	KT

Izvor: IVANIŠEVIĆ G., Prirodne pretpostavke zdravstvenog turizma u Hrvatskoj

5. EKOLOŠKI ČIMBENICI KAO PRETPOSTAVKA ZDRAVSTVENOG RAZVOJA ZADARSKE ŽUPANIJE

Kao osnovnu pretpostavku za razvoj zdravstvenog turizma neophodno je zadovoljiti specifične ekološke čimbenike, koji ujedno i determiniraju ovaj oblik turizma.

5.1 Klima

U Zadarskoj županiji klimatska se obilježja u pojedinim dijelovima dosta razlikuju zbog velike reljefne raznolikosti i morskog utjecaja modicifiranog planinsko-brdskim barijerama. Može se izdvojiti nekoliko klimatskih tipova koji se međusobno razlikuju po vrijednostima godišnjeg hoda i ekstremnim vrijednostima oborina i temperature zraka koje čine glavne varijable. Drugi meteorološki elementi, to jest njihova prosječna stanja sa minimalnim i maksimalnim ekstremima, koji definiraju klimu, su: tlak zraka, vjetar, sunčevo zračenje, magla, vlaga zraka i dr. Na području Zadarske županije posebno se ističe Jadransko more i rasčlanjeni reljef, maritimni kontinentalni utjecaji te složena morfologija koji rezultiraju raznovrsnošću klime.⁵⁷

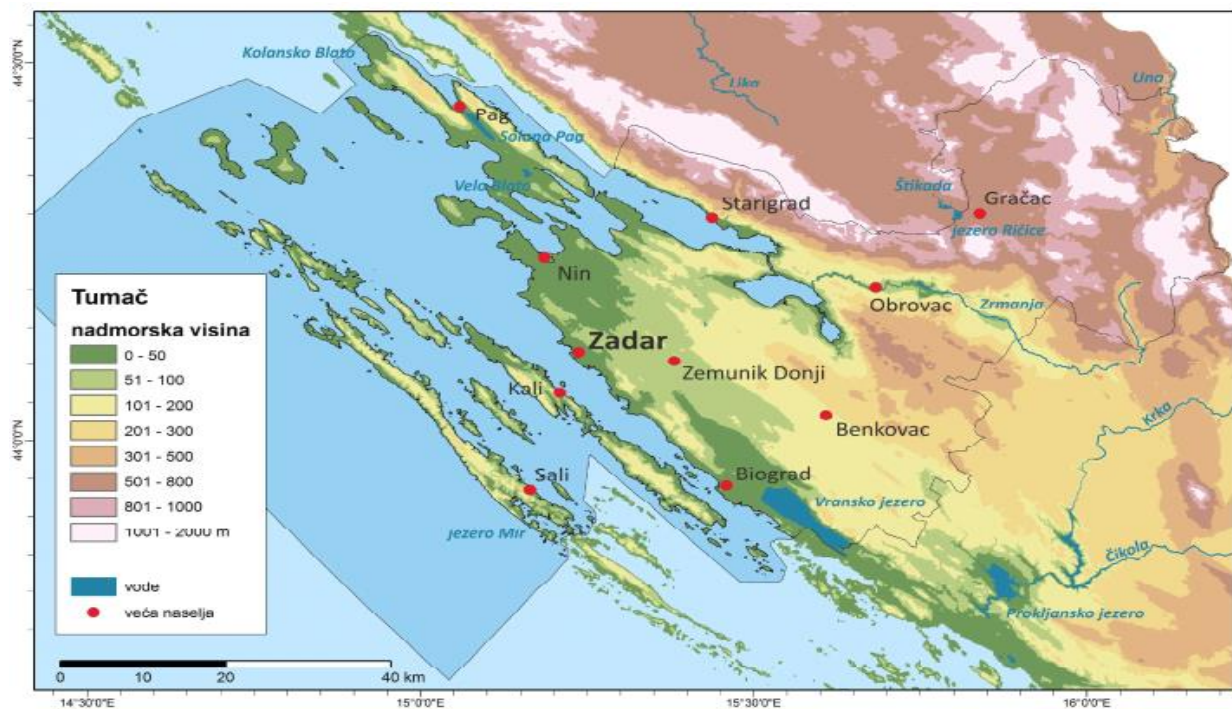
Područje primorja karakterizirano je sa mediteranskom (sredozemnom) klimom, čija su obilježja pretežno suha i topla ljeta te blage i kišovite zime. Područje Bukovice, Ravnih Kotara i podvelebitskog kanala karakteriziraju oštre zime s nešto većim godišnjim i dnevnim razlikama temperatura, za razliku od otoka i obale, koji karakteriziraju submediteransku klimatsku zonu. Velebitsko područje, dijelovi Bukovice i Ličko-krbavsko područje karakterizira umjerena toplo vlažna klima s toplim ljetom. Na višim nadmorskim visinama planinskih predjela prevladava vlažna, borealna klima koju obilježavaju ugodna ljeta s toplim danima i svježim noćima te snježne i hladne zime. Na području Zadarske županije velik utjecaj imaju vjetrovi. Od vjetrova koji pušu u Zadarskoj županiji, najtipičniji su bura i jugo koji su karakteristični u zimskim mjesecima. Bura osobito puše na području otoka Paga i cijelog podvelebitskog kanala. U ljetnim mjesecima karakterističan je vjetar maestral.⁵⁸

---

⁵⁷ Sveučilište u Zadru, Zadarska županija, Grad Zadar, Hrvatska gospodarska komora: Potencijali društveno-gospodarskog razvitka Zadarske županije, 2014., p.p. 54.-55

⁵⁸ Agencija za razvoj Zadarske županije - Zadra nova: Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2016.-2020., 2016., p.13

Slika 8: Hipsometrijska karta Zadarske županije

Izvor: Sveučilište u Zadru, Zadarska županija, Grad Zadar, Hrvatska gospodarska komora: Potencijali društveno-gospodarskog razvitka Zadarske županije. str. 54

Bura je najjači vjetar u Hrvatskoj, koji puše s kopna prema moru, iz pravca sjeveroistoka. Značajna je prirodna pojava jer znatno utječe na život ljudi, organizama i razvoj vegetacije. Ponekad može potrajati i nekoliko dana, a, pošto je hladan i suh, snižava temperaturu i vlagu. Karakteristično za nju je da puše na refule tj. na mahove i osobito je jaka u podvelebitskom kanalu. Puše osobito u hladnije doba godine i dolazi s kopna, uglavnom, smjerom prema moru. Jugo je topao i vlažan vjetar koji puše iz pravca jugoistoka i uglavnom donosi kišu i loše biometeorološke prilike. Najčešće puše u hladnim dijelovima godine, ali može puhati i ljeti. Maestral je ugodan, osvježavajući, sjeverozapadni ljetni vjetar koji u toplim danima puše s mora na kopno. Javlja se uglavnom ljeti i za vrijeme lijepog vremena najčešće puše u poslijepodnevni satima, donoseći rashlađenje u vrućim danima. Puše samo uz obalu i strogo je prizemni vjetar.⁵⁹

Ovakvim klimatskim prilikama se prilagodio biljni i životinjski svijet te ritam gospodarskih i društvenih aktivnosti stanovništva. Ovakva različita klimatska obilježja na razmjerno malom prostoru imaju povoljnu okolnost jer je omogućeno naizmjenično kombiniranje ispaše (transhumantno stočarstvo) u pojedinim dijelovima godine, pa se danas, primjerice, ta

⁵⁹ Wikipedia vjetar, 2017., raspoloživo na: < <https://hr.wikipedia.org/wiki/Vjetar> >

okolnost može dobro iskoristiti u turizmu. Za vrijeme ljetnih vrućina obala je prezasićena, a rasteretiti se može osmišljavanjem sadržaja u velebitskom i ličko-krbavskom području jer je tada ovdje mnogo ugodnije.⁶⁰

U tablici 9 nalaze se klimatski podaci za Zadar od 1961-2016.g. sa mjesečnim vrijednostima, gdje su prikazane najviše, najniže i srednje vrijednosti za klimatske podatke koje su zabilježene od početka mjerenja na ovim područjima. Zadar se nalazi na 13 km zračne udaljenosti od Nina i na temelju ovih podataka možemo približno ocijeniti i klimatske prilike na području Nina i Ninskog blata. Iz priložene tablice možemo vidjeti da temperature u Zadru rijetko padaju ispod 0°C te da je najniža izmjerena temperatura -9.1°C u siječnju davne 1963.g. Najviša temperatura, 36.1°C izmjerena je u kolovozu 2015.g. Srednje mjesečne temperature prelaze 10°C, gotovo 10 mjeseci godišnje. Količina oborina pojačana je tijekom jeseni dok snijeg pada vrlo rijetko, a najviša visina snijega izmjerena je 1996.g., a iznosila je 19 cm.

---

⁶⁰ Sveučilište u Zadru, Zadarska županija, Grad Zadar, Hrvatska gospodarska komora: Potencijali društveno-gospodarskog razvitka Zadarske županije, 2014., p. 55

Tabela 11: Srednje mjesečne vrijednosti za Zadar

Mjesečne vrijednosti za Zadar u razdoblju 1961-2016.

	siječanj	veljača	ožujak	travanj	svibanj	lipanj	srpanj	kolovoz	rujan	listopad	studeni	prosinac
TEMPERATURA ZRAKA												
Srednja [°C]	7.2	7.5	9.8	13.3	17.7	21.6	24.2	23.8	20.1	16.1	11.9	8.4
Aps. maksimum [°C]	17.4	21.2	22.5	25.8	32.0	34.6	36.1	36.1	32.0	27.2	25.0	18.7
Datum(dan/godina)	10/2016	22/1990	26/2012	25/1962	30/2003	21/2012	22/2015	2/1998	4/2004	2/2011	4/2004	1/2014
Aps. minimum [°C]	-9.1	-6.4	-6.8	0.5	3.4	8.2	12.7	11.5	8.0	2.3	-1.8	-6.5
Datum(dan/godina)	23/1963	5/2012	1/1963	7/2003	2/1962	8/1962	13/1993	28/1995	29/1977	29/1997	21/1993	28/1996
TRAJANJE OSUNČAVANJA												
Suma [sati]	112.0	135.7	184.8	211.3	278.4	306.7	356.1	323.1	242.4	187.8	118.4	107.5
OBORINA												
Količina [mm]	78.1	68.0	64.5	62.0	63.6	49.7	36.3	54.4	105.5	110.3	118.4	96.0
Maks. vis. snijega [cm]	19	14	6	-	-	-	-	-	-	-	1	19
Datum(dan/godina)	7/1967	5/2012	2/2004	- / -	- / -	- / -	- / -	- / -	- / -	- / -	29/1973	30/1996
BROJ DANA												
vedrih	7	8	8	7	9	10	16	17	12	10	6	7
s maglom	0	1	1	0	0	0	0	0	1	1	0	0
s kišom	11	9	9	10	10	8	5	6	8	10	12	11
s mrazom	6	5	3	0	0	0	0	0	0	0	2	5
sa snijegom	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ledenih (tmin ≤ -10°C)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
studenih (tmax < 0°C)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
hladnih (tmin < 0°C)	4	4	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2
toplih (tmax ≥ 25°C)	0	0	0	0	4	17	29	28	13	1	0	0
vrućih (tmax ≥ 30°C)	0	0	0	0	0	3	9	9	0	0	0	0

Izvor: <http://klima.hr/klima.php?id=k1&param=srednjak&Grad=zadar>

5.2 Reljef

Prvi geološki snimci terena sa kraja 19.st. pokazali su da je područje Zadarske županije geomorfološki razmjerno složeno. Turizam je trenutno vodeća gospodarska grana u Zadarskoj županiji, pa je složenost i različitost geomorfoloških cjelina na prostoru Zadarske županije posebno značajna za njegov razvoj, a posebno za razvoj selektivnih oblika turizma pod koje spada i zdravstveni turizam, koji se temelji na ruralnom i aktivnom turizmu. Geomorfološkim procesima (padinskim, akumulacijskim, abrazijskim i dr.) formirane su geomorfološke cjeline niskih ravnokotarskih udolina i ličkih polja s brežuljkastim, gorskim, brdovitim i planinskim

krajevima Velebita, Like i Bukovice. Od svih raznovrsnih oblika, koji čine temelj ovog krajolika, značenjem se najviše ističe Velebit kao prirodna, prvenstveno klimatska, razdjelnica kontinentalnog i primorskog dijela županije. Ova planina je u povijesti predstavljala ogromnu zapreku u prometnom povezivanju sjevera i juga Hrvatske. Problem je riješen prokopavanjem gotovo 6 km dugog tunela Sveti Rok u Lici na autocesti A1 od Zagreba do Dubrovnika i od tada je Zadarska županija jedna od najbolje prometno povezanih u državi. Obalni prostor je kontaktni prostor kopna i otoka s morem te čini najzanimljiviji prostor cijele županije. Obale su niske i stjenovite sa vrlo malo područja šljunčanih, strmih stjenovitih i položitih pjeskovitih obala. Obala je vrlo razvedena s ukupno 200 otoka među kojima je Dugi otok najveći. Izrazito izraženi paralelizam (usporednost) formiranih reljefnih cjelina, u dinarskom pravcu, znakovito je obilježje ovog prostora koje najviše dolazi do izražaja u horizontalnoj razvedenosti, zbog čega je pojam „dalmatinski tip obale“ ušao u sve svjetske geografske i oceanske radove. Ovakva različitost prostora predstavlja resursnu osnovu za razvoj marikulture, ribarstva, planinsko-mediteranske poljoprivrede i turizma.⁶¹

5.3 Vode

Hrvatska se ubraja u skupinu zemalja relativno bogatima vodom, a prema istraživanju UNESCO-a iz 2003., po dostupnosti i bogatstvu vodenih izvora je na 5. mjestu u Europi i 42. mjestu u svijetu. U Zadarskoj županiji, dvije glavne sastavnice vodnog bogatstva su more te podzemne i nadzemne vode. Naistaknutije tekućice su: Otuča, Miljašić Jaruga, Kotarka, Bačica te Una i Zrmanja koje su zbog svojih atraktivnih slapišta i izvora turistički vrlo atraktivne. Od jezera se posebno ističe Vransko jezero površine oko 30 km².

Rijeka Zrmanja najveća je rijeka u županiji. Izvire u mjestu Zrmanja Vrelo u Lici i tokom od 69 km usijeca se u tvrdi i surovi Velebitski krš te se ulijeva u Novigradsko more. Svojim tokom stvorila je jedan od najimpresivnijih kanjona u Hrvatskoj, koji je zaštićen kao značajni krajobraz. Odlikuje se bogatom florom i faunom koju sačinjavaju: sitni organizmi, poput endemičnih pužića, vodenubara i rakušaca, veća populacija čovječe ribice te veliki broj vrsta morske ribe, glavonožaca, ptica i raslinja.⁶²

Vransko jezero dugo je 13,6 km, široko 1,4 – 3,4 km, a površina mu je 30 km², što ga čini najvećim prirodnim jezerom u Hrvatskoj. Odvojeno je od mora 800 – 2500 m širokim

---

⁶¹ Magaš D.: Geografija Hrvatske, 2013., p.p. 176.-179

⁶² Rijeka Zrmanja, 2017, raspoloživo na: <<https://rijeka-zrmanja.hrvatska-smjestaj.com.hr>>

vapnenačkim grebenom čija je nadmorska visina 113 m i pruža se paralelno s morskom obalom. To je krško polje ispunjeno vodom dubine 2 – 6 m. Temperatura mu se kreće u rasponu od 2,9°C (veljača) do 25,2°C (srpanj), a zbog plitkoće vode podložno je naglim promjenama temperature. Zbog blizine mora i dna koje je niže od površine mora, slana morska voda prodire u jezero podzemno kroz greben i kroz kanal Prosika te ga čini bočatim (slana voda nižeg saliniteta od morske, koja nastaje mješanjem mora s tekućom vodom ili kišnicom). 02.02.1999. Vransko jezero, sa okolnim područjem, proglašeno je parkom prirode. Cijeli park je velik 57 km², a najveći dio odnosi se na Vransko jezero (30 km²). Posebnosti parka su : bogata povijest (prvi nalazi datiraju još od 2000 g.pr.n.e), posebni ornitološki rezervat, jedina veća močvara u mediteranskom dijelu Hrvatske (uz donji tok rijeke Neretve), najveće jezero u Hrvatskoj, stanište sedam vrsta ptica ugroženih na nacionalnom nivou, stanište četiri vrste ptica ugroženih na Europskoj razini, broj vodarica na zimovanju preko 100000 jedinki, najveća gnijezdeća populacija Malog vranca (*Phalacrocorax pygmenus*), „hot spot“ područje – vrlo velika raznolikost ornitofaune (256 vrsta, 102 vrste gnijezdarica), obitavalište vrsta uključenih u konvenciju o migratornim vrstama (Bonnska konvencija) i jedino gnijezdište u mediteranskoj Hrvatskoj za Čaplju dangubu (*Ardea purpurea*), Veliku bijelu čaplju (*Ergetta alba*), Malu bijelu čaplju (*egretta garzetta*) i Malog vranca (*Phalacrocorax pygmenus*).⁶³

Oceanološka svojstva mora, koje spada pod Zadarsku županiju, ne razlikuju se puno od ostatka hrvatskog dijela Jadranskog mora. Temperatura je ljeti oko 26°C, tj. preko 18°C od svibnja do listopada, a zimi je oko 11°C. Prosječna slanost svjetskog mora je 35⁰/₀₀, a salinitet Jadranskog mora koji spada pod Hrvatsku je 38⁰/₀₀. Salinitet mora u zadarskom akvatoriju ipak nije svugdje isti. Na područjima uz riječna ušća i u područjima podno Velebita koncentracija soli je manja zbog pritoka kopnene slatke vode, dok je u duboko uvučenim i plitkim uvalama veća zbog intenzivnijeg isparavanja i viših temperatura morske vode. Baš zbog većeg saliniteta mora ovo je područje u prošlosti bilo poznato po proizvodnji soli. Po solarstvu su se posebno isticali otok Pag, koji je stoljećima bio vodeći po proizvodnji soli na jadranskom području, te solana u Ninu. S obzirom da je more, uz klimu, najvažniji čimbenik koji privlači turiste, već godinama se provodi sustavno mjerenje te je utvrđena najviša kategorija kakvoće mora. Zadar je jedan od većih onečišćivača u županiji zbog intenzivnog pomorskog prometa i otpadnih voda iz kućanstva i industrije. Razmjeri onečišćenja nisu

---

⁶³ Park prirode Vransko jezero, 2017., raspoloživo na: <<http://www.pp-vransko-jezero.hr/hr/>>

veliki zahvaljujući kvalitetnom sustavu pročišćavanja otpadnih voda i zatvaranja tvornica koje su bile veliki zagađivači.⁶⁴

6. POTENCIJALI ZA RAZVOJ NINSKOG BLATA

Ninsko blato jedan je od najvažnijih projekata o kojemu se već dugo priča i koji je od velike važnosti za cijelo područje. Uz minimalna ulaganja, lječilište u Ninskom blatu ostvaruje velike rezultate.

6.1 Povijest lječilišta

Grad Nin jedan je od najstarijih gradova na istočnoj obali Jadrana. Smješten je na otočiću u južnom dijelu Ninskog zaljeva. Imao je dvije luke; vanjsku i unutarnju, koje su zaštićene pješćanim lagunskim pojasom u smjeru SZ-JI i ojačane podmorskim zidom pjeskovitih ploča. U unutarnju luku je do 1909.g. utjecala rječica Ričina (Jaruga), zbog čijeg je utjecaja omogućeno nastajanje limana mješavinom vode i mora uz donos organskih i anorganskih tvari.⁶⁵

Postoje dokazi da su još stari Rimljani prepoznali njegovu blagotvornu učinkovitost na ljudsko zdravlje i da su ga koristili u zdravstvene svrhe, što nam dokazuju pronađeni dijelovi instalacija tipičnih za rimske terme. U Muzeju ninskih starina možemo pronaći tegule koje nam svjedoče o njegovom korištenju u doba Rimskog Carstva. Također je pronađen kip liburnskog božanstva Venere Anzotice iz 1.st., na lokaciji Punte, koja predstavlja božicu rodosti i plodnosti, što može biti dokaz da su se u prapovijesnom i rimskom dobu tu nalazile terme.⁶⁶

Za vrijeme Austro-Ugarske stručnjaci Medicinskog fakulteta u Beču bili su upoznati sa ninskim ljekovitim blatom. Neposredno prije izbijanja Prvog svjetskog rata izvršili su analizu i na osnovi rezultata, koji su bili odlični, donijeli odluku o gradnji lječilišta, ali zbog Prvog svjetskog rata to nikad nije ostvareno. Za vrijeme perioda između dva svjetska rata (1918.-1939.g.), bolesnici su samoinicijativno dolazili na Ninsko blato i to čak iz Praga i Beča, iako o

---

⁶⁴ Sveučilište u Zadru, Zadarska županija, Grad Zadar, Hrvatska gospodarska komora: Potencijali društveno-gospodarskog razvitka Zadarske županije, 2014., p.p. 52-53

⁶⁵ Maštrović Ž.: Nin-budući centar zdravstvenog turizma, 1990., p. 283

⁶⁶ Topić J. i Vukelić J.: Priručnik za određivanje kopnenih staništa u Hrvatskoj prema Direktivi i staništima EU, 2009, p. 3

tome nema zapisanih podataka. Dolazak pacijenata u Ninsko blato nastavio se i nakon Drugog svjetskog rata. 1953.godine, za pripreme međunarodnog kongresa hidroklimatologije i talasoterapije u Opatiji, izvršeno je prvo ispitivanje ljekovitog blata od strane dr. Stanka Miholića. Dr. Jozo Budak, 1965.g., poslao je prvu grupu bolesnika koja je provela kontrolirano i stručno liječenje. Analiza peloida 1953.g. i prva iskustva sa pacijentima 1965.g. potakli su Turističko društvo Nin da zatraže od tadašnje skupštine Općine Zadar suglasnost za osnivanje prirodnog banjskog lječilišta. Nakon toga, od strane Medicinskog centra Zadar, formirana je komisija koja je potaknula rad i korištenje na otvorenome te 1967.g., od Zavoda za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Medicinskog fakulteta u Zagrebu, naručila elaborat o fizikalno-kemijskoj analizi ninskog peloida. Izvršeno je 16 sondaža, nakon čega su 1968.g. objavljeni rezultati i dat je novi poticaj za korištenje blata u zdravstvene svrhe i izgradnju lječilišta.⁶⁷

Iako je inicijative za izgradnju uvijek bilo, projekt nikada nije realiziran. Ninsko blato se i danas koristi na otvorenome kao i davne 1965.g. O projektu se počelo ponovno intenzivnije govoriti kada su Grad Nin i zadarska broderska tvrtka Tankerska plovdba 02.05.2006. potpisali ugovor o gradnji rekreacijsko-turističkog centra na Kraljičinoj plaži. Tankerska plovdba je od norveške tvrtke Norlandia Omsorg otkupila sve ranije pripremljene materijale za navedeni projekt. Tada se planiralo da će gradnja početi za godinu dana, kada se izradi sva potrebna građevinska dokumentacija. Tankerska plovdba je, u tu svrhu, osnovala tvrtku RTC Nin (Rekreativno turistički centar Nin).⁶⁸

Ekonomska kriza iz 2008.g. i pad konjunktore u svjetskom brodarstvu pridonijeli su odluci Tankerske plovdbje da stavi cijeli projekt na prodaju, pa je ovaj milenijski projekt za Grad Nin, zbog krize i recesije, odložen za neka bolja vremena. Projekt je godinama bio na tržištu, ali se nije pojavio konkretni kupac, prvenstveno zbog loše klime u turizmu. Trenutno stanje na tržištu omogućilo je oporavak Tankerske plovdbje, a sve veći interes stranih investitora za ulaganje u Hrvatsku, naročito u turizam, pridonio je da u travnju 2017.g. Gradsko vijeće Nina donese odluku o produženju ugovora s Tankerskom plovdbom o gradnji, i to do kraja 2018.g.⁶⁹

---

⁶⁷ Maštrović Ž.: Nin-budući centar zdravstvenog turizma, 1990., p.p. 283-284

⁶⁸ Vuksan M.: Zdravstveni centar Ninsko blato: Tankerska ulaže 45 milijuna eura, „Jutarnji list“, raspoloživo na: <<http://www.jutarnji.hr/arhiva/zdravstveni-centar-ninsko-blato-tankerska-ulaze-45-milijuna-eura/3323630/>>, (13.09.2017.)

⁶⁹ Opačić P.: Oživljava li projekt Ninsko blato, „Slobodna Dalmacija“, raspoloživo na: <<http://zadarski.slobodnadalmacija.hr/4-kantuna/clanak/id/495575/curko-dozvola-moze-biti-izdana-za-mjesec-ili-dva-na-jesen-ocekujemo-izbor-investitora-i-pocetak-gradnje-sljedece-godine>> (14.09.2017.)

U međuvremenu su napravljena dva bitna projekta za realizaciju RTC. Prvi projekt je „Studija o utjecaju na okoliš“ koju je 2010.g. izradila zagrebačka projektantsko-geodetska tvrtka Oikom d.o.o. Ova studija nije bila potrebna dok nije došlo do promjene u propisima i zakonima RH. Drugi projekt je „Urbanistički plan uređenja ugostiteljsko-turističke zone Ninsko blato“ koji je 2010.g. izradila zadarska projektantsko-geodetska tvrtka Blok Projekt d.o.o.⁷⁰

„Ministarstvo turizma je, 2012.g., u katalog investicijskih projekata pod privatne projekte navelo i projekt Nin. Prema podacima u katalogu navedeno je:

- Završen je idejni projekt od nadležnih tijela Zadarske županije i dobivena je lokacijska dozvola.
- Završen je glavni projekt i nadležnom tijelu Zadarske županije predan je zahtjev za izdavanje potvrde Glavnog projekta.
- Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva prihvatilo je studiju utjecaja na okoliš pa je sukladno tome izdano rješenje o prihvatljivosti zahvata u prostoru.
- Završeni su idejni i glavni projekt za gradnju glavne i sporedne prilazne ceste centru. Izdana je lokacijska dozvola za glavnu i sporednu cestu.
- Općinski sud ZK, odjel u Zadru, upisao je pravo građenja na vrijeme od 70 godina, počevši od 31.12.2013.
- Projekt je unesen u središnju bazu projekata u Ministarstvu regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva
- Pravni temelj – Grad Nin dodijelio je društvu RTC Nin d.o.o. pravo gradnje na parceli od 14 ha, na vrijeme od 70 godina, koje počinje teći od 31.12.2013.
- Vrijednost investicije se, prema investicijskom programu, procjenjuje na 30 mil. € za hotel, a 60 mil. € za cijelo odmaralište.
- Investitor je Rekreativno turistički centar Nin, društvo s ograničenom odgovornošću registrirano na Trgovačkom sudu u Zadru dana 17. travnja 2003.g., koje je u potpunom vlasništvu Tankerske plovidbe d.o.o iz Zadra“.⁷¹

---

⁷⁰ Božić B.: Turistički i zdravstveni sadržaji, a ne stambeni, „Zadarski list“, raspoloživo na: <<http://www.zadarskilist.hr/clanci/15072010/turisticki-i-zdravstveni-sadrzaji-a-ne-stambeni>>, (17.09.2017.)

⁷¹ Ministarstvo turizma – katalog investicijskih projekata, 2017., raspoloživo na: <<http://www.mint.hr/dokumenti/10>> p.p 117-118

6.2 Klimatske i geološke značajke prostora

Pod geološkim značajkama prostora podrazumijevaju se ukupne, turistički atraktivne, pojave koje su povezane sa geološkom građom određenog područja. One podrazumijevaju: hidro-geološke značajke, reljef, pojavu krša, otoka i pojedinačnih objekata poput jame, bajera, kanjona, tunela, kamenoloma, rudnika, špilja, stijena, vidikovaca i sl. Područje Grada Nina, a time i ljekovitog blata, karakterizira mediteranska (sredozemna) klima. Obilježja mediteranske klime su vruća i suha ljeta, pravilna izmjena godišnjih doba, gdje nema konstatnih perioda niskih i viokih temperatura te nema dugih perioda kiše i suša. Za razliku od Zadra, Nin, mikroklimatski gledano, ima svoju specifičnu karakteristiku „ruže vjetrova“, jer postoji cjelogodišnje strujanje zraka s nedaleko udaljenog Velebita. „Lokalna klima ima tri karakteristična obilježja: ljeto i ranu jesen karakterizira stabilno i lijepo vrijeme, dok se u hladnijem dijelu godine izmjenjuju burno, suho i hladno vrijeme, te južno vrijeme koje ima dva tipa: ciklonalno jugo, uslijed kojeg je vrijeme oblačno i vlažno s jakim vjetrovima, obilnim kišama, čestim grmljavinama i velikim valovima, te anticiklonalno jugo koje donosi vedro, toplo i manje vlažno vrijeme.“⁷²

Za vrijeme ljeta, česta je pojava ljetni vjetar maestral koji, gotovo svakodnevno, ublažava ljetne vrućine, pridonosi bržem isparavanju mora u procesu dobivanja soli na bazenima i pomaže pri ublažavanju respiratornih problema i općenito poboljšanja zdravlja. Zimi se javlja vjetar bura, koji je hladan i suh, ali iza sebe ostavlja čist i svjež zrak. Zbog ovakvih klimatskih uvjeta na ovome području moguć je ugodan boravak tijekom cijele godine. Od geoloških značajki prostora, kao potencijalnu atrakciju može se spomenuti spilju u vojarni Šepurine, koju tek treba istražiti. Za vrijeme Domovinskog rata koristila se kao izvor pitke vode. Osim toga, postoje bajeri u Grbama, kanjon Miljašić Jaruge, tunel Bokanjačkog blata u Ninskim stanovima i sl.⁷³

6.3 Vode područja grada Nina

Zbog pličina i duboko uvučenih uvala, more je na ovom području do tri stupnja toplije od otvorenog mora. Ovakva konfiguracija tla ovo područje i čini posebno specifičnim. Pješčane plaže sa toplijim morem idealne su za odmor obitelji s malom djecom i dozvoljavaju kupanje

---

⁷² Boranić-Živoder S. i suradnici: Strategija dugoročnog turističkog razvoja Grada Nina, 2013., p.13

⁷³ Ibid p. 13

dijelom i izvan turističke sezone. Ova posebna konfiguracija pogodovala je i biljnom i životinjskom svijetu te je u laguni proizvela brojna prirodna močvarna staništa. Umjetnim putem nastalo je veliko močvarno stanište na području Ninske solane, pregradnjom mora s istočne strane starogradske jezgre grada, gdje, također, postoje površine sa ljekovitim blatom. Vode područja Grada Nina možemo svrstati u mora, rijeke i potoke, ljekovite vode i močvarna staništa. More čine: Ninska laguna, Ninski zaljev i Zadarski kanal. Rijeke i potoke čine:

- Miljašić Draga duga je 25 km, sa pritocima Kozjača i Brdonja. Njene obale su kanalizirane i uređene. Posebno je atraktivan kanjon Miljašić Jaruge.
- Izvor Pećina prirodni je izvor uz morsku obalu, koji je uređenjem obale djelomično zaštićen.
- Izvor Kneginja prirodni je izvor uz morsku obalu, koji je uređenjem obale djelomično zaštićen. Ovaj izvor koristio se posebno u prvoj polovici 20.st. za opskrbu pitkom vodom. Potrebna mu je obnova i trenutno je zapušten.
- Bajeri (jezerce) se nalaze na prostoru Grba. Ova jezera su nastala iskopom ilovače korištene za potrebe obližnje ciglane. Ovaj prostor je u koncesiji braniteljskih zadruga i trenutno se koristi za sportski ribolov, pošto se u njima može naći pastrva, šaran divljak te se mogu naći slatkovodne kornjače.⁷⁴

U ljekovite vode se ubraja i ljekovito blato. Ljekovito peloidno blato najveća je vrijednost na području Grada Nina te je istaknuto kao glavna komparativna vrijednost u gotovo svim planskim dokumentima. Blato liječi deformaciju kralježnice, žensku neplodnost, reumatske bolesti, probleme lokomotornog sustava i razna kožna oboljenja. Tegule; okrugle cigle koje su u termama služile za prenošenje toplog zraka, dokaz su da se koristilo još u rimsko doba. Ovdje se nalazi najveće nalazište peloida u Hrvatskoj, s procijenjenim rezervama od 120 tisuća m³.

Močvarna staništa čine muljevite, niske i pjeskovite obale i duboke lagune s močvarnim dijelovima, te područje kod solane. U Ninskoj laguni formirala su se vrlo rijetka staništa niskih muljevitih i pjeskovitih obala, s močvarnim dijelovima na kojima je osebujna i jedinstvena flora i fauna, te pješćane dine s rijetkim biljkama. Ekološka vrijednost staništa u Ninu prepoznata je i od struke te su biljne zajednice koje su vezane za ovakvu konfiguraciju terena (muljevite i pjeskovite obale) uvrštene i strogo zaštićene kao važna staništa u

---

⁷⁴ Ibid, p.13

nacionalnu ekološku mrežu. Ovdje se očuvanje prirode provodi po kriterijima najveće svjetske koordinirane mreže očuvanja prirode Natura 2000. Prirodna baština Nina vrlo je važna nacionalna, regionalna i svjetska atrakcija. Na širem području Nina nalaze se staništa koja su ugrožena u Hrvaskoj i Europi. Zbog toga se ta staništa nalaze u Direktivi o staništima EU i obuhvaćena su mrežom Natura 2000.⁷⁵

6.4 Prirodni botanički vrt i ptičji svijet Ninske lagune

„Prema stručnjacima, cjelokupno područje Nina s okolicom jedinstveni je krajobraz rijetkih biljnih i životinjskih vrsta sa 8 NATURA 2000 staništa. Ovaj prostor od iznimne je važnosti, a jedan od razloga postojanja staništa je održivi razvoj turizma i postojanje svijesti domicilnog stanovništva o važnosti prirode i uzajamne zavisnosti biološke raznolikosti i turizma.

Staništa Nina i okolice:

- Obalne lagune
- Mediteranske sitine sa svojstvenim vrstama; primorski sit, oštri sit, primorski zvizdan, klasasta kičica i dr.
- Mediteranska i termoatlantska vegetacija halofilnih grmova, sa svojstvenim vrstama; grmolika caklenjača, primorska pepeljuga, primorski oman i dr.
- Embrionske obalne sipine sa svojstvenim vrstama; bodljikava pirika, glavičasti šilj, obalna i primorska mlječika i dr.
- Stijene i strmci mediteranskih obala, obrasli endemičnim vrstama *Limonium* spp. na kamenitoj obali sa svojstvenim vrstama; rešetkasta mrižica, uskolisni trputac, petrovac i dr.
- Naselja posidonije nalaze se u plićaku Ninskog zaljeva,
- Istočnomediteranski suhi travnjaci koriste se isključivo kao pašnjaci sa svojstvenim vrstama; uskolisna djetelina, hrapava djetelina, primorski kršin, obični sunčac i dr.
- Submediteranski travnjaci sveze *Molinio-Hordeion secalini*, s endemičnim i rijetkim biljkama.⁷⁶

---

⁷⁵ Ibid, p.p. 14-15

⁷⁶ Turistička zajednica grada Nina, 2017., raspoloživo na: <<https://www.nin.hr>>

Mnoge rijetke i endemične biljke nalaze se u Ninskoj laguni. Prirodne karakteristike koje uvjetuju taj svijet su plićaci s vodom vrlo visoka saliniteta. Kao najbolji primjer prilagodbe preživljavanja je biljna vrsta caklenjača, koja raste na vrlo slanom tlu muljevitih obala te stvara livadse koje se nazivaju slanušama. Biljka je mesnata, sa debelom stabljikom koja joj služi kao rezervoar vode, sa malim listovima koji sprječavaju preveliko isparavanje. Stanični sok biljke ima visoku koncentraciju soli te joj omogućuje uzimanje vode iz slane podloge, jer bi inače voda izlazila iz biljke. Razvoj velike populacije ove vrste poslužio je kao izvor hrane drugim vrstama, posebno pticama (ćurlini, čaplji, gnjurcima).⁷⁷

Močvarna staništa, kao prirodna, i solane, kao umjetni oblik staništa, bitna su za opstanak rijetkih i ugroženih vrsta, a posebno ptica kojih se ovdje broji preko 250 vrsta. Ovdje je, sinergijskim djelovanjem saliniteta, sedimenata, oblika laguna i bazena te specifičnog biljnog svijeta koji raste u lagunama i solanama, stvoreno stanište specifičnog i raznolikog životinjskog svijeta.⁷⁸

„Od ptica močvarica najpoznatije su: autohtona vlastelica, morski kulik, mala bijela čaplja i vodomar. Park solana Nin prirodno je stanište raznolikom biljnom i životinjskom svijetu. Primjerice, u jako slatkoj vodi živi riba obrvan, duljine 6 – 7 cm, koja može živjeti u slanoj i slatkoj vodi. Račić slaništar izvanredno je prilagođen životu u iznimno slanoj vodi, ali i preživljavanju suše. Njihova jajašca imaju opnu koja ih čuva od isušivanja, tako da čak i nakon deset godina na suhom, čim dođu u vodu, iz njih se izlegu račići.“⁷⁹

„Na prostoru Ninske lagune zadržavaju se ptice gnjezdarice, selice i zimovalice. Ovaj prostor ptice su izabrale za svoj dom jer vegetacija slanjača (halofita) pruža optimalne uvjete močvarnim vrstama ptica. Promatrači ptica ovdje sa zadovoljstvom mogu promatrati pojedine vrste prica, poput rijetke vlastelice (*Himantopus himantopus*) upisane u IUCN Crvenu listu ugroženih vrsta, morskog kulika, pijukavica i dr.“⁸⁰

6.5 Način djelovanja peloida i limana te njihovo zdravstveno značenje

Peloidna nalazišta nalaze se na više mjesta na jadranskoj obali i otocima. Uzimajući u obzir geološko podrijetlo i osnovni sastav peloida, po peloidnoj klasifikaciji limani pripadaju grupi muljeva. Oni su, prema procesu i mjestu nastanka, rahli sedimenti koji imaju sitnozrnastu

---

⁷⁷ Ibid

⁷⁸ Ibid

⁷⁹ Ibid

⁸⁰ Nikolić T., Topić J., i Vuković N.: Botanički važna područja Hrvatske, 2010, p.p. 292-294

strukturu koja je nastala podvodnim taloženjem i zamuljivanjem. Po klasifikaciji peloidnih grupa, sadrže srednje količine vlage, a po sastavu su anorganski. Geološko podrijetlo limana razlikuje se od podrijetla ostalih podvodnih sedimenata. U odnosu na ostale podvodne sedimente/muljeve, poput muljeva mineralnih i termalnih izvora, jezerskih, morskih i potočnih, razlikuju se po fizikalnim svojstvima, genezi, donekle svojim osnovnim kemijskim sastavom i nekim drugim elementima kemijskog sastava.⁸¹

Limani nastaju kroz tisuću godina u plitkim, mirnim, morskim uvalama u koje utječu potok ili rijeka. To znači da se pri njegovom stvaranju talože i zamuljuju tvari što ih donose slatka i slana voda. Na području Zadarske županije veće količine limana možemo naći na lokacijama: Nin, Blato i Lokunja na otoku Pagu, Karinsko more.⁸² „Od ostalih se peloida razlikuju većom količinom pepela nakon spaljivanja uzorka i u vodi sadrže više otopljenih tvari. Spojevi željeza i sumpora daju limanu antracitnu (crnu) boju i zadah po sumporovodiku. Sumpora ima oko 100 mg u 100 g vlažnog limana i jedan je od najvažnijih aktivnih sastavnih dijelova. Reakcija im je slabo alkalična (pH 8 do 9). Limani se primjenjuju izravnim ili neizravnim nanošenjem na kožu, hladni ili ugrijani (termoterapija) u fizikalnoj medicini i kozmetici, a indikacije su im neke kožne i reumatske bolesti.⁸³

Ravoj i nastanak limana može se definirati kroz tri faze koje su usko povezane i nastavljaju se jedna na drugu. Razdoblja u procesu promjena su riječna, morska i jezerska. Kroz prvu fazu, rijeka svojim tokom nosi tvari koje su u nju dospjele ispiranjem priobalnog slijevnog područja oborinama. Te tvari rijekom dolaze do riječnog ušća gdje se talože. Pod tvarima što rijeka donosi podrazumijevamo: glinu, pijesak, mineralne tvari, organske tvari koje potječu od kopnene flore i faune te rastrošeno kamenje. Druga faza nastaje kada more preplavi riječne naplavine i riječno ušće. Organske tvari, pod koje spadaju većinom uginuli i raspadnuti te razgrađeni morski životinjski i biljni mikro i makroorganizmi, pijesak, proizvodi njihovih metabolizama, mineralne tvari, elektroliti i sl. Sve ove tvari se zamuljuju s riječnim naplavinama te obogaćuju mulj. U trećoj fazi dolazi do isušivanja zbog geoloških utjecaja te, uslijed toga, muljne naslage s ulaza dostižu površinu vode. Uslijed djelovanja, prvenstveno, vjetra dolazi do nanošenja pijeska i prašine te se stvara kopnena barijera koja od mora odvaja liman. Tako odvojen liman sada se nalazi u slanom jezeru, gdje se nastavlja zamuljivanje i taloženje. Zbog ishlapljivanja vode, dolazi do povećanja koncentracije soli, a obnavljanje

---

⁸¹ Zavod za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju medicinskog fakulteta u Zagrebu: Ispitivanje peloidnih nalazišta u Ninskoj laguni, 1988., p.2

⁸² Enciklopedija hr, 2017., raspoloživo na: <<http://www.enciklopedija.hr>>

⁸³ Ibid

razine vode može doći samo oborinama. Na daljnji proces zamuljivanja i taloženja utječu elektroliti koji dolaze iz vode, osobito natrijev klorid, te razgradni ostaci i proizvodi mrtve flore i faune, koja može živjeti u tako slanom jezeru. Ovakav proces razvoja limana događa se stotinama i tisućama godina te se tijekom faza nastajanja mijenja i sastav limana. Peloidi nastali u Jadranskom moru pretežno se nalaze u drugoj (morskoj) fazi. Postoje mnogi čimbenici koji još utječu na ovaj proces: geološka građa terena i okolice, količina morske i riječne vode, reljef, geografski položaj, klimatske prilike, položaj morske uvale i obala, kontinuitet slatkovodnog dotoka, plima i oseka, razvedenost obale, forma ušća, oblik i položaj morske uvale i sl. Svi ovi čimbenici utječu na to kakav će proces biti i hoće li doći do kraja, a ne zastati u prvoj ili drugoj fazi.⁸⁴

Osnovni sastav razlikuje limane od ostalih peloida. Pod osnovnim sastavom podrazumijevamo organske i anorganske tvari, topljive tvari u vodi, forma i količina željeza i sumpora te količina vlage. Razlike osnovnog sastava limana su većinom: viša količina organskih tvari, koja može doseći i do 30% (u suhoj tvari), iako postoje limani s 2 – 3% organskih tvari, veća količina vlage koja kod limana pretežno nadmašuje 50%, te veća količina pepela. Pod pepelom se podrazumijeva topivi dio žarenog ostatka u kiselinu. Što se tiče karakteristika otopljivih tvari, limani uvijek sadrže 1% više topljivih tvari u vodi , dok kod ostalih peloida topljive tvari rijetko dosegnu 1%, , a ta količina može biti i preko 20%.⁸⁵

Mehanički sastav limana jest da su vrlo nabubreni, sitnozrni i rahli. Fizikalna svojstva ovise im naročito o željeznom hidrosulfidu, jer daje karakter mehaničkom sastavu, ali i o količini vlage, mehaničkom sastavu tvari, organskim i anorganskim tvarima. Zbog većeg zadržavanja vlage i organskih tvari u odnosu na druge muljeve, te volumena sedimentacije, količine čestica promjera manjeg od 0.02 mm te kloridnih čestica, kapaciteta primanja vode, stupnja bubrenja, specifične topline i zadržavanja topline, toplinski kapacitet je veći nego kod drugih muljeva. Kod limana su gustoća i toplinska vodljivost manje nego kod drugih muljeva zbog mineralnog sastava.⁸⁶

Osim mehaničkog, fizikalnog, kemijskog i fizikalno-kemijskog djelovanja te niza drugih elemenata djelovanja, na prvo mjesto možemo svrstati djelovanje u okviru kondukcijske termoterapije, te će i indikacijsko područje biti pretežno u primjeni topline. U ovome polju, peloidi imaju neke posebne karakteristike koje su vrlo korisne u terapiji. To su:

---

⁸⁴ Zavod za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Medicinskog fakulteta u Zagrebu: Ispitivanje peloidnih nalazišta u Ninskoj laguni, 1988., p.p. 3-4

⁸⁵ Ibid, p. 5

⁸⁶ Ibid, p. 6

- „Kondukcija topline iz tijela, koju ju daje tijelu koje je prima, ovisi o razlici u temperaturi tih dvaju tijela i o otporu topline. Ovaj otpor između vode i kože iznosi 20-100, a između peloidne kupke i kože 500-10.000 $\text{cm}^2 \cdot \text{sec} \cdot \text{grad}$. Sličan će nam podatak dati i razlika u toplinskom zadržavanju, kao odnosu toplinskog kapaciteta i toplinske provodljivosti, što u odnosu na vodu iznosi, kod peloida, 200-900 $\text{cm}^2 \cdot \text{sec} \cdot \text{grad}$. Čim ima više organskih tvari, veće je toplinsko zadržavanje. Neke specifičnosti djelovanja peloida jasno se mogu uočiti na razlici vodene i peloidne kupke. Treseti i bituminozni muljevi imaju nisku toplinsku vodljivost i veliko toplinsko zadržavanje, a muljevi višu vodljivost i manje zadržavanje. Limani stoje po sredini među tim grupama, a prema količinama organskih tvari i stanju disperzije, približavaju se više jednoj ili drugoj grupi. Ako je toplinsko zadržavanje relativno visoko, razne lokalne privremene pojave (varijacije krvne struje i dr.) ne utječu bitno na ukupno toplinsko zadržavanje. Zbog toga je kod peloida kondukcija topline jednolična, za razliku od nejednoličnosti učinka u vodenoj kupki.
- Kondukcija topline kod peloida gornje grupe manja je nego kod vode jednake temperature. Ovo možemo nadoknaditi dizanjem temperature kupke. Kako ti peloidi prenose toplinu polagano, temperatura kože se ne izjednačuje s temperaturom peloida, već nastaju intermedijarne temperature između temperatura peloida, kože i tkiva. Kod vodene kupke, ova je granica oštra i odgovara razlici temperature vode i kože, što rezultira odgovarajućim intezitetom podražaja kože. Peloidna kupka, koja ima veći stupanj zadržavanja topline, omogućuje intezivniju primjenu topline i postizanja toplinskih učinaka.
- Točka indiferentnosti kupke se pomiče. Indiferentna temperatura vodene kupke kreće se oko 36°C , što znači da je ispod temperature tijela, a kod peloidnih kupki oko 38°C , dakle iznad temperature tijela. To znači da kod indiferentne peloidne kupke dodajemo tijelu toplinu, a kod vodene indiferentne kupke, toplinu iz tijela odvlačimo.⁸⁷

Kod ovih svojstava ističe se mogućnost postizanja puno intezivnijih toplinskih učinaka terapije peloidnim kupkama u odnosu na primjenu vode i drugih sličnih konduktora i to bez oštećenja kože i s mnogo manjim podražajem. Ovo se odnosi na primjenu peloida u bilo kojem obliku, a ne samo na kupke. Osim liječenja peloidom, pogotovo kod terapije na otvorenom, u djelovanju liječenja će sudjelovati sunce, more i klima. Liječenje limanon na

---

⁸⁷ Ibid, 7-8

otvorenom uglavnom se provodi u toplom djelu godine; kroz lipanj, srpanj, kolovoz i rujan. Limanom se može obložiti cijelo tijelo ili samo određeni dio tijela. Provođenje ovakve terapije na otvorenome u prirodi je vrlo jednostavno i prikladno jer se ne koriste nikakvi specijalni uređaji.⁸⁸

Opća bolnica Zadar već desetljećima provodi organizaciju i nadzor za terapije liječenja raznih tegoba korištenjem ljekovitog blata u Ninu. Pacijent prvo treba doći do svog odabranog liječnika opće prakse, koji ga potom upućuje na specijalista fizijatra ili reumatologa. Oni dabiru kojim bi pacijentima blato moglo pomoći, te ih upućuju na terapiju u Nin.

Rehabilitacija se provodi organizirano u Lječilištu u Ninu, oblaganjem svježim blatom tijekom srpnja i kolovoza te povremeno u lipnju i rujnu. Prema dosadašnjoj vođenoj evidenciji, u ovoj ljetnoj klinici na otvorenome, ovu učinkovitu i jedinstvenu terapiju ninskim blatom prošlo je preko 15000 pacijenata. Sama terapija na otvorenome, uz korištenje ljekovitog blata, sunca i mora, daje poseban doživljaj pacijentu i pozitivno utječe na sve aspekte zdravlja (psihičkog i fizičkog). Ninsko ljekovito blato vrhunske je kvalitete i nalazi se u svom prirodnom okruženju, odakle se vadi svježe te se stavlja na tijelo. Blato djelovanjem ima mehanički, kemijski i fizički učinak. Organiziranim prijevozom, pacijenti se ujutro dovode na Kraljičinu plažu u Ninu. Terapija započinje zagrijavanjem grupnom vježbom, nakon koje pacijenti nanose blato na tijelo sami ili jedan drugome, vrlo tanki sloj mulja (oko 1 cm). Nakon nanošenja blata, treba čekati da se ono osuši, što pacijenti koriste za sunčanje i uživanje u prirodnom okruženju na otvorenome dok se blato ne osuši, kroz nekih 30-ak minuta. Kad je blato dovoljno suho, pacijenti ga idu isprati u toplo more ili u limanski zaljev plivanjem, nekih 15-20 min, što ujedno i produžuje terapiju. Oblog se lagano skida plivanjem ili trljanjem, nakon čega slijedi tuširanje i odmor ležanjem 1-2 sata u toplom ambijentu. Da bi učinak bio što bolji i efektivniji, procedura vježbanja i nanošenja blata se ponavlja dva puta u istom danu. Terapija ljekovitim blatom ovdje traje od minimalno deset do maksimalno 20 dana, ovisno o tegobama pacijenta. Jako bitni element je sunce, zbog brzog sušenja blata na tijelu. Prije upotrebe blata za terapiju, treba se konzultirati sa medicinskim osobljem koje će dati stručne upute o načinu nanošenja, upotrebe, dužini trajanja i višekratnom korištenju tijekom dana. Kada dolaze na terapiju, pacijenti moraju sa sobom donijeti uputnicu liječnika opće prakse ili fizijatra i dokumentaciju o bolesti koju daju

---

⁸⁸ Ibid, p.p. 8-9

medicinskom osoblju koje upisuje tijekom rehabilitacijskog tretmana na lječilištu i, po potrebi, obavlja liječnički pregled.⁸⁹

„Indikativna područja primjene ljekovitog blata (peloida) su:

1. Funkcionalna oštećenja i bolesti lokomotornog aparata, bolesti koštano-mišićnog sustava, različite reumatske bolesti, razne deformacije kralježnice i popratne pojave koje su posljedica nastalih deformacija lokomotornog sustava,
2. Kožne bolesti,
3. Ginekologija – pogoduje liječenju ginekoloških oboljenja te u liječenju ženske neplodnosti,
4. U drugim područjima medicine, terapija ljekovitim blatom preporučuje se kod anemije, kroničnih bolesti žučnih puteva, diskinezije i sl.,
5. Za poljepšanje kože i otklanjanje celulita.⁹⁰

Ljekovito blato može imati i kontraindikacije. Područja tijela koja se ne preporučuju mazati su područja bubrega i srca, prednja strana vrata, prednja strana koljena te unutarnja strana koljena. Ta područja nije preporučljivo mazati jer se koža osuši i zategne. Isto tako, blato se na tijelu ne bi trebalo držati preko 30 minuta. Prema ovome, terapiju blatom bi trebale izbjegavati osobe koje imaju problema sa srčanim tegobama i proširenim venama. Uz to, treba znati da na otvorenim lječilištima, stavljanjem blata na kožu, može doći do hipotermije tijela od 1 – 2°C te da se dodatnim djelovanjem sunca ona može još povećati. Terapiju ljekovitim blatom trebaju također izbjegavati sve osobe koje imaju zdravstvenih problema s akutnim upalama, srcem, šećerom, tlakom i sl. Ako takve osobe žele pristupiti ovom načinu liječenja, obavezno se prvo trebaju konzultirati sa liječnikom prije početka i za vrijeme trajanja terapije.⁹¹

---

⁸⁹ Maštrović Ž.: Nin-budući centar zdravstvenog turizma, 1990., p. 287

⁹⁰ Maštrović Ž.: Nin-budući centar zdravstvenog turizma, 1990., p. 287

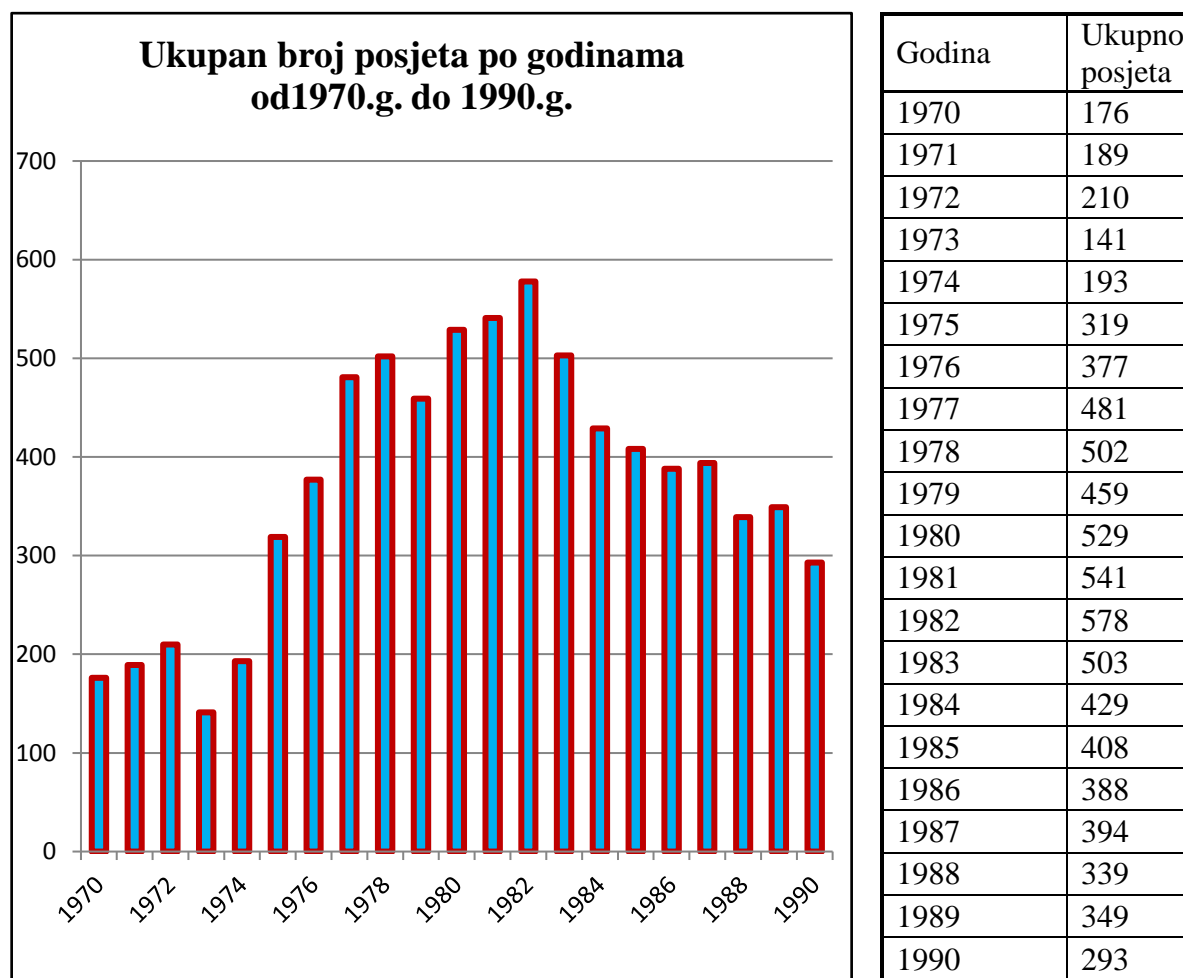
⁹¹ Ibid

6.6 Posjećenost Ninskog blata

Evidencija posjećenosti Ninskog blata vodi se od 1970.g. Tijekom perioda od 1970.g. do danas 2017.g., način evidentiranja se mijenjao. Podatci su se prvotno vodili prema broju terapija koju su koristili pacijenti. Nakon završetka terapije, te kontrole kod liječnika pacijentu bi se produžile terapije te bi se on onda evidentirao onoliko puta koliko mu je produžena terapija. Nakon digitalizacije cijelog sustava i sustav vođenja evidencije posjeta se također počeo voditi digitalnim putem. Način vođenja evidencije se promijenio i pacijent se broji jedan put, nevezano koliko puta mu je terapija produžena. Zbog novog načina evidentiranja dolazi do toga da se smanjuje broj pacijenata u evidenciji nakon 2006.g. Evidenciju posjećenosti Ninskog blata možemo podijeliti u tri dijela. Prvi dio će sačinjavati period od 1970.g. do 1990.g., u koji spada razdoblje RH u Jugoslaviji, pa sve do početka Domovinskog rata. Drugi dio će sačinjavati period od 1991.g. do 2005.g., u koji spada razdoblje raspada Jugoslavije i osamostaljenja RH do početka vođenja evidencije u digitalnom obliku. Treći dio će obuhvatiti period od digitalizacije sustava pa sve do danas 2017.g.

Terapija ninskim blatom se oduvijek provodila samo tokom ljetnih mjeseci srpnja i kolovoza. Terapija se provodi od 1967g., a evidentira od 1970.g. kada je bilo evidentirano 176 pacijenta. Taj broj se kontinuirano povećavao, a vrhunac je dosegao 1982.g., kad je bilo evidentirano 578 pacijenata. Broj se otada postepeno smanjivao, vjerojatno zbog tadašnjeg političkog stanja u bivšoj državi SFRJ, čiji je dio tada bila i današnja Republika Hrvatska. 1990. je godina koja je prethodila ratu te je tada evidentirano 293 pacijenata. Iz priloženoga grafa i tabele možemo vidjeti da je najveći broj korisnika usluge Ninskog blata bio od kraja sedamdesetih do polovine osamdesetih godina.

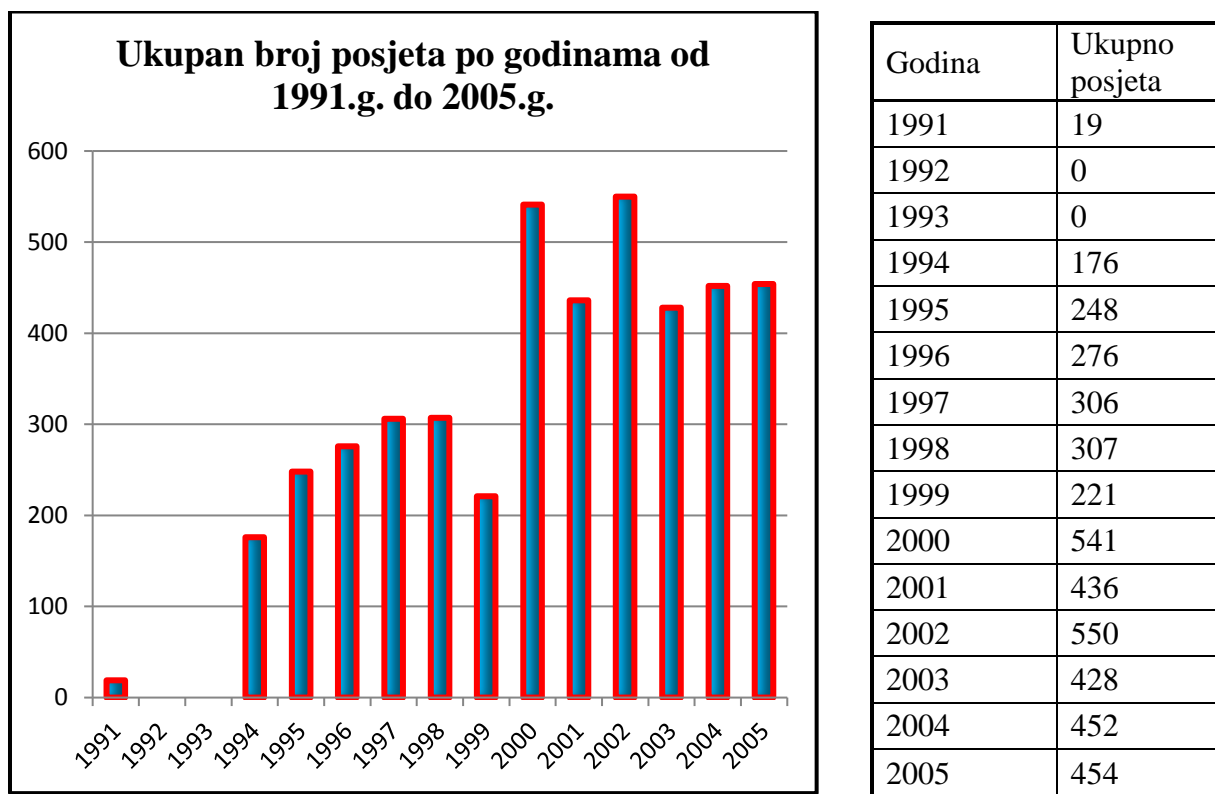
Tabela 12: Ukupan broj posjeta na Ninskom blatu u periodu od 1970.g. do 1990.g.

Izvor: Opća bolnica Zadar

1991.g. dolazi do raspada SFRJ, povodom čega RH i neke druge države koje su sačinjavale SFRJ proglašavaju neovisnost. Nakon toga dolazi do krvavog rata na ovim prostorima koji se u Hrvatskoj naziva Domovinski rat. Gotovo cijeli prostor Zadarske županije bio je zahvaćen ratom, što je rezultiralo dugoročnim posljedicama vezanim za razvoj ovog prostora. Domovinski rat sveo je broj korisnika ninskog blata na minimum, tako da je 1991.g. bilo samo devetnaest korisnika, a 1992. i 1993.g. je došlo do potpunog prestanka korištenja ninskog blata. Postoji mogućnost da je blato bilo korišteno tih godina, međutim nigdje ne postoji evidencija. Domovinski rat je trajao do 1995.g., ali je već 1994.g. ponovno počelo organizirano liječenje. Iz grafa i tabele 13 vidimo da je te godine bilo 176 korisnika. Već sljedeće godine vidi se značajan porast korisnika kojih je bilo 248. Svake sljedeće godine postepeno se bilježi porast pacijenata i 2000. godine broji ukupno 541 korisnika što je najbliže rekordnom evidentiranom broju od 578 korisnika, koji je bio davne 1982.g.

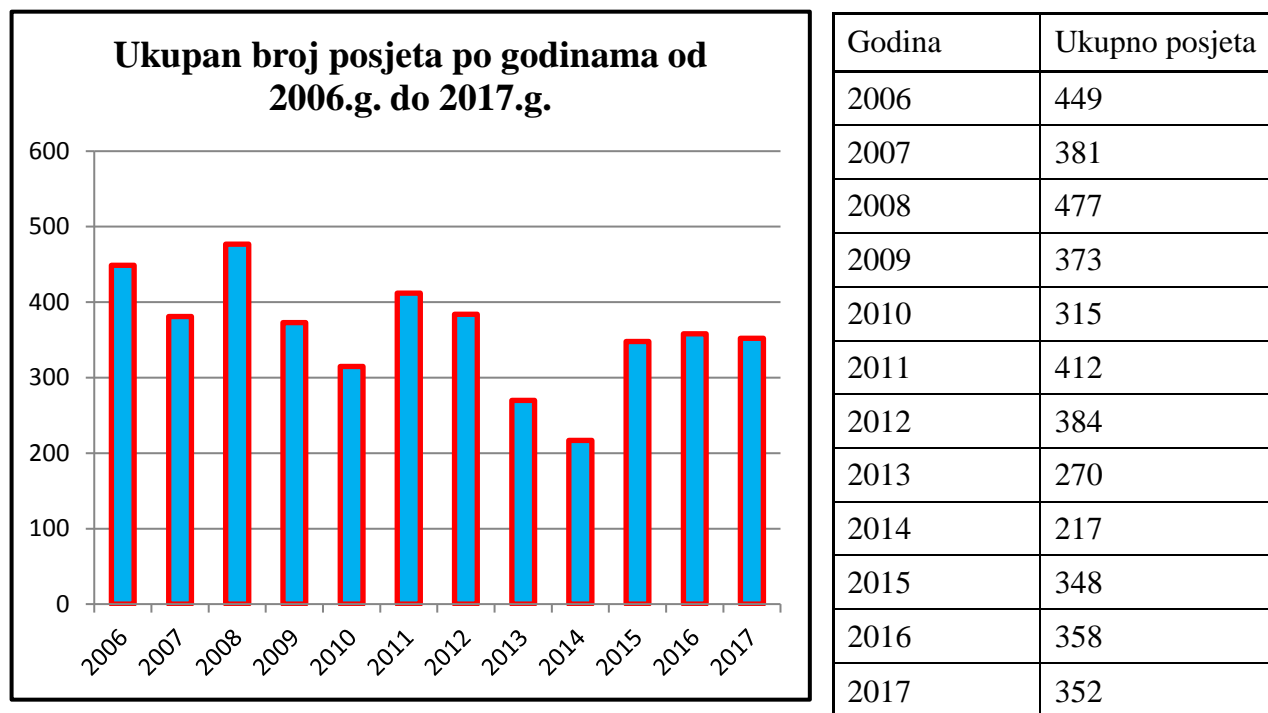
Tabela 13: Ukupan broj posjeta na Ninskom blatu u periodu od 1991.g. do 2005.g.

Izvor: Opća bolnica Zadar

Od 2006.g. do 2017.g. broj pacijenata se kreće od 217 do 477. Poslije 2006.g. po evidenciji se vidi pad broja korisnika, čemu je uzrok promjena načina vođenja evidencije i posljedica svjetske financijske krize koja je počela 2007.g. Iz intervjua koji su obavljeni sa stručnim osobama, broj pacijenata ostao je manje-više isti, a ovisio je o mogućnostima stručnog osoblja i sredstvima koja su im bila dostupna kako bi kvaliteta terapije ostala na nivou. Najveći uzrok je loša gospodarska situacija RH što je uzrokovalo manjak stručnog osoblja i sredstava. 2008.g bilježi najveći broj posjetioca za ovaj period nakon čega slijedi pad korisnika. Kao jedan od razloga se može navesti odluka Ministarstva o uskraćivanju putnih troškova za pacijente.

Tabela 14: Ukupan broj posjeta na Ninskom blatu u periodu od 2006.g. do 2017.g.

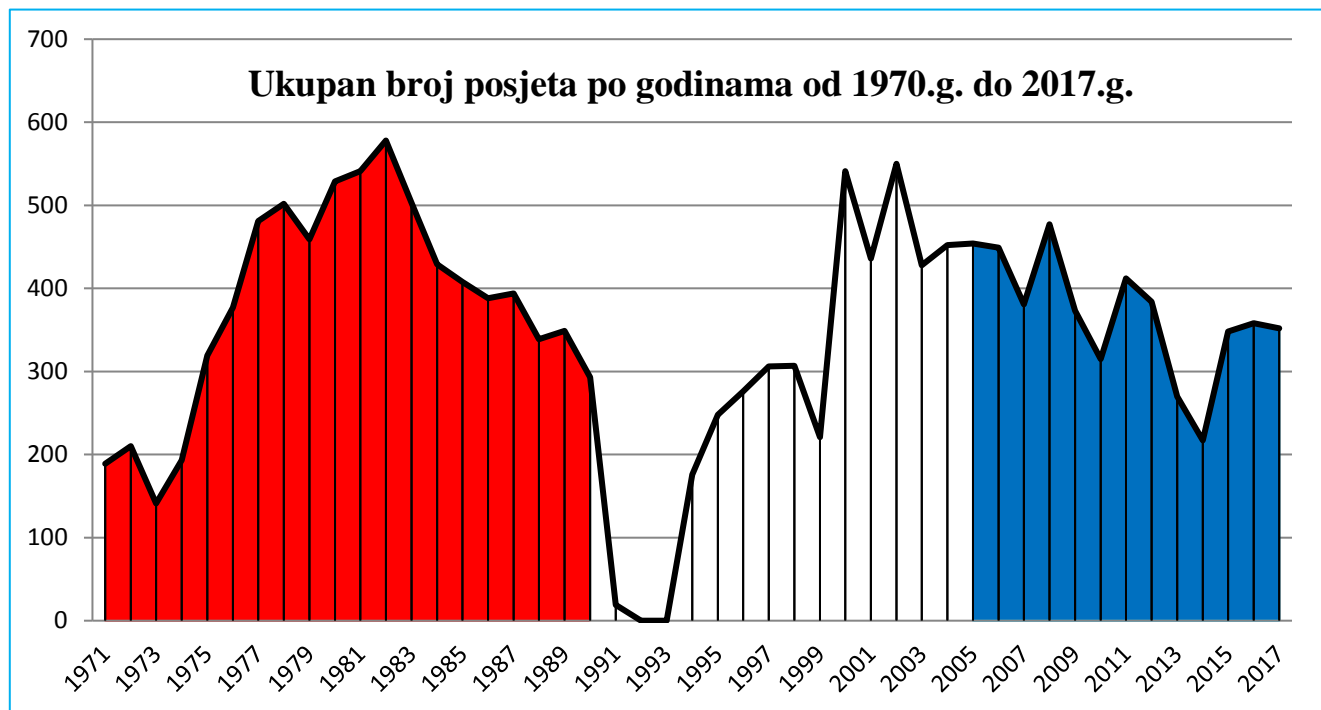

Izvor: Opća bolnica Zadar uz obradu autora

U sljedećem grafikonu prikazan je broj pacijenata u vremenskom periodu od početka vođenja evidencije 1970.g. do 2017.g. Crvenom bojom označen je prvi period provođenja terapija, koji traje dvadeset godina. Ovaj period ističe se velikim brojem posjetitelja, koji broji preko 400 pacijenata od 1978.g. do 1987.g., s vrhuncem 1982.g. kad je zabilježen najveći broj od 578 pacijenata. Bijelom bojom označen je drugi period koji traje petnaest godina, a počinje 1990.g., gdje se vidi nagli pad pa i prestanak održavanja terapija, čemu su uzroci bili politička situacija i Domovinski rat na ovim prostorima. Tu vidimo polagani porast nakon rata, koji svoj vrh doseže 2002.g. kada je evidentirano 550 pacijenata. Nakon toga, slijedi lagani pad i stagnacija. Plavom bojom je označen treći period koji traje dvanaest godina te počinje 2006.g. i većinom bilježi lagani pad te stagnaciju posljednje tri godine. Kao što je već navedeno, neki od uzroka tome su promjena načina vođenja evidencije, financijska kriza i posljedice koje je ona donijela za osoblje, te raspoloživa sredstva koja su se morala srezati. Da bi kvaliteta ostala na nivou, i broj pacijenata morao je biti ograničen. RH je 18.04.2004. postala službeni kandidat za članstvo u Europskoj uniji, što je također uzrokovalo pad broja pacijenata zbog rigoroznijih zakona koji su morali biti doneseni. Iz svega priloženoga možemo vidjeti da je

politička situacija imala ogroman učinak na razvoj Ninskog blata i da je to još uvijek stavka koja najviše sprječava njegov daljnji razvoj.

Tabela 15: Ukupan broj posjeta po godinama od 1970.g. do 2017.g.

Izvor: Djelo autora

6.7 Turističko naselje Ninsko blato

Prostor koji obuhvaća cijeli projekt Ninskog blata nalazi se sjeverozapadno od Grada Nina, kao rubna površina prostrane lagune. Područje je gotovo nenaseljeno i nerazvijeno. Ovaj prostor sa ljekovitim blatom prirodni je fenomen koji je temeljna fizička vrijednost ninskog prostora te za čije vrednovanje postoje istražene i potvrđene sve relevantne karakteristike. Ovo nije samo posebnost ovog područja, već cijele Zadarske županije. Zbog toga se već duže vrijeme planira da mu osnovna prostorna namjena bude turistički sadržaj s posebnim standardima temeljenima na zdravstvenoj ponudi čija će osnovna ponuda biti ljekovito blato. Svi dodatni sadržaji užeg i šireg prostora formirati će se oko blata.⁹²

⁹² Block-projektcd.o.o. Zadar: Urbanistički plan uređenja ugostiteljsko-turističke zone Ninsko blato, 2010, p. 4

Slika 9: Prikaz obuhvata studije o utjecaju na okoliš (SUO) i urbanističkog plana uređenja (UPU)

Izvor: Izgradnja turističkog naselja "Ninsko blato" - Studija o utjecaju na okoliš, str.2

Rubni dio prostrane lagune je zona gdje se planiraju izgraditi objekti ugostiteljsko-turističke namjene. Planira se gradnja turističkog naselja površine 42.8 ha i kapaciteta do 3000 kreveta. U sklopu toga, svi sadržaji biti će opremljeni svim pripadajućim rekreacijskim, sportskim i zelenim površinama, infrastrukturnim priključcima te svim ostalim potrebnim sadržajima osnovne i neophodne namjene.⁹³

U okviru granica Urbanističkog plana, uređenjem temeljne namjene, površina pojedinih cjelina i relevantni kriteriji za gradnju su sljedeći:

1. Cjelina broj 1 - sadržaji turističkog naselja s hotelom posebnog standarda:

- U zoni A1 nalaziti će se hotel s kapacitetom od 600 kreveta, u sklopu kojeg je integrirano Ninsko blato sa cjelovitim sustavom pružanja velikog spektra usluga. U ponudi će biti sadržaji usluga poput fitnesa, masaže, bazena, solarija, restorana, kafića i sve ostale pripadajuće ponude, uključujući konferencijsku dvoranu s 300 mjesta.
- U zoni A2 i A3 nalaziti će se turističko naselje s kapacitetom od 400 kreveta.
- U zoni B će biti parkiralište, a u zoni C sportski centar

2. Cjelina broj 2 - turističko naselje.

⁹³ Oikon d.o.o.: Izgradnja turističkog naselja Ninsko blato, 2010, p.p. 2-3

Ovdje su planirane smještajne jedinice te ugostiteljski i ostali sadržaji. Površina građevne cjeline biti će oko 7.5 ha s maksimalnim brojem od 420 kreveta.

3. Cjelina broj 3 - Turističko naselje

Ovdje vrijedi isto što i za cjelinu 2, osim što će površina građevne cjeline ovdje biti manja za cca. 3.6 ha s maksimalnim brojem od 280 kreveta.

4. Cjelina broj 4 - Amfiteatar

Planirana je ljetna pozornica s kapacitetom od oko 1500 mjesta te s popratnim sadržajem. Uz amfiteatar planirana je i izgradnja crkve. Ovo spada u zonu D i biti će veličine oko 2.1 ha.

5. Cjelina broj 5 - Turističko naselje

Ovdje su planirani uslužno - ugostiteljski sadržaji u sklopu urbane strukture koja treba biti karaktera ruralnog naselja. Kapacitet bi bio do 600 kreveta, a površina građevine bi iznosila 6.2 ha.

6. Cjelina broj 6 - Turističko naselje

U južnom dijelu smjestiti će se zona Turističkog naselja. Ovaj dio prostora se nalazi u zoni zaštićenog obalnog pojasa od 100 m, zbog čega nije dozvoljena izgradnja smještajnih jedinica. Kapacitet smještaja biti će do 700 kreveta, a površina ove građevne cjeline iznositi će 6.7 ha.

7. Javne prometnice i parkirališne površine

Zbog kompleksnosti cijelog prostora neophodno je osigurati parkirališta i kolne prometnice. Planirana površina parkirališta je oko 3.4 hp. U cjelini br. 1 nalazit će se parkiralište, bruto površine oko 1.3 hp, a u cjelini 2 i 3 površine oko 1 ha, u cjelini br. 5 površine oko 0.4 ha te u cjelini br. 6 površine oko 0.7 hp.

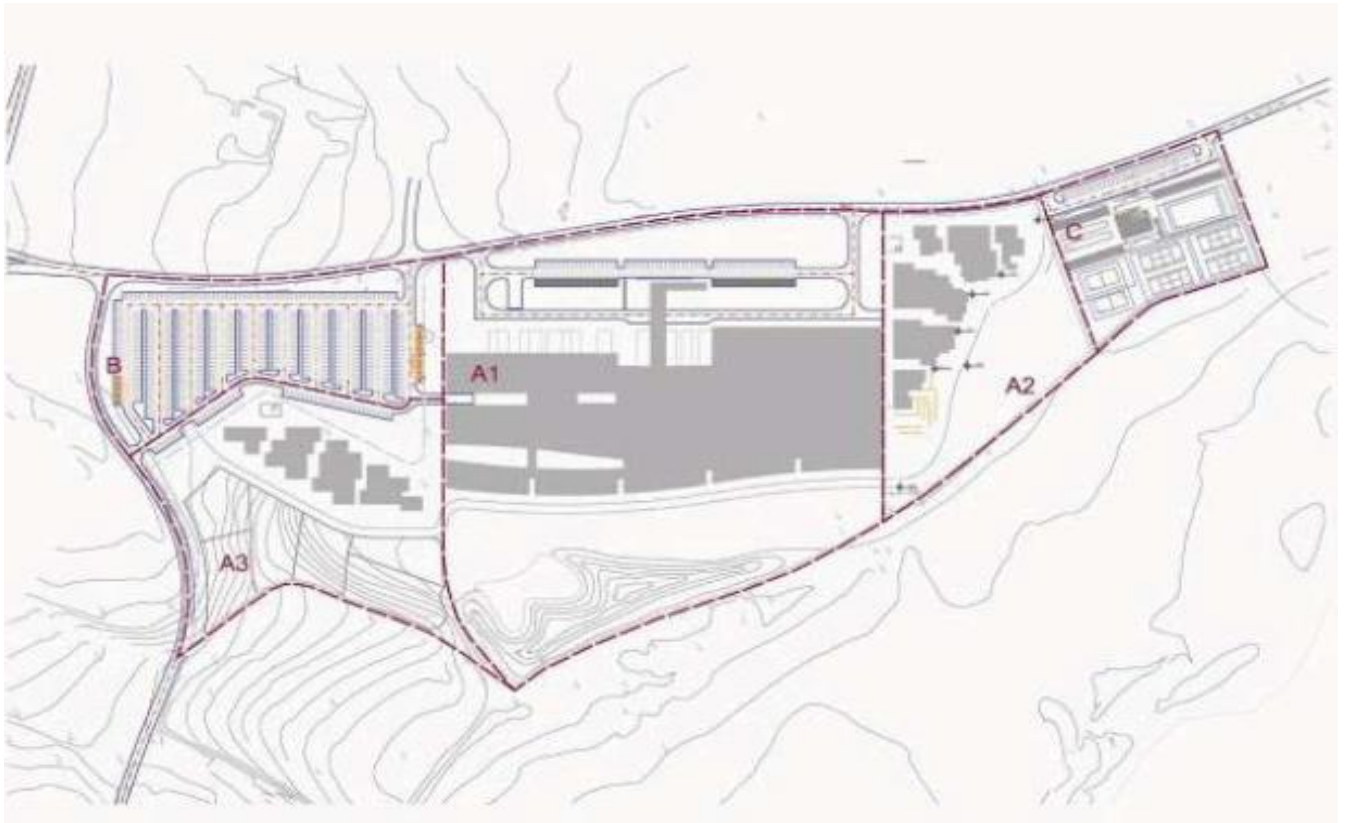
8. Izvan područja urbanističkog plana uređenja (UPU-a) nalaze se područja negradivog autohtonog zelenila, uređenih plaža i ljekovitog blata.

U planu je izgradnja pješačkih staza na području blata i postavljanje kanti za smeće, kabina za presvlačenje, klupa i sveg popratnog sadržaja, bez ikakvog narušavanja okoliša izgradnjom ili nasipavanjem.

U prvoj fazi će se realizirati cjelina br.1, za koju je poznat investitor (RTC Nin d.o.o.) te je napravljen projekt (ideajni projekt, APZ d.d, Zagreb, 2007.) Detaljni idejni projekt za ostala područja koja obuhvaća izgradnju turističkih sadržaja biti će izrađen kada bude poznato tko će

biti investitor. Investitori, za sada, nisu poznati te će se daljnje faze razvoja definirati kada bude poznat investitor i njegove mogućnosti.⁹⁴

Slika 10: Cjelina 1 sa sadržajima: A1-Hotel, A2-turističko naselje, A3-turističko naselje; B-parkiralište; C-sportski centar

Izvor: Izgradnja turističkog naselja "Ninsko blato" - Studija o utjecaju na okoliš, str.2

Za cjelinu 1 predviđeni su sljedeći sadržaji:

„Hotel posebnog standarda će, osim ugostiteljske ponude, imati i kongresni centar, nuditi usluge wellnessa i kurativne/rehabilitacijske programe. Planirani kapacitet hotela je 548 ležaja (odnosno do 600 ležajeva). Ljekovito blato, koje će se koristiti u wellness i kurativnim programima, planira se revitalizirati vraćanjem u blato na ponovno dozrijevanje. Na temelju sondaža u uvali Badnjina iz 1967. i 1986.g., u uvali nalazišta peloida procijenjene su količine ljekovitog blata od oko 48.000m³. Prema preliminarnim ocjenama („Hosting“ d.d.), maksimalna količina blata koja bi bila potrebna za maksimalno predviđeni broj tretmana (zdravstveni, wellness i kozmetički) iznosi cca. 89m³ (tj. oko 0,18% od ukupne procijenjene

---

⁹⁴ Ibid p.p. 3-4

količine blata na nalazištu). Kao energent za pripremu tople vode se planira ukapljeni naftni plin. Dolaskom zemnog plina, planira se priključak na plinoopskrbni sustav.⁹⁵ Sportski centar (C) će se u tri nivoa spuštati prema moru, a nalaziti će se u sjevernom dijelu.⁹⁶

6.8 Ekološki aspekt

Studija o utjecaju na okoliš napravljena je na zahtjev Grada Nina, a odobrena je od Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja. Prema studiji, zahvat se nalazi na dijelu područja Ekološke mreže Republike Hrvatske i ocijenjeno je da planirani zahvat neće imati značajan utjecaj na ekološku mrežu, budu li se pridržavali mjera zaštite. Postojati će umjereno negativni utjecaj na muljevite i pješčane plićine, pjeskovitu obalu te na biljni i životinjski svijet. Zbog iznimne vrijednosti ovih staništa, radi mjera predstožnosti izvršena je zonacija šireg područja Ninskog blata. To je napravljeno unatoč ocjeni da neće biti nekog značajnog utjecana na ekološku mrežu ako se budu poštovali svi propisi. Ovo nam govori kolika je važnosti ovog područja.⁹⁷

7. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Za potrebe diplomskog rada, obavljena su tri dubinska intrevju. Intervjui su obavljeni sa tri osobe iz različitih područja, vezano za projekt Ninsko blato. Osobe sa kojima je obavljen intrevju su iz područja zdravstva, turizma i politike, tako da možemo dobiti uvid iz sva tri područja koja su usko vezana za ovaj projekt. Osobe su: direktorica Turističke zajednice Grada Nina; gđa. Marija Dejanović, glavna sestra ambulante fizikalne terapije gđa. Slavica Kaštel i pročelnik Grada Nina gosp. Jozo Mustać.

---

⁹⁵ Ibid, p.p. 5-6

⁹⁶ Ibid, p.p. 4-5

⁹⁷ Ibid, p.p. 21-22

7.1 Istraživanje

- Prvi intervju obavljen je s dugogodišnjom direktoricom turističke zajednice Nina, Marijom Dejanović:

1. Recite mi nešto o sebi.

Rođena sam u Varaždinu, 18. Listopada 1958.g. Diplomirala sam na Filozofskom fakultetu u Zadru, Sveučilištu u Splitu, studij kulture i turizma te na temelju toga stekla stručni naziv diplomirani turistički komunikolog. Magistirala sam na Sveučilištu u Zadru na poslijediplomskom znanstvenom studijku iz područja društvenih znanosti; znanstveno polje informacijske i komunikacijske znanosti. Na Sveučilištu u Zadru 2015.g., obranila sam doktorski rad pod nazivom „Društveni i ekonomski razvoj Nina i okolice u 20. Stoljeću“. Za dodatne informacije o aktivnostima i radovima možete pogledati na web stranici „Tko je tko u hrvatskoj znanosti“ na linku:

<http://tkojetko.irb.hr/znanstvenikDetalji.php?sifznan=20905&podaci=biografija>

2. Koliko je napredovao turizam u Ninu u posljednjih 10 godina?

Turizam u Ninu je posljednjih deset godina napredovao u velikoj mjeri, a na to ukazuje i 39 nagrada i priznanja koje je Nin osvojio u posljednjih desetak godina od ukupno 41. Nagrade koje bih istaknula, a Nin ih je zasluženio dobio su sljedeće: nagrada EDEN – Europska destinacija izvornosti – Europska komisija, 27. Rujna 2010., diploma Plavi cvijet sa zlatnim znakom u kategoriji 3000 stanovnika – Hrvatska turistička zajednica, 21. Listopada 2011., priznanje za razvoj i promicanje održivog turizma kao nacionalnom pobjedniku Europske destinacije izvrsnosti EDEN 2009/2010, na temu „Turizam uz vode“, Hrvatska turistička zajednica, 19. Listopada 2012., nagrada CBTour (Croatian business tourism), za projekt mreža pješćanih staza na Kraljičinoj plaži i lokalitetu ljekovitog blata – početne aktivnosti u razvoju Eko parka Ninska laguna, posebno priznanje „Artur“ za turistički sadržaj projekta Muzej „Nin otok u središtu Eko parka Ninska laguna“ – Društvo arhitekata iz Zagreba, Zadra, Dubrovnika i Istre te posljednje online priznanje Ninu, kao jedno od najromantičnijih gradova Europe – portal European best destination (www.europeanbestdestinations.com). Također, javnost je već upoznata sa činjenicom da je ove godine (2017) Nin oborio turističke rekorde posjećenosti i noćenja. U svakom razvoju pa tako i u turističkom, od iznimne je

važnosti znanje, upornost i kreativnosti menadžmenta. Na primjeru Nina, veliki je razvoj temeljen na unapređenju znanja turističkih djelatnika koji kreativno stvaraju uz ograničene financijske i ljudske resurse, na marketinškom planu i razvoju jedinstvenih manifestacija na tlu Hrvatske, značajna je suradnja u destinaciji, što rezultira na povećanju vidljivosti i razvoju turizma.

3. Što najviše privlači turiste u Nin?

U Nin dnevne posjetitelje/izletnike najviše privlači, prije svega, bogata kulturna baština i sol, dok odmorišne turiste privlači prirodna baština i to prvenstveno duge pješčane plaže, ljekovito blato i dr. Veliku ulogu privlačenja turista ima i Kamp Zaton Holiday Resort; najmoderniji kamp u Hrvatskoj sa bogatim sportskim i zabavnim programom, koji se teritorijalno nalazi na dva turistička mjesta – Ninu i Zatonu. Od velikog je značenja suradnja Grada Nina, Turističke zajednice Grada Nina, gospodarstvenika i ostalih dionika turističkog razvoja, pa su tako uređene javne površine, drvene šetnjice na Kraljičinoj plaži i plaži Ždrijac, lokalitetu ljekovitog blata i dr. Uređen je okoliš crkve Sv. Križa i okoliš ostataka najvećeg antičkog hrama na istočnoj strani Jadrana. Osnovano je turističko poduzeće i „Turistička agencija Nin turizam“ te su unaprijeđeni ugostiteljski sadržaji na plažama. Solana je razvila svoj program, gdje posjetitelji mogu vidjeti Muzej soli, Kuću soli, a organizira se interpretacija i vođenje po poljima soli. Najveće turističko gospodarstvo, Zaton Holiday Resort, kontinuirano ulaže u povećanje kvalitete smještaja sa 3 na 4 zvjezdice, uređeni su sanitarni čvorovi na razini svjetskih standarda, dodani su novi sadržaji, kao što je gradnja bazena i zona minigolf gdje je organizirano Svjetsko prvenstvo 2017: World Adventuregolf Masters i World Minigolf Championship General Class. Nin je razvio posebne manifestacije: „Šokolijada“, „Romantična noć u najromantičnijoj destinaciji Europe“, „Festival oijeska – čarolija koja nastaje i nestaje“ te „Festival sunca i svijetlosti“, a navedene manifestacije, također, svojim sadržajima privlače brojne posjetitelje.

4. Koja su načeća pitanja i zahtjevi turista vezano za turističke atrakcije Nina kada vam dođu u TIC?

Najčešća pitanja i zahtjevi turista kada dođu u TIC, vezano za turističke atrakcije Nina, su mnogobrojna jer imamo veliku ponudu. Sve ovisi koliko se turist informirao o ovome području prije posjeta. Najčešća su pitanja o tome što se sve može vidjeti u Ninu i okolici,

koje su kulturne znamenitosti koje bi trebali posjetiti, zatim gdje su pješčane plaže, od kojih se posebno traži Kraljičina plaža sa lokalitetom ljekovitog blata te pitanja vezana za Solanu i Muzej soli. Ostali najčešći upiti su: „Imate li plan grada?“, „Gdje se nalazi mjenjačnica?“, „Gdje se nalazi pošta?“, „Gdje je ljekarna?“, „Gdje je tržnica i supermarket?“ i slično.

5. Koliko su iskorištene predispozicije grada Nina?

Turističke predispozicije grada Nina iskorištene su; po mojoj procjeni, u velikoj mjeri, otprilike nekih cca 70%. To bi se odnosilo na Grad Nin, dok njegova cijela okolica još ima ogromne predispozicije za razvoj. Jedan od primjera je baš i taj projekt „Ninsko blato“, koje bi privuklo ogroman broj turista i stvorilo veliki broj radnih mjesta. To bi bilo jako dobro prihvaćeno ovdje, s obzirom na demografsku situaciju u zemlji i stalni odljev mladih ljudi u inozemstvo.

6. Kolika je zainteresiranost turista za Ninsko blato?

Turisti su izuzetno zainteresirani za ljekovito blato, neki zbog atrakcija, dok se drugi zanimaju zbog raznih bolesti za koje je dokazano da ljekovito blato liječi. Ovo ljekovito blato koje mi imamo je poznato u cijelom svijetu. Turisti dođu samoinicijativno, odu na Kraljičinu plažu i sami ga koriste, bez da se ima ikakve koristi od toga. To treba dovesti u red i zaštititi to blato te imati financijske koristi od njega. Baš zbog tako velike zainteresiranosti, posjedujemo na više jezika osnovne informacije, a potom i opširniji prospekt o ljekovitom blatu na tri jezika (hrvatski, engleski i njemački).

7. Zašto projekt „Ninsko blato“ još nije realiziran po vašem mišljenju?

Projekt nije realiziran jer nije zauzeo poziciju na razini Županije, kao jedan od strateški važnih ciljeva koje Županija planira ostvariti u kratkoročnom ili dugoročnom razdoblju i tu je uočen jedan od problema. Pojavljuju se i mnogi drugi problemi koji su vezani za promjene zakonskih odredbi, stoga je prethodni investitor „Norlandia“ iz Norveške odustao od investicije i prodao je tvrtki „Tankerska plovidba Zadar“. Projekt, nadalje, nije realiziran jer je strategija razvoja projekta „Ninsko blato“ povjerena „Tankerskoj plovidbi“ koja nema iskustva u tom sektoru zdravstva i turizma, već je osnovna djelatnost te tvrtke obalni i pomorski prijevoz robe.

8. Kako bi projekt utjecao na turizam u Ninu?

Nin bi projektom značajno poboljšao već razvijeni turistički proizvod na ekološkoj razini – zdravstveni turizam, a time bi se ostvarile stotine radnih mjesta, poboljšao bi se turistički razvoj Nina, regije i Hrvatske u cjelini tijekom cijele godine. Izvadak iz Strategije dugoročnog turističkog razvoja grada Nina, Institut za turizam, str. 45: „Realizacija projekta u velikoj bi mjeri pridonijela stvaranju prepoznatljivosti Nina, kroz dimenziju zdravstvenog turizma. Međutim, isto tako bi otvorila brojna pitnja rješavanja infrastrukture te bi potaknula projekte kojima bi trebalo regulirati korištenje plažnog prostora, dostupnost, usluge u destinaciji, javni prijevoz i dr. Također je važno spomenuti da se radi o jednom od nekoliko velikih projekata na razini države za koje, u ovome trenutku, Hrvatska gospodarska komora lobira i traži investitora u inozemstvu.“

9. Pošto se o projektu govori već godinama, kakvi su stavovi domicilnog stanovništva?

Lokalno stanovništvo u turističkim destinacijama je važna interesna skupina, pogotovo kad se turistički razvoj temelji na prirodnoj baštini čija je održivost od izuzetne važnosti za budući uspjeh. Turistička zajednica Grada Nina ima uspješnu suradnju sa lokalnim stanovništvom na način da ih obavještava o svim turističkim novostima, događajima, organizira raznovrsne edukacije i slično te uključuje zajednicu u realizaciju mnogih manifestacija. Što se tiče projekta Ninsko blato i domicilnog stanovništva, oni su sumnjičavi, jer se o projektu i njegovoj provedbi priča već četrdesetak godina. Zbog toga nema ništa čudno u takvom njihovom stavu.

10. Postoji li suradnja između TIC-a i opće bolnice vezano za terapiju na Nisnkom blatu?

Postoji suradnja Turističke zajednice Grada Nina i Opće bolnice vezano za terapiju na lokaliteu Ninskog blata. U turističko informativnom centru, zainteresirane za liječnije ljekovitim blatom upućuje se na kontakt Opće bolnice i na lokalitet lječilišta u Ninu tijekom srpnja i kolovoza. Nadalje, kontinuirano se pripremaju vijesti za novine, radio i tv reportaže domaćih i inozemnih novinara, gdje Turistička zajednica grada Nina surađuje s Općom bolnicom koja dopušta sudjelovanje svojih djelatnika, odnosno fizioterapeuta, u reportažama.

11. Prema materijalima koje ste mi prezentirali vezano za projekt, vidim da ga već dugo i pomno pratite. Kako bi po vašem mišljenju danas izgledao turizam u Ninu da je projekt realiziran kad ga je otkupila domaća tvrtka Tankerska plovidba Zadar 2006.g.?

Dugo pratim projekt „Ninsko blato“. Da je projekt „Ninsko blato“ realiziran, po mom mišljenju turizam u Ninu bio bi razvijeniji te bi se produžio izvan glavne sezone, tj. ljetnih mjeseci. Nin bi danas bio poznata i uhodana lječilišna destinacija u Hrvatskoj, pa čak i u Europi. Izgradnjom hotela i provedbom projekta „Ninsko blato“, zasigurno bi se promijenila slika Nina sa turizmom 365 dana u godini.

➤ Drugi intervju je obavljen sa glavnom sestrom ambulante fizikalne terapije u Zadru, Slavicom Kaštel:

1. Recite mi nešto o sebi?

Zovem se Slavica Kaštel i trenutno obavljam dužnost odgovornog fizioterapeuta na odjelu fizikalne terapije u Općoj bolnici Zadar. Glavni fizioterapeut sam ovdje jedanaest godina, a inače u ovoj ustanovi radim od 1993g., otkako sam diplomirala na Sveučilištu u Zagrebu na Višoj medicinskoj školi, a to je sada prvostupnik fizioterapije.

2. Koliko dugo vi provodite ovu terapiju u sklopu Zadarske bolnice?

Ta vrsta terapije se ovdje provodila prije nego što sam ja počela ovdje raditi, sigurno prije nekih dvadesetak godina, još za vrijeme primarijusa Maštrovića. Znači da sam ja upoznata sa tim od 1993.g., pa sve do danas, već 24 godine.

3. Koja populacija se načešće podvrgava ovome tretmanu?

Populacija koja se podvrgava tretmanu terapije je različite dobi. Od mladih, pa sve do starijih osoba, do 75.g. Ipak, najviše se podvrgavaju terapiji ljudi srednje dobi, od četrdesetak godina pa dalje. Terapija za neke osobe zna biti dosta naporna, ako ne podnose dobro sunce i vrućinu. Ali zato ljudi uzimaju suncobrane ili se sklone u hladovinu mladih tamarisa ili borova. Uglavnom su svi jako zadovoljni i to je vrlo pogodno za njihovo zdravlje. Pacijenti osjećaju boljitak i vide se rezultati, što vrlo pozitivno utječe na pacijente, kako psihički tako i fizički. Nama se pacijenti stalno vraćaju, ali problem je što smo dosta vezani za

vrijeme. Ne možemo voditi pacijente u more ako je temperatura mora preniska ili ako pada kiša. Terapije kreću krajem lipnja (zadnji tjedan) i nekad su trajale do kraja rujna, ali već poslije Velike Gospe ljudima počnu završavati godišnji odmori pa ne mogu dolaziti svaki dan jer su naše terapije uglavnom ujutro. Tako da sad provodimo terapije negdje do kad škola djeci ne počne. Znači, terapija se provodi nekih 60-ak dana i provodi se svaki dan, čak subotom, nedjeljom i praznicima. Ne ide se jedino ako je kiša, a ovo ljeto je bilo iznimno toplo pa terapije, s izuzetkom od jednog ili dva dana.

4. Imate li turista na terapiji?

Ove godine smo po prvi puta imali gospođu koja je strani državljanin. Gospođa je došla preko HZZO-a. Terapija za gospođu je koštala 62 kn dnevno, što je vrlo jeftino. Pacijentica je s terapeutom i vježba od 8 sati, kada počne tretman, do nekih 12 i 30. Znači, pacijentica ima dva mazanja blatom, vježbe preko sat vremena, kupanje i stručno osoblje. Nama je svejedno, nema neke dobiti od toga. To je, za nas, jako malo s obzirom što sve spada pod terapiju. Nekome privatniku bi to puno više značilo. Strani državljanin mogu doći samo preko uputnice sa pregledom fizijatra u specijalističkoj ambulanti, jer pacijent mora biti pod nadzorom tijekom cijele terapije.

5. Jesu li pacijenti zadovoljni s ovom vrstom terapije i pokazuje li terapija poboljšanje kod pacijenata?

Pacijenti su izuzetno zadovoljni s terapijom i uvijek nam se vraćaju. Oni ovakve tretmane smatraju nekom vrstom zdravstvenog odmora u kojem uživaju i kasnije se bolje osjećaju. Ljudi bi, za ovu vrstu tretmana, odvajali velike novce.

6. Kakva je procedura pri odabiru pacijenata za ovakvu vrstu terapije?

Ne postoji neka posebna procedura pri odabiru. Pacijenti koji nama dolaze su većinom pacijenti koji se liječe ovdje u ambulantlyj fizikalnoj terapiji, ali imamo također pacijente iz cijele Hrvatske. To su ljudi koju znaju za ovu našu peloidnu terapiju i oni se s uputnicom od svog liječnika prijave kod nas, fizijatar obavi pregled i, ako je sve u redu, kreću u proceduru. Ti ljudi, uglavnom, negdje u blizini imaju vikendicu i većinom su usmenom predajom čuli za nas. Oni dođu svojim prijevozom i imaju regularnu karticu fizikalne terapije za peloidnu terapiju. Imamo listu čekanja gdje stavimo pacijente koji izraze želju u kojem će mjesecu ići

na terapiju. Ostave nam kontakt telefone i mi ih zatim kontaktiramo. Fizijatar procjeni bi li toj dijagnozi pogodovao peloid te ih uputi u Nin. Tu bude dosta upisanih pacijenata te sestra, zadužena za administraciju, skupa sa fizijatrom mene kontaktira i obavijesti kad je određena grupa završila terapiju kako bih joj poslala novu. Tako da nam je kapacitet uvijek pun i maksimalno iskoristimo organizirani prijevoz autobusom, koji je uvijek pun, plus oni koji dođu sa svojim prijevozom. Autobus skuplja pacijente na odedenim lokacijama po gradu, o čemu su pacijenti obaviješteni. Ukoliko terapeut odredi da pacijentu treba još terapija, pacijet se uputi na kontrolni pregled kod fizijatra te ako mu je potrebno, on mu produži terapiju. Mi nastojimo da svi obave 20-30 terapija tako da svi dođu na red. Mi ne možemo kontrolirati odjedanput 300 ljudi, ali 150 možemo imati pod kontrolom i tu bude dosta mlađih ljudi koji onda mogu pomoći starijima. Mlađe ljude grupiramo pokraj starijih tako da im mogu pomoći. To su ljudi bez nekakvih drugih komoditeta i oni to jako dobro podnose i jako dobro rade. Njima to, u stvari, dođe kao nekakav fitness.

7. S kojom dijagnozom pretežno idu pacijenti?

Ima ljudi sa različitim dijagnozama. Uglavnom su to pacijenti sa unutarzglobnim i vanzglobnim reumatizmima, bolestima mišićno-koštanog sustava, raznim deformacijama kralježnice. Imamo iskustava i sa raznim kožnim bolestima, gdje se blato pokazalo iznimno ljekovito te s osobama ženskog spola koje imaju problema s neplodnošću. Blato nije poželjno za ljude koji imaju kardiovaskularnih problema i problema s tlakom.

8. Kako izgleda dan na terapiji?

Mi imamo organizirani prijevoz za naše pacijente koji su upoznati sa lokacijama gdje trebaju čekati autobus. Autobus ih dovodi ovdje, u Nin na Kraljičinu plažu, i terapija započinje sa grupnom vježbom. Grupnom vježbom se pacijenti zagriju i tada nanose blato na sebe. Kad nanesu blato, pacijenti moraju čekati da se blato osuši, što iskoriste za sunčanje na plaži. Kada im se blato osuši, pacijenti ga plivanjem ispiru u moru. To vrijeme provedeno u moru je također vrlo kvalitetan oblik fizikalne terapije. Nakon što su blato isprali trljanjem u moru, pacijenti se istuširaju i odmire ležanjem na plaži ili već kako žele. Nakon toga, cijela procedura ponavlja se da bi učinak bio što bolji.

9. Zašto projekt „Ninsko blato“ još nije realiziran po vašem mišljenju?

Moje osobno mišljenje je da je potrebna prevelika administracija za tu realizaciju. Po meni nije kriva ni Opća bolnica Zadar, ni Ministarstvo zdravstva. Bio je rat, pa je bila kriza... Svi bi to voljeli realizirati uz malo truda, ali to tako neide. Treba uložiti ogroman trud da bi se to realiziralo. Velika administracija treba se prikupiti kako bi se uopće krenulo u taj projekt. Sam problem blata nije problem jer je znanstveno dokazano da je ljekovito. Sva ta infrastruktura koja se treba riješiti počevši od prilaznih cesta, vodovodne infrastrukture pa problemi sa koncesijom, česte promjene zakona u RH, nedovoljno novca...

10. Kakav bi utjecaj imala izgradnja projekta na kvalitetu usluge terapije koju provodite i bi li se time terapija produžila na cijelu godinu?

Usluga terapije bi se onda mogla provoditi tijekom cijele godine. Ljetna terapija bi se produžila za nekih mjesec i pol dana. U ljetnim mjesecima mi provodimo talasoterapiju, klimatoterapiju i balneoterapiju, što je izuzetno kvalitetna usluga terapije. Blato se može koristiti i u zatvorenome prostoru, ali mislim da je učinkovitije na otvorenome, uz svježe izvađeno blato sa dodatnom klimatoterapijom i talasoterapijom gdje pacijenti primaju onda terapiju tri u jednom. Mi smo mišljenja da u toplicama apliciraju blato iz vrećica ili nekih posebnih spremnika i da to nije isto kao kada ga svježeg izvadite. To vam je kao da uzmete blato u kanticu doma i držite par dana, međutim ono onda gubi na kvaliteti, nije isto kao u svom prirodnom staništu. Kad bi se projekt realizirao, ostatak godine bi se koristilo za ambulantnu terapiju kao toplice. Ovdje u našoj županiji nema toplica gdje ljudi mogu ići na nekakve preventivne metode, liječenje, oporavak ili čak samo uživanje. Većina se šalje u sjeverne dijelove Hrvatske ili idu u susjedne zemlje tako da mislim da je to samo stvar novaca i administrativnih problema, jer toplice su ovdje zaista potrebne. Također je problem je što su većina toplica i takvih ustanova pod HZZO-om, tako da je stranim državljanima problem i doći do toga ako nije privatno. To je opet stvar administracije i zabrana koje one nose. Ako hoćete imati lječilište, onda to mora biti kvalitetno sa specijalistom i sa timom ljudi koji to vode. Ne možeš samo doći na plažu i vježbati što hoćeš. Trebao bi možda biti jedan dio kvote za HZZO, a jedan za privatne korisnike. To je strašno cijenjeno vani i to se treba naplatiti. Kada evidentiramo svaki dan one koji plaćaju uslugu i računalo nam izbaci frakturu, to su smiješne cifre. To se vani jako skupo plaća. Mi nismo neka bogata nacija i iz našeg aspekta to možda ne izgleda toliko jeftino, ali kad vam dođe čovjek iz bogatijih zemalja koji je svjestan

ljekovitosti tog blata i što ono pruža, njemu je ta cifra komična s obzirom koliko bi tamo plaćao tu uslugu. Trebalo bi i to promijeniti. Projekt je danas u rukama zadarske firme „Tankerska plovidba“. To je idealno, jer domaće stanovništvo nekako više vjeruje svojim nego strancima i možda bi bilo manje straha od davanja plaže u koncesiju strancima i njenog zatvaranja za domaće stanovništvo. Kapital bi ostao u državi, a to je danas veliki problem. Sama terapija i učinak terapije se ne bi puno mijenjao. Osim što bi sve bilo puno kulturnije i zaštićenije. Blato se ne bi odnosilo i zaštitila bi se priroda. Bilo bi to na nekom većem nivou i više bi se cijeno, iako ljudi to cijene i u ovoj prilagođenoj izvedbi. Mislim, prirodno je, legnete lijepo na travu i radite usput vježbe. To je prirodno, ekološko i zdravo, a izgradnjom zdravstvenog kompleksa izgledalo bi puno civiliziranije i moćnije.

➤ Treći intervju je obavljen sa gosp. Jozom Mustaćem, pročelnikom za komunalne poslove Grada Nina:

1. Recite mi nešto o sebi?

Zovem se Jozo Mustać i pročelnik sam za komunalne poslove Grada Nina. Zaposlen sam ovdje u gradskoj upravi od kraja 2001.g., znači punih šesnaest godina i dobro sam upoznat s projektom „Ninsko blato“. Od strane Grada sam, uz gradonačelnika zadužen za vođenje dijela projekta „Ninsko blato“, što se tiče prostorno planske dokumentacije, infrastrukture i sve vezano za to.

2. Koji su razlozi nerealizacije projekta „Ninsko blato“ i kakva je trenutna situacija projekta?

Glavni razlog nerealizacije projekta je brodarska kriza koja se dogodila u periodu oko 2007.g. Imamo negdje točno zapisano kad je prikazano da je došlo do brodarske krize. Tvrtka koja vodi projekt, Tankerska plovidba, nije mogla, zbog financijskih razloga, nastaviti s projektom. Tvrtka je već bila ishodila lokacijsku dozvolu, izrađena je projektna dokumentacija i glavni izvedbeni projekti te je podnesen zahtjev za potvrdu glavnog projekta. Sad je nanovo napravljena dodatna dorada kroz projektnu dokumentaciju i uskoro se očekuje ishodenje građevinske dozvole, u biti čeka se strateški partner. Što se tiče samog projekta i nekih drugih ozbiljnijih informacija, ja sam upoznat sa njima, ali nisam u mogućnosti dati vam ih. Znači, projekt je u pripravnosti, ali još neke stvari trebaju biti riješene prije početka

njegove realizacije. Prema zadnjim informacijama, trenutno se provodi analiza tržišta i čak je unajmljena tvrtka koja traži i prati potencijalne investitore, na području Europe i šire, koji su zainteresirani za ovu investiciju.

3. Od projekta se mnogo očekuje, ne vezano samo za Nin nego za cijelu županiju. Koliko je politička struktura svjesna važnosti projekta?

Od projekta se očekuje mnogo jer je trebalo biti: „Nin prije projekta“ i „Nin poslije projekta“. To je ipak jedan od najvećih projekata koji bi bio realiziran na ovom području. Projekt se vodi kao strateški projekt, ali država nikad nije financirala takve projekte. Država može pomoći oko ovakvih projekata u smislu da se što prije i lakše ishode neke dozvole, ali ne i financijski, barem ne za naš projekt. Ali nije problem u dozvolama, one se mogu sutra dobiti. Problem je kad se dozvola jednom ishodi, ona ima rok do kojeg traje. Mi sad čekamo kraj dvanaestog mjeseca kada ćemo potpisati ugovor za izgradnju kanalizacijskog sustava Nin-Privlaka-Vir. Ovaj ugovor spada pod jednu od okosnica cijelog sustava vezanog za realizaciju projekta „Ninsko blato“. Moraju biti izgrađeni sustavi za pročišćavanje i sve ostalo što ide uz to. Mislim da česta promjena zakona nije toliko utjecala na projekt koliko brodarska kriza koja je pogodila „Tankersku plovidbu“. Financijska sredstva, koja su bila namijenjena ulaganju u ovu vrstu djelatnosti, jednostavno su se morala iskoristiti za projekte koji su njima u tom trenutku bili puno važniji i prioritetniji. „Tankerska plovidba“ stvorila je „Crvenu luku“ i turističko naselje Zaton. To su sve projekti koji su potekli iz „Tankerske“. Ti projekti su već bili u realizaciji i imali su puno više iskustva u tom području. Ovaj projekt trebao je biti njihov sljedeći projekt u turizmu. Znači, da nije došlo do brodarske krize, projekt bi vjerojatno bio napravljen jer su već imali pripreme, partnere i razne dozvole su bile ishođene. U međuvremenu je u tvrtci došlo do promjene čelnih ljudi i vladajuće strukture, što je također imalo utjecaja na realizaciju projekta. Krajem 2015.g. i početkom 2016.g. tržište se počelo oporavljati i oni su se automatski ponovno aktivirali oko projekta.

4. Kako bi danas izgledao turizam u Ninu da je projekt realiziran kada ga je otkupila Tankerska plovidba?

Trenutno imamo oko milijun i tristo tisuća noćenja, a da je projekt realiziran smatram da bi ta brojka bila puno veća i kretala bi se preko dva milijuna noćenja. Turizam na ovome prostoru ne bi se više svodio samo na ljetni turizam, nego bi imali cjelogodišnji turizam što bi imalo veliki utjecaj na ovaj prostor i na cijelu županiju. Stvorili bi jedan brend koji bi bio održiv i finacijski vrlo isplativ. Projekt je zamišljen tako da je predviđao kongresni turizam i lječilišni kongresni turizam unutar toga, te puno stvari i sadržaja koje onda nisu ni postojale na ovim prostorima. Neki od tih sadržaja sad postoje na ovom prostoru, ali tržište ovdje još nije dovoljno razvijeno i zasićeno da bi nam ugrožavalo projekte i sadržaje za koje smo mi ovdje napravili plan i razvoj. Globalno tržište je ogromno i nudi velike mogućnosti, tako da konkurencija, sa svojim sadržajem, čak može potaknuti i pridonijeti boljem i bržem razvoju našeg projekta. Primjerice, mi ovdje ne možemo razmišljati o nekom elitnom turizmu kad ovdje postoji samo jedan hotel s pet zvjezdica. Jedan hotel ne znači puno na globalnom tržištu. Više hotela iste kategorije privući će više gostiju veće platežne moći, a uz to će i ponuda sadržaja biti bolja što nas u cjelini automatski čini konkurentnijima na globalnom tržištu.

5. U 2010.g. su napravljeni projekti „Studija o utjecaju na okoliš“ i „Urbanistički plan uređenja ugostiteljsko-turističke zone Ninsko blato“. Jesu li ti projekti još uvijek aktualni zbog čestog mijenjanja zakona RH, što smo isto naveli kao jedan od razloga nerealizacije projekta?

Ti su projekti i dalje aktualni. Studija o utjecaju na okoliš napravljena je i čak nagrađena arhitektonskom nagradom uspješnosti projekta od strane Zadarske županije. Ipak, pošto je prošlo već sedam godina od projekta, neke stvari će se morati mijenjati u njemu. Tehnologija je napredovala i promijenila se u nekim segmentima te će se još neke stvari morati nadograditi. Na temelju sve trenutno dostupne projektne dokumentacije, može se ishoditi potvrda glavnog projekta, ići na prijavu gradilišta itd. Zemljište na kojem će se projekt graditi i dalje je u vlasništvu Grada. Pravo gradnje i koncesija dat će se na pedeset ili sedamdeset godina. Možemo mi to zemljište i prodati, ali grad nije zainteresiran za to, a i u našem interesu je da zemljište ostane u vlasništvu Grada. Ovo je već, čini mi se, četvrti ili peti pokušaj da se projekt realizira još od Austro-Ugarske, ali se uvijek nešto dogodi da ga spriječi.

6. Kada bi konačno mogla početi realizacija projekta „Ninsko blato“?

Trenutna situacija projekta je u fazi u kojoj je predan zahtjevu za građevinsku dozvolu i čeka se njeno ishodaenje. Informacije, koje su meni dostupne i koje vam mogu iznijeti, su te da bi projekt, za sada, trebao početi krajem sljedeće godine, znači krajem 2018.g.

7. Kakve je posljedice imala elementarna nepogoda, poplava na Nin i okolicu, koja se dogodila 11. rujna. 2017. na području cijele Zadarske županije?

Tog dana je na ovo područje pala ogromna količina kiše u svega par sati. Tu količinu kiše nije mogla podnijeti infrastruktura i najviše su stradali gradovi Nin i Zadar. Zadar je taj dan, prema nekim podacima, bio najkišovitiji grad u svijetu. Dogodila su se razna urušavanja i ulegnuća objekata i cesta. Čak je i vojska izašla na teren da pomogne vatrogascima i stanovnicima. U Ninu su štete milijunske. Grad je bio gotovo odsječen od ostatka županije. Oštećena su nam oba stara mosta iz 16. i 18. stoljeća i uništena je Solana Nin. Na sreću, „Ninsko blato“ nije puno stradalo, nanešeno je nešto pijeska, ali voda se povukla i to nije velik problem za sanaciju. Najgore su nam prošle pješčane plaže. Dogodila se velika erozija plaža s kojih je pijesak doslovno nestao i sad nam je najbitniji zadatak priprema za sezonu. Glavni cilj nam je urediti plaže, obnoviti ceste i oštećenu infrastrukturu. Dosta je stradala flora i fauna, ali vidi se da se i to pomalo vraća u normalu po vraćanju životinjskih vrsta, prvenstveno ptica, u svoja prvobitna staništa. Te poplave su bile najgore poplave u posljednjih 30 godina na ovome području.

7.2 Analiza istraživanja

Uz dostupnu literaturu i istraživanje provedeno sa sudionicima ovoga projekta možemo iznijeti analizu na istraživačka pitanja koja su postavljena :

1. Da li strategija razvoja zdravstvenog turizma u županiji uzima u obzir ekološke potencijale Zadarske županije?

Ulaskom RH u Europsku uniju bitno su postroženi zakoni na području ekologije. Većina projekata, koji se danas provode sa sredstvima EU, RH ili privatnog sektora, dužni su napraviti studiju o utjecaju na okoliš. Pogotovo u slučaju povlačenja sredstava iz fondova

Europske unije koja to, u većini slučajeva, strogo zahtjeva. Ovaj kraj još uvijek je nerazvijen s obzirom koje potencijale ima i svaka strategija razvoja morat će u obzir uzimati ekološke potencijale u svrhu daljnjeg razvoja Zadarske županije i zaštite okoliša u županiji, pogotovo ako je vezano za sredstva iz EU fondova. Trenutna situacija nije zadovoljavajuća; iako zakoni postoje, oni se ne provode kako bi trebalo. Za primjer možemo uzeti Ninsko blato. Za svrhu ovog projekta, naknadno je trebalo napraviti studiju o utjecaju na okoliš promjenom zakona. Područje gdje se ono nalazi uopće nije fizički zaštićeno tako da svatko može doći i raditi što hoće. Iako strategija razvoja zdravstvenog turizma uzima u obzir ekološke potencijale županije, oni se još ne shvaćaju dovoljno ozbiljno i ne provode se kako treba. To je posljedica nerazumijevanja koliki su ekološki potencijali ovoga područja i nedovoljno vrednovanje ekologije. Opet se tu, kao veliki problem, nameće politička situacija u zemlji, manjak sredstava i neizinteresiranost pojedinaca.

2. Da li je ljekovitost Ninskog blata adekvatno valorizirana kroz zdravstveni turizam?

Ljekovitost Ninskog blata nije adekvatno valorizirana kroz zdravstveni turizam. Prema riječima sudionika, resursi za Ninsko blato su nedovoljni, ali se iz njih izvlači maksimum, što kao posljedicu ipak stvara zadovoljne pacijente koji dolaze preko HZZO-a, ali ne i turiste, koji ne mogu lako doći do tog tretmana. Ovo lječilište za turiste više funkcionira „na divlje“, što pridonosi njegovoj devastaciji i nemogućnošću naplate usluga čiji bi prihodi omogućili daljnji razvoj i zaštitu lječilišta.

3. Koji su potencijali razvoja Ninskog blata?

Iako lječilište stagnira, potencijali su još uvijek ogromni. O tome nam svjedoči broj ljudi koji ga koristi i koji su zainteresirani za njega. Izgradnjom lječilišta, promijenit će se sveukupna slika cijelog ninskog područja, područja Županije i cijele RH. U svijetu je trend sve veće brige o tjelesnom, duhovnom i zdravstvenom stanju te je ponuda zdravstvenog turizma postala važan dio ukupne turističke ponude. Projekt Ninsko blato bi se realizirao kao zdravstveno-lječilišni turistički centar. Projekt bi uključivao sve ono što Grad Nin posjeduje, počevši od bogate kulturne baštine do prirodnih činitelja kao što su ljekovito blato, čisti zrak, blaga mediteranska klima i ninska sol. Stvorio bi se moderni centar koji bi bio namjenjen posjetiteljima svih dobnih skupina te bi zadovoljavao različite zahtjeve vezane uz njihovo zdravstveno stanje.

8. RASPRAVA

Motivacija rada ovog diplomskog rada zasnovana je na tome da bi se istražilo i prikazalo kolike su mogućnosti cijelog ovoga prostora za razvoj zdravstvenog turizma i da bi se pokušali naći razlozi zašto se ovaj prostor ne razvija u skladu sa svim svojim potencijalima i mogućnostima. Rastući trend interesa turista, prirodni preduvjeti, duga tradicija te ostale razvojne mogućnosti nisu uspjele pomoći zdravstvenom turizmu u Hrvatskoj, a s time i u Zadarskoj županiji, kako bi bila dovoljno konkurentna na međunarodnom tržištu.

Turistička ponuda ovog prostora još nije prilagođena razvoju zdravstvenog turizma i tipu turista koji privlači. Zdravstveni turisti su turisti bolje platežne moći i alternativa su rješenju pojave masovnog turizma. Istraživanje je pokazalo da razvoj ovog tipa turizma nije moguć dok se ne smanji administracija te reformira zdravstveni sustav, da bi se omogućio lakši pristup uslugama zdravstvenog turizma i da bi se dio prihoda iz njega slijevao u državnu blagajnu. Isto tako, velik problem je nezainteresiranost koja možda proizlazi opet iz pojma masovnog turizma jer masovni turizam, koliko god da nije održiv i donosi velike probleme, generira velike prihode i trenutno nema dovoljno interesa za alternativom.

Cilj razvoja zdravstvenog turizma je stvoriti specifičan turistički proizvod koji je održiv i konkurentan na međunarodnom turističkom tržištu na dugoročni period, uz to da bude istovremeno i ekološki prihvatljiv. Analizom je ustanovljeno da je za daljnji uspješan razvoj potrebno:

- omogućiti priljev ulagača s međunarodnog tržišta te uvažiti njihove profesionalne i financijske potrebe,
- pojednostaviti složen sustav i razvoj već postojećih zdravstvenih ustanova i usluga koje one nude,
- napraviti plan općeg razvoja naselja s turizmom kao okosnicom razvoja te razviti osnovnu i turističku infrastrukturu te dodatnu infrastrukturu koja ide uz to, primjenom kvalitativnog i kvantitativnog infrastrukturnog razvoja naselja,
- ulagati u promociju, marketing i razvoj već istraženih, ali neiskorištenih prirodnih resursa kao što je Ninsko blato,
- ulagati u razvoj ljudskih resursa, poboljšanje marketinga u području zdravstva i zdravstvenog turizma, s posebnim naglaskom na turizam temeljen na zdravstvenim uslugama.

- analizirati i uvažiti potrebe korisnika zdravstvenog turizma, razmotriti njihova iskustva, mišljenja i potrebe te više pozornosti posvetiti stvaranju i uvođenju inovativnih turističkih proizvoda i usluga.

Mnoge zemlje sada ulažu milijarde dolara kako bi proširile svoje zdravstvene sustave u svrhu rastućeg segmenta međunarodnih zdravstvenih putnika i natječu se na globalnom tržištu zdravstvenog osiguranja koje više nema granica. U Hrvatskoj, turizam ostvaruje najveći udio u BDP-u i najperspektivnija je grana gospodarstva. Taj se udio može znatno povećati ako Hrvatska uspije dodatno razviti zdravstveni turizam te ga uspije učiniti konkurentnijim na međunarodnom tržištu. Brojne neturističke djelatnosti sudjeluju u zdravstvenom turizmu i stvaraju dodatne prihode i radna mjesta. Ovaj oblik turizma ne prepoznaje prognozu, doba godine ili praznike, što ga čini aktualnim tijekom cijele godine. Gruba procjena potencijala hrvatskog zdravstvenog turizma za sada prelazi milijardu eura. Prema tvrdnjama stručnjaka, jedan od neophodnih čimbenika za njegov daljnji razvoj je transformacija specijalnih bolnica i lječilišta u visoko kvalitetne centre raznih usluga. Treba se, uz to, fokusirati i na povećanje kapaciteta i kvalitete smještajnih objekata te jačati tržišnu poziciju putem zajedničkog udruživanja jer i ostale županije imaju velike potencijale za razvoj zdravstvenog turizma. Velikoj konkurentnosti u ovome segmentu turizma moglo bi se konkurirati povezivanjem zdravstvenog turizma s više tradicionalnim oblicima turizma te kombiniranjem različitih elemenata u vrlo privlačnu ponudu. Potencijali zdravstvenog turizma u Hrvatskoj i dalje ovise o ustrajnosti privatnih poduzetnika koji su uporni i imaju dovoljno volje da se nose s često apsurdnim preprekama na putu do realizacije potencijalno unosnih projekata. Nova Strategija razvoja turizma naglašava da razvoj zdravstvenog turizma treba poticati, ali bez konkretnih mjera kako to učiniti. Državne strategije trebale bi olakšati razvoj zdravstvenog turizma.

Zemlje u susjedstvu poput Mađarske, Austrije i Slovenije su napravile veliki uspjeh u zdravstvenom turizmu. Postavlja se pitanje zašto i Hrvatska nije ostvarila uspjeh? Odgovor možemo pronaći u nezainteresiranosti vladajućih garnitura političke vlasti do sada, jer nijedna nije prepoznala gospodarski potencijal ove grane turizma. Ova grana turizma donosi najviše prihode i dodatnu vrijednost u turizmu, a sezonu može produžiti na 365 dana u godini. Geografski položaj, konkurentne cijene, toplo i čisto more, stručno medicinsko osoblje neke su od prednosti hrvatskog turizma. Glavna ciljana skupina zdravstvenog turizma su osobe treće dobi koje su materijalno situirane i većinu godine žele provoditi na toplijim lokacijama.

Zbog činjenice da je ovaj prostor, zbog burne i turbulentne prošlosti, dosta zanemaren i nerazvijen, danas, kad ima velike mogućnosti za razvoj, on opet stagnira i ne razvija se u skladu sa svojim mogućnostima. Zbog toga se u radu dao poseban osvrt na projekt Ninsko blato jer je to projekt od državne važnosti o čijoj realizaciji se priča već stotinjak godina, a njegova provedba još nije započeta. Ako se ne može realizirati nešto sa toliko potencijala i tolike važnosti, kako se uopće nadati da će se ovaj prostor ikad razvijati u smjeru održivog razvoja i da će svojim stanovnicima pružiti život u skladu sa mogućnostima koje nudi?

9. ZAKLJUČAK

Zdravstvena usluga, kao jedna od primarnih socijalnih prava svakog stanovnika ove države je u Zadarskoj županiji nerazvijena i ne možemo očekivati razvoj zdravstvenog turizma dok se sve to iz korijena ne počne mijenjati. Problem masovnog turizma se uvelike odražava i na zdravstveni sustav koji ne može podnijeti teret usluga koje zahtijeva domicilno stanovištvo, a kamoli teret usluga koje potražuje masovni turizam za vrijeme sezone. To kod turista stvara jako lošu sliku o našem zdravstvenom sustavu, što automatski stvara negativnu sliku o zdravstvenom turizmu. Tko želi doći kao korisnik zdravstvenih usluga u državu koja ne može svome stanovništvu omogućiti kvalitetnu uslugu? Kako objasniti turistima iz cijelog svijeta koji su čuli za ljekovitost Ninskog blata da projekt nije ostvaren i da nije baš tako jednostvano doći do tretmana? Rješenje za ove probleme nije lako naći, ali uzročnike je. Najveći problem je nezainteresiranost države koja zanemaruje interese većine i interese održivog razvoja te nedovoljno stručnog i sposobnog kadra koji bi ovakve projekte mogao realizirati. Kod projekta Ninsko blato, najveći problemi se smatraju novac i administracija. Uz to, dodajmo i manjak stručnog osoblja i ne možemo se čuditi zašto projekt nije realiziran. S druge strane ako će se na nešto gledati kao na „rudnik zlata“, onda bi ovi problemi trebali biti lako rješivi. „Rudnik zlata“ će privući ulagače, požuriti administraciju, dovesti stručni kadar. Samo treba interes i zainteresiranost pojedinaca biti veća.

10. SAŽETAK

Svjedoci smo promjene i pada kvalitete suvremenog života diljem svijeta, a time i potrebe za zdravstvenim uslugama. To je podloga za promjenu načina razmišljanja kako i na koji način to učiniti. Tu se pojavljuje zdravstveni turizam koji može imati važnu ulogu u poboljšanju kvalitete života. Glavni motiv putovanja zdravstvenih turista je prevencija, liječenje i unaprjeđenje zdravlja, što prate dodatni rekreacijski, kulturni i ostali sadržaji. Upravo zato se ovaj diplomski rad fokusira na ulogu zdravstvenog turizma na području Zadarske županije u sklopu kojega je dan osvrt na Ninsko blato kao glavnu okosnicu razvoja zdravstvenog turizma. Zdravstveni turizam je specifična grana turizma koja privlači turiste bolje platežne moći i može produljiti sezonu na cijelu godinu. Cijelo područje Zadarske županije specifično je zbog bogate kulturne i prirodne baštine, povijesti, tradicije, jedinstvenih krajobrazu, različitih geomorfoloških cjelina, očuvane prirode, pogodnih klimatskih uvjeta i odlične prometne povezanosti. S obzirom da na svjetskoj razini zdravstveni turizam bilježi veliki porast, potrebno je da Ninsko blato sa svojim lječilišnim potencijalom zauzme tu svoje mjesto, odnosno kreira posebnu i jedinstvenu formu ovog tipa turizama. Prema socioekonomskom profilu posjetitelja, to su uglavnom turisti bolje platežne moći, koji putuju u manje razvijene zemlje zbog jeftinijih i kvalitetnijih usluga. Ninsko blato je prepoznato diljem svijeta i realizacijom projekta Ninsko blato podići će se i diversificirati ponuda, time i kvaliteta i raznovrsnost usluga. Na taj bi način Ninsko blato, kao jedinstven fenomen, utjecalo na cijelu županiju i dodatne prihode, generiralo nova radna mjesta, produžilo sezonu, podiglo cjelokupnu sliku turizma cijelog prostora i bilo pionir oglednog zdravstvenog turizma na ovom prostoru.

Ključne riječi: zdravstveni turizam, Zadarska županija, Zadar, Nin, Ninsko blato, turizam

11. SUMMARY

Development possibilities of health tourism in the Zadar County with special reference to Nin's Mud

We are witnessing changes and decreases in the quality of modern life around the world and, with it, the need for health services. This is a basis for changing the way of thinking how and on which way to do it. Here we have a health tourism that can play an important role in improving the quality of life. The main motive for travel of health tourists is prevention, treatment and improvement of health, accompanied by additional recreational, cultural and other facilities. That is why this graduate thesis focuses on the role of health tourism in the area of Zadar County, in which is given a review of the Nin Mud as the primary frame of development of health tourism. Health tourism is a specific branch of tourism that attracts tourists of better prosperity and can extend the season throughout the year. The entire area of Zadar County is specific because of the rich cultural and natural heritage, history, tradition, unique landscapes, different geomorphologic ensembles, preserved nature, favorable climatic conditions and excellent traffic connectivity. Considering that on a global level health tourism is growing big, it is necessary that Nin's mud with its health potential takes its place, respectively creates a unique form of this type of tourism. According to the socioeconomic profile of visitors, these are mostly tourists with better paid-for power traveling to less developed countries due to cheaper and more quality services. The Nin Mud is recognized all over the world and with the realization of the Nin Mud project, diversification of the offer and with it the, quality and diversity of services will be raised and diversified. In this way, the Nin Mud as a unique phenomenon will influence the whole county, add additional income, create new jobs, extend the season, raise the overall picture of the entire area tourism and be the pioneer of the health tourism in this area.

Keywords: health tourism, Zadar county, Zadar, Nin, Nin's Mud, tourism

12. POPIS LITERATURE

Knjige:

- Agencija za razvoj Zadarske županije-Zadra nova: Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2016.-2020., 2016, Zadar
- Bartolucci, M., Čavlek, N. I suradnici: Turizam i sport – razvojni aspekti, Školska knjiga, 2007., Zagreb
- Block-projekt d.o.o. Zadar: Urbanistički plan uređenja ugostiteljsko-turističke zone Ninsko blato, 2010., Zadar
- Čorak S., Marušić Z. i suradnici: TOMAS ljeto, Institut za turizam, 2015., Zagreb
- Čorak, S.: Hrvatski turizam – plavo, bijelo, zeleno, Institut za turizam, 2006., Zagreb
- Hrabovski-Tomić, E.: Selektivni oblici turizma, FABUS, 2008., Sremska Kamenica
- Hrvatski sabor – Odbor za turizam: Perspektivama razvoja zdravstvenog/medicinskog turizma u Republici Hrvatskoj, 2013, Zagreb
- Institut za turizam: Nacionalni program - Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma, 2014., Zagreb
- Institut za turizam: Strategija dugoročnog razvoja grada Nina, 2013., Zagreb
- Institut za turizam: Uloga zdravstvenog turizma u podizanju konkurentnosti ruralnih područja RH, 2011., Zagreb
- Lunt N., Smith R. i suradnici: Medical Tourism: Treatments, markets nad health system implications, OECD, 2011., Pariz
- Magaš, D.: Geografija Hrvatske, Sveučilište u Zadru, Odjel za geografiju i izdavačka kuća Merdijani, 2013, Zadar
- Maštrović, Ž.: Nin-budući centar zdravstvenog turizma, Med. Jad., 1990., Zagreb
- Milas, LJ.: Potencijali za razvoj zdravstvenog turizma, Hrvatska gospodarska komora, 2015., Zagreb
- Nikolić T., Topić J., i Vuković N.: Botanički važna područja Hrvatske, Školska knjiga, 2010., Zagreb
- Oikon d.o.o.: Izgradnja tusrističkog naselja Ninsko blato, 2010., Zagreb
- Pančić-Kombol, T.: Selektivni turizam: Uvod u menadžment prirodnih i kulturnih resursa, TMCP Sagena, 2000., Matulji

- Regionalna razvojna agencija PORIN d.o.o.: Ljekoviti otok Lošinj, Grad Mali Lošinj/Jadranka d.d., 2013., Mali Lošinj
- Sveučilište u Zadru, HGK i suradnici: Potencijali društveno – gospodarskog razvitka Zadarske županije, 2014., Zadar
- Sveučilište u Zagrebu – Ekonomski fakultet Zagreb: Strategija razvoja grada Hvara do 2020, Sveučilište u Zagrebu, 2016. Zagreb
- Topić J. i Vukelić J.: Priručnik za određivanje kopnenih staništa u Hrvatskoj prema Direktivi i staništima EU, Državni zavod za zaštitu prirode, 2009., Zagreb
- Vlada Republike Hrvatske - Ministarstvo zdravlja Republike Hrvatske: Nacionalna strategija razvoja zdravstva 2012.-2020., 2012., Zagreb
- World economic forum, The travel & tourism competitiveness report 2017., 2017., Geneva
- Zavod za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju medicinskog fakulteta u Zagrebu: Ispitivanje peloidnih nalazišta U Ninskoj laguni, Medicinski fakultet u Zagrebu, 1988., Zagreb
- Zavod za prostorno uređenje Zadarske županije: Prostorni plan uređenja Grada Zadra, 2015., Zadar
- Zbornik radova: Međunarodni simpozij Opatija – promotor zdravstvenog turizma, 1996., Opatija

Radovi u časopisima:

- Brusić, J.: Državne smjernice zdravstvenog turizma, Medicinska škola Rijeka, 2012., Rijeka
- Goeldner, C.: Revue de Tourism, 39th congress autest: English workshop summary, 1989.
- Ivanišević G.: Prirodne pretpostavke zdravstvenog turizma U Hrvatskoj, Akademija medicinskih znanosti Hrvatske – pregledni članak, 2016., Zagreb
- Kušen, E.: Zdravstveni turizam, Turizam, 2011., Vol. 59., No. 1.
- Meanvielle, L., Meanvielle, W. i Tournois, N.: Medicinski turizam: model donošenja odluka pri izboru usluga, Turizam, 2012., Vol 59. No. 1.,

Radovi u elektroničkim medijima:

- Mintel reports: Health and wellness tourism in Europe, 2014., London
- UNWTO: Tourism Highlights, 2016., Madrid
- UNWTO: Tourism Highlights, 2017., Madrid

Internet izvori:

- <https://www.zadarska-zupanija.hr/>
- <http://www.grad-zadar.hr>
- http://www.zpu-zadup.hr/download/2001_PPZ%C5%BD.pdf
- <http://www.zadar.travel/hr/o-zadru/povijest>
- <http://www.luka-zadar.hr/hr>
- <https://map.hak.hr>
- <https://www.nin.hr/>
- http://www.zaton-zd.hr/wp-content/uploads/2017/01/Strategija_dugorocnog_turistickog_razvoja_grada_Nina.pdf
- <https://www.health-tourism.com/medical-tourism/history/>
- <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=62763>
- <http://www2.unwto.org/>
- <http://www.ksitta.mojweb.com.hr/zt-info/sto-je-zdravstveni-turizam/>
- <http://www.medicaltourismmag.com/medical-tourism-sustainable-development/>
- <http://www.medicaltourismmag.com/medical-tourism-sustainable-development/>
- https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_05_55_1119.html
- <http://www.mint.hr/dokumenti/10>
- <https://hr.wikipedia.org/wiki/Vjetar>
- <https://rijeka-zrmanja.hrvatska-smjestaj.com.hr>
- <http://www.pp-vransko-jezero.hr/hr/>
- <http://www.jutarnji.hr/arhiva/zdravstveni-centar-ninsko-blato-tankerska-ulaze-45-milijuna-eura/3323630/>
- <http://zadarski.slobodnadalmacija.hr/4-kantuna/clanak/id/495575/curko-dozvola-moze-biti-izdana-za-mjesec-ili-dva-na-jesen-ocekujemo-izbor-investitora-i-pocetak-gradnje-sljedece-godine>

- <http://www.zadarskilist.hr/clanci/15072010/turisticki-i-zdravstveni-sadrzaji-a-ne-stambeni>
- <http://www.mint.hr/dokumenti/10>
- <http://www.enciklopedija.hr>

Usmeni izvori:

- Marija Dejanović (19.10.2017.)
- Slavica Kaštel (03.10.2017.)
- Jozo Mustać (02.11.2017.)

13. POPIS SLIKA

Slika 1: Karta Hrvatske s administrativnim središtima	6
Slika 2: Zadarska županija sa središtima općina	8
Slika 3: Prostorno-razvojne cjeline Zadarske županije	10
Slika 4: Položaj gradova Zadra i Nina u Zadarskoj županiji.....	13
Slika 5: Okruženje Zadra i Nina s nacionalnim parkovima, parkovima prirode i urbanim središtima	16
Slika 6: Međunarodni turistički dolasci 2016	29
Slika 7: Termalne (SPA) i lječilišne destinacije U Hrvatskoj	37
Slika 8: Hipsometrijska karta Zadarske županije	44
Slika 9: Prikaz obuhvata studije o utjecaju na okoliš (SUO) i urbanističkog plana uređenja (UPU)	66
Slika 10: Cjelina 1 sa sadržajima: A1-Hotel, A2-turističko naselje, A3-turističko naselje; B-parkiralište; C-sportski centar	68

14. POPIS TABELA

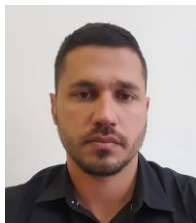
Tabela 1: Glavne ceste za pristup gradu Zadru	13
Tabela 2: Neki pozitivni i negativni učinci zdravstvenog turizma.....	23
Tabela 3: Prirodni ljekoviti činitelji	26
Tabela 4: Svjetske top destinacije 2016	30

Tabela 5: Popularnost usluga zdravstvenog turizma u Europi	31
Tabela 6: Izvješće o konkurentnosti putovanja i turizma 2017 te položaj Hrvatske i susjednih zemalja (podcrtane zemlje)	33
Tabela 7: Pružatelji usluga zdravstvenog turizma u Hrvatskoj	36
Tabela 8: SWOT analiza zdravstvenog turizma u Hrvatskoj	39
Tabela 9: Motivacija turista za dolazak u Hrvatsku	40
Tabela 10: Ustanove u RH sa prirodnim ljekovitim činiteljima	42
Tabela 11: Srednje mjesečne vrijednosti za Zadar	46
Tabela 12: Ukupan broj posjeta na Ninskom blatu u periodu od 1970.g. do 1990.g.	62
Tabela 13: Ukupan broj posjeta na Ninskom blatu u periodu od 1991.g. do 2005.g.	63
Tabela 14: Ukupan broj posjeta na Ninskom blatu u periodu od 2006.g. do 2017.g.	64
Tabela 15: Ukupan broj posjeta po godinama od 1970.g. do 2017.g.	65

15. ŽIVOTOPIS

OSOBNJE INFORMACIJE

Miletić Josip

📍 Ražanac 11, br. 17, 23248 Ražanac (Hrvatska)

☎ +385958580069

✉ josipmiletic1@hotmail.com

RADNO ISKUSTVO

10/07/2011–10/09/2011

Voditelj ugostiteljskog obrta

Milan Miletić, Ražanac (Hrvatska)

- vođenje restorana
- odnos s gostima
- nabava

05/06/2012–05/09/2012

Voditelj ugostiteljskog obrta

Milan Miletić, Ražanac (Hrvatska)

- vođenje restorana
- odnos s gostima
- nabava

15/05/2013–31/07/2013

Voditelj ugostiteljskog obrta

Milan Miletić, Ražanac (Hrvatska)

- vođenje restorana
- odnos s gostima
- nabava

02/08/2013–19/03/2014

Pomorac - član posade u međunarodnoj plovidbi

Tankerska Plovidba, Zadar (Hrvatska)

01/07/2014–10/09/2014

Voditelj restorana

Milan Miletić, Ražanac

- vođenje restorana
- odnos s gostima
- nabava

15/11/2014–11/06/2015

Pomorac - 3. časnik palube u međunarodnoj plovidbi

Tankerska plovidba, Zadar (Hrvatska)

- administrativni poslovi
- rad na međunarodnom i multikulturalnom tržištu
- vođenje tima
- održavanje računala
- upravljanje brodom

- 16/10/2015–08/02/2016 **Pomorac - 3. časnik palube u međunarodnoj plovidbi**
 Tankerska plovidba, Zadar (Hrvatska)
 -administrativni poslovi
 -rad na međunarodnom i multikulturalnom tržištu
 -vođenje tima
 -održavanje računala
 -upravljanje brodom
- 05/12/2016–20/12/2016 **Nastavnik Informatike**
 Srednja škola Obrovac, Obrovac (Hrvatska)
 -nastavnik informatike u strukovnoj školi, ekonomskoj školi i gimnaziji
- 31/01/2017–31/01/2017 **Nastavnik Informatike**
 Osnovna škola Obrovac, Obrovac (Hrvatska)
 -nastavnik informatike u osnovnoj školi
- 10/02/2017–15/02/2017 **Nastavnik Informatike i Tehničke kulture**
 Osnovna škola "Vladimir Nazor", Škabrnja (Hrvatska)
 - nastavnik informatike u osnovnoj školi
- 08/05/2017–19/05/2017 **Nastavnik Informatike**
 Srednja škola Obrovac, Obrovac (Hrvatska)
 -nastavnik informatike u strukovnoj školi, ekonomskoj školi i gimnaziji
- 24/05/2017–26/05/2017 **Nastavnik Informatike i Tehničke kulture**
 Osnovna škola "Vladimir Nazor", Škabrnja (Hrvatska)
 - nastavnik informatike u osnovnoj školi
- 27/06/2017–31/08/2017 **Voditelj ugostiteljskog obrta**
 Pero Kožul, Ražanac (Hrvatska)
- 04/10/2017–04/10/2017 **Nastavnik Informatike**
 Područna škola Kruševo (Osnovna škola Obrovac), Kruševo (Hrvatska)
 -nastavnik informatike u osnovnoj školi
- 13/10/2017–13/10/2017 **Nastavnik Informatike**
 Osnovna škola Obrovac, Obrovac (Hrvatska)
 -nastavnik informatike u osnovnoj školi
- 10/11/2017–10/11/2017 **Nastavnik Tehničke kulture**
 Osnovna škola "Petar Zoranić" Nin, Nin (Hrvatska)
 -nastavnik tehničke kulture u osnovnoj školi
- 09/11/2017–12/11/2017 **Nastavnik Informatike**

Osnovna škola Obrovac, Obrovac (Hrvatska)
-nastavnik informatike u osnovnoj školi

13/11/2017–danas **Računalni operater**
Sport Live d.o.o

OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJAVANJE

2000–2004 **Pomorski nautičar**
Pomorska škola, Zadar (Hrvatska)

2007–2011 **Sveučilišni prvostupnik inženjer nautike i tehnologije pomorskog prometa**
Sveučilište u Zadru - Pomorski odjel, Zadra (Hrvatska)

2015–2017 **Izvanredni student 2.g. diplomskog studija Kulturna i prirodna baština u turizmu**

OSOBNJE VJEŠTINE

Materinski jezik hrvatski

Ostali jezici	RAZUMIJEVANJE		GOVOR		PISANJE
	Slušanje	Čitanje	Govorna interakcija	Govorna produkcija	
engleski	C2	C2	C2	C2	C2
talijanski	A2	A2	A2	A2	A2

Stupnjevi: A1 i A2: Početnik - B1 i B2: Samostalni korisnik - C1 i C2: Iskusni korisnik
[Zajednički europski referentni okvir za jezike](#)

Komunikacijske vještine Iskusan u komunikaciji s kolegama i partnerima stečenim kroz radno iskustvo. Izražena sposobnost postizanja i održavanja dobrih komunikacijskih odnosa i timski duh postignut kroz rad u međunarodnom i multikulturalnom okruženju.

Organizacijske / rukovoditeljske vještine Iznimno razvijene organizacijske i upravljačke vještine stečene sa radnim iskustvom u poslovima sa timovima od 10 ljudi.

Poslovne vještine Osposobljavanje raznim tečajevima u svrhu poboljšanja stručne spreme. Trenutno izvanredni student 5.g. Kulture i prirodne baštine u turizmu na Sveučilištu u Zadru.

Digitalne vještine

SAMOPROCJENA				
Obrada informacija	Komunikacija	Stvaranje sadržaja	Sigurnost	Rješavanje problema
Iskusni korisnik	Iskusni korisnik	Iskusni korisnik	Iskusni korisnik	Samostalni korisnik

Digitalne vještine - Tablica za samoprocjenu

Odlično vladanje alatima Microsoft Office paketa (Word, Excel i PowerPoint). Aktivno i vješto korištenje interneta. Aktivno korištenje računala u slobodnim aktivnosti.

Vozačka dozvola B